

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ДНІПРОВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

*Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису*

ТОРЧИНЮК Вадим Георгійович

УДК 351.74:3.078:001.8

**ПУБЛІЧНОУПРАВЛІНСЬКИЙ КОНЦЕПТ ЗДІЙСНЕННЯ
ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ**

Спеціальність 281– «Публічне управління та адміністрування»

Галузь знань 28 - «Публічне управління та адміністрування»

Подається на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 – «Публічне управління та адміністрування». Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей результатів текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ В.Г. Торчинюк

Науковий керівник: В.В. Баштанник, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Навчально-наукового інституту державного управління Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

Дніпро – 2023

АНОТАЦІЇ

Торчинюк В. Публічноуправлінський концепт здійснення правосуддя в умовах децентралізації влади. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань Публічного управління та адміністрування за спеціальністю 281 – «Публічне управління та адміністрування» – Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Дніпро, 2023.

Дисертація присвячена дослідженню публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя в умовах децентралізації влади. У дисертаційній роботі доведено, що правосуддя та публічне управління є двома взаємопов'язаними сферами діяльності держави, що перебувають у процесі інституціональної трансформації. При цьому інститут правосуддя є основою для забезпечення верховенства права в суспільстві, а публічне управління є інструментом, який забезпечує реалізацію державної політики на основі системних принципів суспільних відносин. Саме тому дисертаційне дослідження базується на дослідницькій парадигмі справедливого правосуддя як складника сучасного публічного управління. У дисертації акцентовано увагу на тому, що справедливе виступає важливою складовою публічноуправлінської моделі державної влади, формує засади інтегративної моделі державної влади як поєднання двох принципів: поділу державної влади та єдності складових державної влади.

З позицій публічного управління доведено, що правосуддя забезпечує верховенство права в суспільстві, виступає однією з основних умов для ефективного публічного управління, забезпечує поліпшенню якості публічних послуг, підвищенню ефективності управління та зміцненню довіри до влади. При цьому реалізація концепту справедливого правосуддя визначена як першочергове завдання для всіх підсистем публічного управління: державної

влади, місцевого самоврядування, громадського сектору. У дисертації характерними особливостями публічноуправлінського концепту правосуддя є повсюдність, що базується на особливих складниках. По-перше, доступності правосуддя, адже правосуддя має бути доступним для всіх, хто потребує захисту на рівні інститутів правосуддя, а також має бути фінансово доступним, а також має бути доступним з точки зору процедури. По-друге, неупередженість правосуддя, адже правосуддя має бути справедливим та неупередженим, й це вимагає, що посадові особи в системі правосуддя повинні бути незалежними та неупередженими. По-третє, забезпечення принципу «non-discrimination», що забезпечує інституціональну рівність для всіх, незалежно від їхнього соціального статусу, майнового стану, раси, статі чи інших ознак.

Доведено, що з урахуванням конституційних реформ в Україні сучасна система правосуддя в умовах сучасних зовнішніх викликів і загроз стабільного функціонування Української держави потребує розробки сучасної методології аналізу системи публічного управління, розвитку нових форм публічноуправлінської діяльності в системі правосуддя, детермінації інституціональних засад такої діяльності в умовах конституційних змін. Визначальною мірою такі зміни відбулися в системі судової влади перш за все, у частині прозорості діяльності судів та судового адміністрування, формалізації системи правосуддя, обумовленої конституційними змінами 2016 р. Основою сучасного наукового підходу щодо інституціональних чинників правосуддя виступає раціоналізація принципу поділу влади, становлення нової моделі інституту правосуддя, що взаємодіє з національними та міжнародними інститутами у форматі напрацювання політико-правових механізмів публічного управління, та, у свою чергу, визначає інтегрований механізм належного врядування у судовій сфері.

У дисертації досліджено особливості становлення і розвитку національної системи правосуддя, впливу суспільства і громадян на систему правосуддя з метою модернізації демократичного типу суспільних відносин

неможливо без реалізації відкритого типу судового адміністрування, конкретизації ролі органів прокуратури та адвокатури. Стратегічним напрямом інституціональних змін у системі правосуддя є формування алгоритму відносин влади і громадян на основі партнерства і принципу пропорційності, за умови дотримання положень міжнародних нормативних актів, перш за все, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Визначено, що наявна модель взаємодії складових державної влади – законодавчої, виконавчої, судової влад потребує конкретизації як внутрішньоінституціональних характеристик цих складових, так і детермінації суб'єктності в цій системі повноважень Президента України. Обгрунтовано потребу у впровадженні таких принципів адміністрування в системі правосуддя, які будуть базуватися на спільних принципах, стандартах і нормах публічно-правових інтеграцій. Саме тому для розкриття сутності правосуддя як суспільного феномену за умов сучасного конституційного реформування визначено: по-перше, як реалізується судова реформа в системах управління, по-друге, наскільки можливою є взаємодія механізмів публічного управління в межах загальнодержавного механізму управління; по-третє, встановити співвідношення результатів реформ, і головне – стабільності функціонування системи правосуддя, у тому числі збереження характеристики елементів системи.

Доведено, що функціональна спрямованість дисертаційного дослідження публічноуправлінського аспекту правосуддя визначена особливостями сучасного стану розвитку держави, функціонуванням інституту правосуддя в умовах правового режиму воєнного стану, розвитку нових форм правосуддя, формуванням поняття «відновлювального правосуддя». Важливим завданням дисертації виступає розробку методологічної концепції конституювання національних механізмів здійснення правосуддя в Україні з позицій державноуправлінської науки шляхом детермінації особливостей та тенденцій розвитку публічно-правової парадигми судочинства як теоретико-методологічної проблеми, й на цій

основі визначено підходи до реформування системи правосуддя в контексті суспільного змісту публічного управління, розкрито сучасний стан та особливості нормативно-правового забезпечення публічноуправлінської діяльності в системі правосуддя, обґрунтовано теоретичну концепцію «інституціонально спроможного правосуддя».

У дисертації обґрунтовано доцільність деталізації теоретичні підходи до формування управлінських алгоритмів забезпечення права людини на справедливий суд як базової категорії публічного управління й на підставі цього встановлено напрями та інституціональні форми функціонування спеціальних механізмів публічного управління у сфері правосуддя, що виключають етатизацію суспільних відносин, а також розмежовано поняття «система правосуддя» та «судова система» з позицій структурно-функціонального підходу, запропоновано авторський підхід до таких понять як «публічний механізм правосуддя», «локальна підсистема здійснення правосуддя», що розроблені на основі міжнародних практик судового адміністрування».

У цьому контексті важливим напрямом дослідження визначено теоретичні концепти трансформації державного управління в умовах конституційних реформ, що визначають демократичний вплив держави на стан і розвиток суспільних процесів та відносин з метою досягнення цілей реалізації функцій держави через діяльність органів державної влади й на цій основі уточнено класифікацію принципів справедливого правосуддя, особливостей формування правоохоронних інститутів в системі правосуддя, що дозволило запропонувати теоретичну модель «відкритого правосуддя», детермінованого позитивним правом, при цьому така модель може бути використана для аналізу та прогнозування впливу конституційних змін на взаємовплив інститутів в системі правосуддя.

У дисертації систематизовано теоретичні напрацювання вітчизняних дослідників щодо проблематики респонсивності сучасного конституційного реформування й на цій основі запропоновано визначати зміст

публічноуправлінського концепту правосуддя не лише у контексті суспільної потреби, а у контексті інституціонального виклику в системі правосуддя як раціонального обмеження повноважень правоохоронних органів в частині закріплення конституційної норми справедливого правосуддя.

Ключові слова: державна влада, Конституція України, конституційна реформа, правосуддя, публічне управління, судова влада, судочинство, територіальна організація влади, функції держави.

Torchynyuk V. Public administration concept of the administration of justice in conditions of decentralization of power. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of public administration and administration in the specialty 281 – «Public Administration and Administration» – National University of Technology, Dnipro, 2023.

The dissertation is devoted to the study of the public management concept of the administration of justice in conditions of decentralization of power. The dissertation proves that justice and public administration are two interrelated spheres of state activity that are in the process of institutional transformation. At the same time, the institution of justice is the basis for ensuring legality in society, and public administration is a tool that ensures the implementation of state policy based on the systemic principles of social relations. That is why the dissertation research is based on the research paradigm of fair justice as a component of modern state administration. The dissertation focuses on the fact that justice is an important component of the public management model of state power, it is the basis of the integrative model of state power as a combination of two principles: the division of state power and the unity of the components of state power.

From the point of view of public administration, it has been proven that justice ensures the rule of law in society, acts as one of the main conditions for effective

public administration, improves the quality of public services, increases the efficiency of administration, and strengthens trust in the authorities. At the same time, the implementation of the concept of fair justice is defined as a priority task for all state administration subsystems: state power, local self-government, and the public sector. In the dissertation, the characteristic features of the public-management concept of justice are its ubiquity, which is based on special components. First, access to justice, because justice must be accessible to everyone who needs protection at the level of justice institutions, and it must be accessible financially, and it must also be accessible from a procedural point of view. Second, the impartiality of justice, because justice must be fair and impartial, and this requires that officials in the justice system be independent and impartial. Third, ensuring the principle of «non-discrimination», which ensures the institutional equality of all, regardless of their social status, property status, race, gender or other characteristics.

It is proven that, taking into account the constitutional reforms in Ukraine, the modern justice system in the conditions of modern external challenges and threats to the stable functioning of the Ukrainian state requires the development of a modern methodology for the analysis of the state administration system. , the development of new forms of state administration in the justice system and the determination of the institutional foundations of such activity in the context of constitutional changes. To a decisive extent, such changes took place in the system of judicial power, first of all, regarding the transparency of the activity of courts and judicial administration, the formalization of the justice system thanks to the constitutional changes of 2016. modern scientific approach to the institutional factors of justice is the rationalization of the principle of separation of powers, the formation of a new model of the institution of justice, which interacts with national and international institutions in the format of the development of political and legal mechanisms of state administration, and, in turn, determines the integrated mechanism of proper administration in the judicial sphere .

The dissertation examines the peculiarities of the formation and development of the national justice system, the influence of society and citizens on the justice system, with the aim of modernizing the democratic type of social relations, which is impossible without the implementation of an open type of justice. judicial administration, clarifying the role of the prosecutor's office and the bar. The strategic direction of institutional changes in the justice system is the formation of an algorithm of relations between the authorities and citizens based on partnership and the principle of proportionality, subject to compliance with the provisions of international regulations, primarily the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. It was determined that the existing model of interaction of the components of state power - legislative, executive and judicial power - requires clarification of both the internal institutional characteristics of these components, as well as the definition of subjectivity in this system of powers of the President of Ukraine. Ukraine. The need to introduce such principles of management in the justice system, which will be based on uniform principles, standards and norms of public-legal integration, is substantiated.

That is why, in order to reveal the essence of justice as a social phenomenon under the conditions of modern constitutional reform, it is determined: firstly, how judicial reform is implemented in management systems, secondly, to what extent is the interaction of public management mechanisms within the framework of the state-wide management mechanism possible; thirdly, to establish the ratio of the results of the reforms, and most importantly - the stability of the functioning of the justice system, including the preservation of the characteristics of the system's elements.

It is proved that the functional direction of the dissertation study of the public administration aspect of justice is determined by the features of the modern state of state development, the functioning of the institution of justice under the conditions of the legal regime of martial law, the development of new forms of justice, the formation of the concept of «restorative justice». An important task of the dissertation is the development of a methodological concept of the constitution of national mechanisms for the implementation of justice in Ukraine from the

standpoint of public administration science by determining the features and trends of the development of the public-law paradigm of the judiciary as a theoretical-methodological problem, and on this basis, approaches to reforming the justice system in the context of the social content of public management, the current state and peculiarities of regulatory and legal support of public management activities in the justice system are disclosed, the theoretical concept of «institutionally capable justice» is substantiated.

The thesis substantiates the expediency of detailing theoretical approaches to the formation of management algorithms for ensuring the human right to a fair trial as a basic category of public administration, and on the basis of this, directions and institutional forms of functioning of special mechanisms of public administration in the sphere of justice, which exclude the statization of social relations, are established, and the concept is also delimited «system of justice» and «judicial system» from the standpoint of a structural-functional approach, the author's approach to such concepts as «public mechanism of justice», «local subsystem of the administration of justice» developed on the basis of international practices of judicial administration is proposed.

In this context, an important direction of research is the theoretical concepts of the transformation of state administration in the conditions of constitutional reforms, which determine the democratic influence of the state on the state and development of social processes and relations in order to achieve the goals of the implementation of state functions through the activities of state authorities, and on this basis, the classification of the principles of fair justice, the peculiarities of the formation of law enforcement institutions in the justice system, which made it possible to propose a theoretical model of «open justice» determined by positive law, while such a model can be used to analyze and forecast the impact of constitutional changes on the mutual influence of institutions in the justice system.

The dissertation systematizes the theoretical work of domestic researchers on the issue of responsiveness of modern constitutional reform, and on this basis it is proposed to determine the content of the public administration concept of justice not

only in the context of public need, but in the context of an institutional challenge in the justice system as a rational limitation of the powers of law enforcement agencies in terms of establishing the constitutional norm of fair justice.

Key words: state power, the Constitution of Ukraine, constitutional reform, justice, public administration, judicial power, judiciary, territorial organization of power, functions of the state.

СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
Торчинюка Вадима Георгійовича

Статті в наукових закордонних виданнях, проіндексованих у базах
даних Web of Science Core Collection та/або Scopus

1. Bashtannyk, A. and Lozytska, I. and Torchyniuk, V. and Yukhno, I. and Shvets, K. and Karpa, M. (2021) Features of regulating the activities of state authorities bodies in the conditional changes: on the example of the judicial bodies system authorities. *Ad Alta. Journal of Interdisciplinary research. 2021, Volume 11 (2). P. 60-66.* URL <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/21133>

2. Filippova, V. and Karlova, V. and Shpektorenko, I. and Gaievskaya, L. and Vasiuk, N. and Torchyniuk, V. (2021). Topical issues of the development of legal culture and professional competence of civil servants: the practice of the European Union and ways of improvement in Ukraine. *AD ALTA: Journal of interdisciplinary research (11(2)). pp. 30-37.* URL <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/21136>.

Колективні монографії

3. Лозицька Ірина Олександрівна, Баштанник Віталій Володимирович, Торчинюк Вадим Георгійович. Технології та особливості впровадження зарубіжного досвіду реформування державного управління / Модернізація системи державного управління та адміністрування в Україні: досвід Латвійської Республіки : Наукова монографія. Рига, Латвія : “Baltija Publishing”, 2023. С. 26-74. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-279-1-2>

Статті в наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових
видань України з присвоєнням категорії “Б”

4. Торчинюк В. Публічноуправлінська діяльність з позицій системного реформування державної влади (Торчинюк В., Юхно І.). *Публічне управління*

та місцеве самоврядування. № 1. С.53-62. Doi: <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2023-1-8>

5. Торчинюк В. Публічноуправлінський концепт здійснення правосуддя в умовах конституційних реформ. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 3. С. 206-210. Doi: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.3.34>

6. Торчинюк В. Розвиток інституціональних засад конституційного реформування в Україні як напрям публічноуправлінської діяльності. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 3. С. 9-12. Doi <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.3.1>

Статті у наукових виданнях інших держав з напрямку, за яким
підготовлено дисертацію

7. Торчинюк В. Сучасне конституційне реформування в Україні: публічноуправлінський аспект. *Slovak international scientific Journal*. 2023. № 70. С. 72-76. Doi: [10.5281./zenodo. 7808744](https://doi.org/10.5281/zenodo.7808744).

Матеріали конференцій

7. Торчинюк В. Європейський цивілізаційний вибір України в контексті здійснення конституційного реформування// Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України : матеріали ХХ-ї регіон. наук.-практ. конф. 18 трав. 2023 р., м. Дніпро / за заг. ред. Л.Л. Прокопенка. Дніпро : НТУ ДП, 2023. С. 157 – 158.

8. Торчинюк В. Розвиток інституціональних засад реформування в Україні як напрям публічноуправлінської діяльності в умовах повоєнного відновлення/ Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні : матеріали нак.-практ. конф. за міжнар. участю, м. Дніпро, 4 травня 2023 р. / за заг.ред. І.А. Чикаренко; Т.В.Маматової. Дніпро : НТУ «Дніпровська політехніка», 2023. С.209-211.

9. Торчинюк В. Сучасний стан реформування судової влади в контексті конституційних змін: європейський досвід та Україна // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України : матеріали XVII-ї регіон. наук.-практ. конф. 14 трав. 2020 р., м. Дніпро / за заг. ред. Л.Л. Прокопенка. Дніпро : НТУ ДП, 2020. С. 317-319.

10. Торчинюк В. Особливості здійснення судової влади в контексті реформування судової влади в Україні // Правові аспекти публічного управління: теорія та практика / Матеріали XI-ї науково-практичної конференції, 12 грудня 2019 року. ДРІДУ НАДУ. 2019. С. 112-114.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	16
ВСТУП	17
РОЗДІЛ 1	
ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В СИСТЕМІ ПРАВОСУДДЯ: БАЗОВІ ТЕОРЕТИЧНІ СКЛАДОВІ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	27
1.1. Концептуалізація формування механізмів публічного управління у контексті функціонування системи правосуддя	27
1.2. Організаційна модель системи правосуддя в умовах особливих режимів публічного управління та адміністрування	42
1.3. Децентралізація державної влади та формування публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя	55
Висновки до розділу 1	67
РОЗДІЛ 2	
МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОУПРАВЛІНСЬКОГО КОНЦЕПТУ ПРАВОСУДДЯ	69
2.1. Публічноуправлінський концепт правосуддя у форматі теорії справедливості Д. Роулза	69
2.2. Організаційно-функціональний зміст публічноуправлінського концепту правосуддя в контексті принципу справедливості	84
2.3. Антикорупційна складова публічноуправлінського концепту правосуддя: роль громадських інститутів органів влади	93
Висновки до розділу 2	109
РОЗДІЛ 3	
ТРАНСФОРМАЦІЯ ПУБЛІЧНОУПРАВЛІНСЬКОГО КОНЦЕПТУ ПРАВОСУДДЯ НА ОСНОВІ ПАРАДИГМИ ВІДНОВЛЮВАЛЬНОГО ПРАВОСУДДЯ (ERJP)	112
3.1 Реформа децентралізації і формування публічноуправлінського	

	15
концепту здійснення правосуддя	112
3.2. Розвиток інституціональної спроможності правосуддя як напрям еволюції ПКП	130
3.3. Парадигма відновлювального правосуддя в умовах війни та повоєнного відновлення: публічноуправлінський контекст	139
Висновки до розділу 3	159
ВИСНОВКИ	166
ДОДАТКИ	173
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	181

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Acquis communautaire – спільний доробок Європейського Союзу

АТУ – адміністративно-територіальні утворення

ВС – Верховний Суд

ВККС – Вища кваліфікаційна комісія суддів

ВРП – Вища рада правосуддя

ЄАП – Європейський адміністративний простір

ЄС – Європейський Союз

КМУ – Кабінет Міністрів України

МВА – місцеві військові адміністрації

ОДВ – органи державної влади

ОМС – органи місцевого самоврядування

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ПКП – публічноуправлінський концепт здійснення правосуддя

ПРВС – правовий режим воєнного стану

РЄ – Рада Європи

СПУ – система публічного управління

ЦОВВ – центральні органи виконавчої влади

ВСТУП

В умовах сучасних зовнішніх викликів і загроз стабільного функціонування Української держави головним напрямом наукового дослідження виступає розробка сучасної методології аналізу системи публічного управління, розвитку нових форм публічноуправлінської діяльності, детермінації інституціональних засад такої діяльності в умовах конституційних змін. Визначальною мірою такі зміни відбулися в системі судової влади перш за все, у частині транспарентності діяльності судів та судового адміністрування, формалізації системи правосуддя, обумовленої конституційними змінами 2016 р. Основою сучасного наукового підходу щодо інституціональних чинників правосуддя виступає раціоналізація принципу поділу влади, становлення нової моделі інституту правосуддя, що взаємодіє з національними та міжнародними інститутами у форматі напрацювання політико-правових механізмів публічного управління, та, у свою чергу, визначає інтегрований механізм належного врядування у судовій сфері.

Становлення і розвиток національної системи правосуддя, вплив суспільства і громадян на систему правосуддя з метою модернізації демократичного типу суспільних відносин неможливо без реалізації відкритого типу судового адміністрування, конкретизації ролі органів прокуратури та адвокатури. Стратегічним напрямом інституціональних змін у системі правосуддя є формування алгоритму відносин влади і громадян на основі партнерства і принципу пропорційності, за умови дотримання положень міжнародних нормативних актів, перш за все, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Адже наявна модель взаємодії складових державної влади – законодавчої, виконавчої, судової влад потребує конкретизації як внутрішньоінституціональних характеристик цих складових, так і детермінації суб'єктності в цій системі Президента України. Виникає потреба

у впровадженні таких принципів адміністрування в системі правосуддя, що буде базуватися на спільних принципах, стандартах і нормах. Саме тому для розкриття сутності правосуддя як суспільного феномену за умов сучасного конституційного реформування важливо визначити, як реалізується судова реформа в системах управління, наскільки можливою є взаємодія механізмів публічного управління в межах загальнодержавного механізму управління, встановити співвідношення результатів реформ, і головне – стабільності функціонування системи правосуддя, у тому числі збереження характеристики елементів системи.

Напрямок розробки теоретико-методологічних засад публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя в умовах децентралізації є достатньо новим в галузі знань публічного управління та адміністрування. Вагомий внесок у теоретичне обґрунтування даної тематики внесли такі вчені як В. Авер'янов, Л. Акімова, О.Акімов, В. Баштанник, Дж. Брайсон, Є. Бородін, П. Ворона, Р. Войтович, С. Дубенко, Н. Липовська, В. Мартиненко, М. Михальченко, А. Михненко, Т. Мотренко, Н. Нижник, В. Олуйко, А. Помаза-Пономаренко, М. Сагайдак, І. Хожило та інші. У своїй дисертаційній роботі ми також спиралися на концепцію справедливого правосуддя Д. Роулза, який заклав основи сучасного трактування правосуддя саме в сенсі поняття «публічне управління». Варто також вказати на дослідницькі парадигми сучасного реформування в публічному управлінні О. Акімова, І. Грицяка, І. Лозицької, М. Лахижі, А. Помази-Пономаренко, які запропонувала власну методологію дослідження проблем державного управління в сферах управління, а також вказати на дослідження представників юридичної школи, зокрема, таких вчених як О. Бандурка, В. Бевзенко, Ю. Битяк, І. Бінько, М. Віхляєв, С. Гайдученко, В. Галунько, О. Губанов, Н. Губерська, О. Дубинський, Є. Жукова, Р. Калюжний, Т. Коломоєць, В. Колпаков, А. Комзюк, О. Кузьменко, К. Кубатко, В. Курило, Д. Лученко, П. Лютіков, Р. Мельник, О. Миколенко, Д. Приймаченко, С. Стеценко, В. Тильчик, О. Червякова, С. Чернов та інші.

Водночас, сама постановка питання про публічноуправлінський аспект здійснення правосуддя є малодослідженою темою як в правовій науці, так і державному управлінні, і потребує власного дослідження. Актуальність даної теми обумовлена також інституційною дискретністю в сучасній системі правосуддя, дискусійним характером трансформаційного процесу в системі судочинства, особливостями правового режиму воєнного стану та процесу децентралізації в сучасній парадигмі «реформа децентралізації». Саме обумовлює актуальність дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано в Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка» у межах науково-дослідної теми «Еволюція інститутів і форм публічного управління: теоретико-методологічні засади» (державний реєстраційний номер 0118U006488). Особистий внесок автора полягає в обґрунтуванні функціональних змін публічноуправлінської діяльності в системі правосуддя в умовах конституційних реформ, розробці парадигми справедливого відновлювального правосуддя. У межах наукової теми автором було запропоновано методику аналізу сучасних моделей публічноуправлінського механізму здійснення правосуддя.

Мета й завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в розробці теоретико-методологічних засад формування публічноуправлінського аспекту здійснення правосуддя в умовах децентралізації влади шляхом обґрунтування теоретичних положень та практичних рекомендацій на виконання Стратегії реформування державного управління на 2022-2025 рр. й на цій основі визначити сутність, зміст та особливості публічного управління у сфері правосуддя.

Для досягнення поставленої мети в дисертаційній роботі були визначені такі завдання:

- охарактеризувати наявні наукові підходи щодо публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя у предметному полі галузі знань «Публічне управління та адміністрування»;

- проаналізувати дослідницькі підходи щодо формування наукового обґрунтування публічноуправлінського змісту поняття «справедливе правосуддя»;
- дослідити взаємовплив правосуддя і публічного адміністрування як суспільних інститутів, які формують публічно-правовий зміст суспільних відносин в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів;
- уточнити інституціональні засади конституційної реформи у сфері правосуддя, запропонувати авторську концепцію публічноуправлінського змісту категорії «правовладдя» на основі принципу пропорційності;
- охарактеризувати політичні умови становлення і розвитку публічноуправлінського концепту правосуддя в умовах децентралізації державної влади в Україні та запровадженні правового режиму воєнного стану;
- розкрити сутність соціального призначення інституту правосуддя та запропонувати концепцію «справедливого відновлювального правосуддя», яка передбачає формування нової інституціональної платформи реалізації концепту правової держави;
- проаналізувати вплив процесу децентралізації влади на функціонування державних інституцій в країнах сталої демократії й на цій основі запропонувати теоретичну концепцію функціонування системи правосуддя в умовах фрагментації системних реформ в умовах правового режиму воєнного стану;
- формалізувати публічноуправлінський зміст концепції «відкритого правосуддя» («open justice»), що базується на відповідному правовому принципі, а в межах публічного управління виступає характеристикою, іманентно властивою для системи органів влади в системі правосуддя.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі інституціональних трансформації в системі державної влади в Україні.

Предметом дослідження виступає публічноуправлінський концепт здійснення правосуддя в умовах децентралізації.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації визначені сучасні методи наукового досліджень. Базовим дослідницьким інструментом виступив системний підхід, який дозволив розробити принципово новий алгоритм наукового аналізу публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя в умовах децентралізації та правового режиму воєнного стану (розділ 1 та розділ 3). Метод компаративного аналізу використано для аналізу інституціональних характеристик системи правосуддя та системи публічного управління, що функціонують у межах (підрозділ 1.3, 2.3, 3.2). Історичний метод застосовано у процесі аналізу інституціонального розвитку системи правосуддя в Україні (підрозділів 1.1, 1.2). У роботі використано методологію аналізу складних адміністративних систем в умовах правового режиму воєнного стану (підрозділ 2.2). Логіко-семантичний метод застосовано для аналізу категорій і понять сучасної державноуправлінської науки, які в сукупності дозволяють розкрити зміст власне публічного управління у сфері правосуддя, зокрема таких, як: «відкрите правосуддя», «відновлювальне правосуддя (відновне правосуддя)», «справедливе правосуддя» (підрозділи 1.3, 2.3, 3.1). Формально-правовий метод застосовано у процесі аналізу законодавчої бази у сфері функціонування інституцій правосуддя (1.2, 2.2, 2.3). У роботі також застосовано методи аналізу і синтезу, методологія періодизації та структурно-функціонального аналізу – наскрізно в межах дисертаційного дослідження.

Наукова новизна здобутих результатів дисертації полягає в системному дослідженні актуального наукового завдання щодо формування публічноуправлінського концепту правосуддя в умовах децентралізації.

На основі результатів дослідження сформульовано низку нових наукових положень, узагальнень та висновків, що становлять наукову новизну і розкривають логіку дисертаційного дослідження, та й полягають у тому, що в дисертаційній роботі:

уперше:

– розроблено методологічну концепцію конституювання національних механізмів здійснення правосуддя в Україні з позицій державноуправлінської науки шляхом детермінації особливостей та тенденцій розвитку публічно-правової парадигми правосуддя як теоретико-методологічної проблеми, й на цій основі визначено підходи до реформування системи правосуддя в контексті суспільного змісту публічного управління, розкрито сучасний стан та особливості нормативно-правового забезпечення публічноуправлінської діяльності в системі правосуддя, обґрунтовано теоретичну концепцію «інституціонально спроможного правосуддя» й розроблено теоретичну модель інституційного паритету здійснення правосуддя – модель рівних можливостей (Model of Equal Opportunities – MEO), розроблено авторську парадигму справедливого відновлювального правосуддя та публічноуправлінську концепцію «відкритого правосуддя»;

удосконалено:

– теоретичні підходи до формування управлінських алгоритмів здійснення правосуддя й на підставі цього встановлено напрями та інституціональні форми функціонування спеціальних механізмів публічного управління у сфері правосуддя, що виключають етатизацію суспільних відносин, а також розмежовано поняття «система правосуддя» та «судова система» з позицій структурно-функціонального підходу, запропоновано авторський підхід до таких понять як «публічний механізм правосуддя», «локальна підсистема здійснення правосуддя», що розроблені на основі міжнародних практик судового адміністрування»;

– методологічні підходи щодо забезпечення раціонального змісту діяльності органів судової влади в демократичній державі в умовах трансформаційних змін, що базується на методах, способах, принципах і механізмах прийняття публічноуправлінських рішень щодо діяльності суб'єктів та об'єктів публічного управління у сфері захисту прав людини, на зарубіжному досвіді конституювання правозабезпечувальних механізмів, що дозволило розробити і запропонувати алгоритм системно-цільового аналізу

здійснення правосуддя (Justice System Assessment Model – «The Scales of Justice»);

– дослідницькі підходи щодо визначення політичних умов становлення і розвитку публічноуправлінського концепту правосуддя в умовах децентралізації державної влади в Україні та запровадженні правового режиму воєнного стану; на цій основі розкрито сутність соціального призначення інституту правосуддя та запропоновано концепцію «справедливого відновлювального правосуддя», яка передбачає формування нової інституціональної платформи реалізації концепту правової держави; на цій основі систематизовано засади публічного управління та адміністрування у сфері правосуддя, зокрема верховенство права, нове публічне управління, належне урядування, які визначені базою реформ у сфері правового регулювання у сфері правосуддя;

набули подальшого розвитку:

- теоретичні концепти трансформації державного управління в умовах конституційних змін, що визначають демократичний вплив держави на стан і розвиток суспільних процесів та відносин з метою досягнення цілей реалізації функцій держави через діяльність органів державної влади й на цій основі уточнено класифікацію принципів справедливого правосуддя, особливостей формування інститутів в системі правосуддя, що дозволило запропонувати теоретичну модель «відкритого правосуддя», детермінованого позитивним правом, при цьому така модель може бути використана для аналізу та прогнозування впливу конституційних змін на взаємовплив інститутів в системі правосуддя.

- трактування сутності функції держави в умовах конституційної реформи у сфері правосуддя, у межах яких інтегровано поєднані правоохоронна, правозахисна та правореалізаційна функції, що знаходить свою реалізацію у концептуалізації загального реформування публічного управління в системі правосуддя на основі зміни загальної парадигми

трансформаційних процесів в Україні в умовах правового режиму воєнного стану;

- теоретичні напрацювання вітчизняних дослідників щодо проблематики респонсивності сучасного конституційного реформування не лише у контексті суспільної потреби, а у контексті інституціонального виклику в системі правосуддя як раціонального обмеження повноважень органів державної влади в частині закріплення конституційного принципу справедливого правосуддя як наслідку проведення реформи децентралізації.

Наукове значення полягає у тому, що робота є першим дослідженням у вітчизняній науці з публічного управління та адміністрування щодо розроблення концептуальних ідей і практичних рекомендацій щодо формування раціональної моделі національного механізму правосуддя як соціального інституту в умовах децентралізації. Розроблені у дисертації теоретичні підходи до аналізу проблеми, категоріальний апарат, основні ідеї та висновки будуть використані у науково-дослідній роботі і стануть підґрунтям для подальших наукових досліджень у напрямі реалізації європейських принципів належного правосуддя.

Практичне значення роботи полягає в розробці теоретико-методологічних та практично-прикладних положень, викладених у пропозиції, що можуть бути реалізованими та становити основу системи публічного управління в забезпеченні раціонального змісту діяльності інститутів системи правосуддя в Україні.

Наукові рекомендації, висновки, пропозиції дисертації були враховані та використані: при розробці пропозицій щодо діяльності органів судової влади та впроваджуються в діяльності органів державної влади: Рівненської обласної військової адміністрації, в діяльності якої результати дисертаційного дослідження, впроваджені у межах виконання Стратегії і Плану заходів, спрямовані на науково-методичний супровід необхідних умов реалізації державноуправлінських реформ в Рівненській області (підготовлено аналітичну довідку та методичні рекомендації), визначення

правореалізаційного складника управлінської діяльності як основи реалізації реформ (довідка від 03.11.2023 № 10221/0/01-71/23). У діяльності Рівненської обласної ради впроваджені наукові результати дисертаційного дослідження у межах виконання Програми, спрямовані на науково-методичний супровід необхідних умов розвитку Рівненської області (підготовлено аналітичну довідку та методичні рекомендації), визначення правозахисної компоненти управлінської діяльності як складника реалізації регіональних реформ (довідка від 06.11.2023 № 01/12-474 р), Рівненської міської ради впроваджені методики визначення правозахисної компоненти управлінської діяльності як складника реалізації регіональних реформ (довідка від 03.11.2023 № 08-2347).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до обґрунтування методологічних основ формування організаційних та інституціональних засад функціонування системи правосуддя в умовах конституційної реформи в Україні.

Дисертація є завершеною самостійною науковою працею. Основні положення, розробки в межах дослідження, наукові результати, винесені на захист, ґрунтуються на особистих дослідженнях автора. Ідеї та розробки, що належать співавторам окремих робіт, у дисертації не використовувалися. Внесок автора в публікації, виконані в співавторстві, конкретизовано у списку праць, опублікованих за темою дисертації.

За результатами виконання дисертаційного дослідження опубліковано 10 наукових праць, із них: 6 статей у наукових виданнях, у тому числі: 2 статті – у зарубіжному періодичному виданні, що індексується у наукометричній базі Web of Science, 3 статті у вітчизняних фахових виданнях категорії Б, включених до наукометричних баз; 1 статті у науковому виданні зарубіжних країн з напряду, за яким підготовлено дисертацію; 1 розділ колективної монографії; 4 тез доповідей у збірниках матеріалів наукових комунікативних заходів, навчальному посібнику.

Структура й обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 200 сторінок, у тому числі 172 сторінок основного тексту. Дисертація містить 18 рисунків, 3 таблиці. Список використаних джерел складається з 175 найменування

РОЗДІЛ 1

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В СИСТЕМІ ПРАВОСУДДЯ: БАЗОВІ ТЕОРЕТИЧНІ СКЛАДОВІ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Концептуалізація формування механізмів публічного управління у контексті функціонування системи правосуддя

Сучасний стан та особливості розвитку публічного управління в підсистемах державної влади передбачає логічний розвиток правових механізмів такого управління [1]. Всі наявні дослідження правових механізмів публічного управління базуються на принципах правової держави, загальних принципах права, концепті верховенства права. Разом з тим, публічноуправлінський концепт здійснення правосуддя (ПКП) передбачає формування спеціального алгоритму, що базується на практичній складовій публічноуправлінської діяльності.

Процес державотворення в Україні в сучасних умовах правового режиму воєнного стану зумовлює необхідність дослідження проблем, пов'язаних із здійсненням цілеспрямованої діяльності органів публічної влади на реалізацію функцій демократичної, правової держави, закріплених Конституцією України. Численні зміни у системі органів державної влади у 2014-2023 роках, прийняття законодавчих актів у сфері організації державної влади не призвели до бажаного ефекту в управлінні державними справами. Так, реформа 2016 року (прийняття Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» [2] являє собою єдину законодавчо визначену конституційну реформу в державі з 2014 року, що визначально трансформувала систему судової влади, проте результати та суспільні очікування щодо якої є достатньо суперечливі.

Адже метою конституційних змін має виступати саме інституціональна трансформація системи судової влади на основі суспільної потреби у справедливому і неупередженому судочинстві, формуванні

інституціонального змісту системи правосуддя (органи судової влади – прокуратура – адвокатура), формування органу інтеграції системи правосуддя – Вищої ради правосуддя, раціоналізації Вищої кваліфікаційної комісії суддів, посилення інституційної спроможності Верховного Суду тощо. Проведення таких системних реформ очевидно, повинно було принести значний публічноуправлінський ефект як у частині забезпечення суспільної довіри до судової влади, так і у сфері функціонування всієї системи державної влади, виступити еталоном планування і проведення державноуправлінських реформ, що забезпечить абсолютну підтримку суспільством напрямів реформ в публічному управлінні. Саме тому варто провести комплексний аналіз сутності сучасного правосуддя в Україні як системного інституту публічного управління.

Фактично, у системі управління державними справами (конституційний зміст) мова йде про принципи поділу та інтегративної єдності державної влади. Ми підтримуємо наукову позицію А. Баштанник [3], І. Лозицької [4], М. Сачко [5], І. Юхно [6] щодо конституційного виміру формування засад публічноуправлінської діяльності в умовах системних реформ, розвитку інтегрованих систем публічного управління, зокрема, у сфері судової влади. Разом з тим, наголосимо, що судова влада – відокремлена система державної влади, для якої неможливо застосувати сутнісні концепції державних реформ, у частині децентралізації, політичної трансформації або дерегуляції. Безумовно, як ми вже наголошували, держава, виступаючи у ролі регулятора суспільних відносин, намагається домінувати в суб'єктному полі, що завжди є загрозою для демократичних процедур, у тому числі і у сфері правосуддя. Адже сутність сучасної правової держави полягає у посиленні правових процедур, правовому регламентуванні у будь-якому сенсі, оскільки держава завжди заінтересована зберігати централізовану модель управління, тому політика децентралізації етатистського типу є занадто ризикованою в інституціональному плані, тим більше, коли ініціатором реформ є державні інституції.

В. Баштанник вказує на необхідність виокремлення такого суспільно-значимого регулятора, який буде здатний чітко детермінувати необхідний напрямок розвитку системи державного управління в нових політичних умовах, й при цьому зберегти певну наступність політичного курсу країни. У такому контексті постає питання про сутність сучасного реформування державного управління як певний імператив державної політики в інтегрованому вигляді, що визначає, власне, вектор реформ [1]. Не заперечуючи такого трактування, наголосимо, що правосуддя – це не тільки конституційна підсистема державної влади, а ще й конституційний принцип, що характеризує, власне, інституційну спроможність держави.

На даний час у галузі науки державного управління важливим завданням виступає дослідження теоретико-методологічних засад державного управління як цілеспрямованого впливу держави на стан і розвиток суспільних процесів та відносин з метою досягнення цілей реалізації функцій держави через діяльність органів державної влади та в межах визначених законом повноважень органів місцевого самоврядування, демократизації державотворчих процесів і оптимізації систем державного управління, дослідження соціальних та історичних джерел їх виникнення, закономірностей та тенденцій розвитку [7]. Формально, така постановка завдання передбачає функціонування складників системи публічного управління в стандартних умовах, із наперед визначеним алгоритмом реалізації конституційних змін (у разі прийняття таких змін).

У системі національного правосуддя з позицій сучасного конституціоналізму та публічного управління варто вказати на особливу роль правових норм, стандартів і регламентів, що регулюють відповідно процедуру розгляду суспільних суперечностей, що виникають у сучасному суспільстві як наслідок порушення суб'єктами таких відносин чинних норм. Загальна система правосуддя, формалізована у 2016 році на принципово нових засадах внутрішньої побудови, сприяла запровадженню демократичних засад та європейських принципів функціонування судової влади, проте не усунула

більшість наявних протиріч у діяльності органів правосуддя. Ми вживаємо цю категорію (не визначену у законодавчому порядку остаточно) як таку, що передбачає існування єдиного регулювального стандарту здійснення (рис.1).

Рис. 1.1. Теоретична модель формалізації публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя

Джерело: дослідження автора

Фактично мова йде про загально визначені принципи правосуддя:

- незалежність та автономність органів правосуддя та інститутів правосуддя, що передбачає їх функціонування на основі повної незалежності при розгляді судових справ, виключення політизації судового процесу, мінімізацію впливу законодавчої і виконавчої влади на розгляд справ;
- покладення в основу діяльності органів та інститутів правосуддя принципу презумпції невинуватості;

- імператив норм процесуального права у судовому процесі для всіх сторін судового процесу;
- примат концепту справедливості (соціальної справедливості) при вчиненні правосуддя;
- встановлення судової компетенції у судовому процесі;
- встановлення режиму публічності як феномену суспільних відносин, що передбачає офіційний розгляд справи на всіх етапах судового процесу;
- встановлення режиму прозорості, відкритості і гласності у тих межах, як це регламентовано законами України;
- раціональності та ефективності як базових засад демократичного судового процесу, за умов яких рішення приймається у розумні строки, максимально конкретно і адресно;
- апріорності принципу законності, на основі приписів статті 19 Конституції України;
- гуманізму судочинства як максимального врахування конституційних прав і свобод громадян України, а також прав і свобод іноземців і осіб без громадянства;

Загалом, сутність правосуддя визначально полягає у максимальному захисті і забезпеченні прав і свобод людини, правопорядку і державної безпеки, суспільних потреб та державних інтересів. Особливу роль правосуддя відіграє у процесі системних реформ, щоправда, при цьому змінюється формат суспільних відносин, може утворюватися ситуація інституціональної суперечності концепту гуманізму і верховенства права.

Власне, сучасні підходи до публічного управління як самостійного поняття використовуються виключно в теоретичному аспекті, й більшість науковців попри стале розмежування категорій «публічне управління» та «державне управління» здійснюють перехід до формулювання «публічне управління, публічноуправлінська діяльність, система публічного управління» тощо. Ми підтримуємо позиції науковців О. Акімова, Л. Акімової,

В. Бакуменка, М. Білинської, З. Бурик, К. Ващенко, Р. Войтович, В. Голубь, Н. Гончарук, І. Драгана, Н. Драгомирецької, В. Князева, М. Кравченко, С. Кравченка, В. Куйбіди, Н. Липовської, А. Мерзляк, З. Надюка, Н. Нижник, Л. Новак-Каляєвої, О. Пархоменко-Куцевіл, П. Петровського, Л. Приходченко, О. Пухкала, Є. Романенка, А. Семенченка, С. Сороки, С. Серьогіна, О. Сушинського, Т. Тарасенко, В. Тертички, І. Хожило, Н. Чалої, О. Федорчак щодо загального трактування терміну публічне управління

Зокрема, визначимо доробок В. Черниша, який пропонує публічне управління інтерпретувати як структуру трансформаційного тренду в публічному управлінні на засадах імперативу норм Конституції України (рис. 1.2), так і суб'єктність у форматі терміну «публічний» [8].

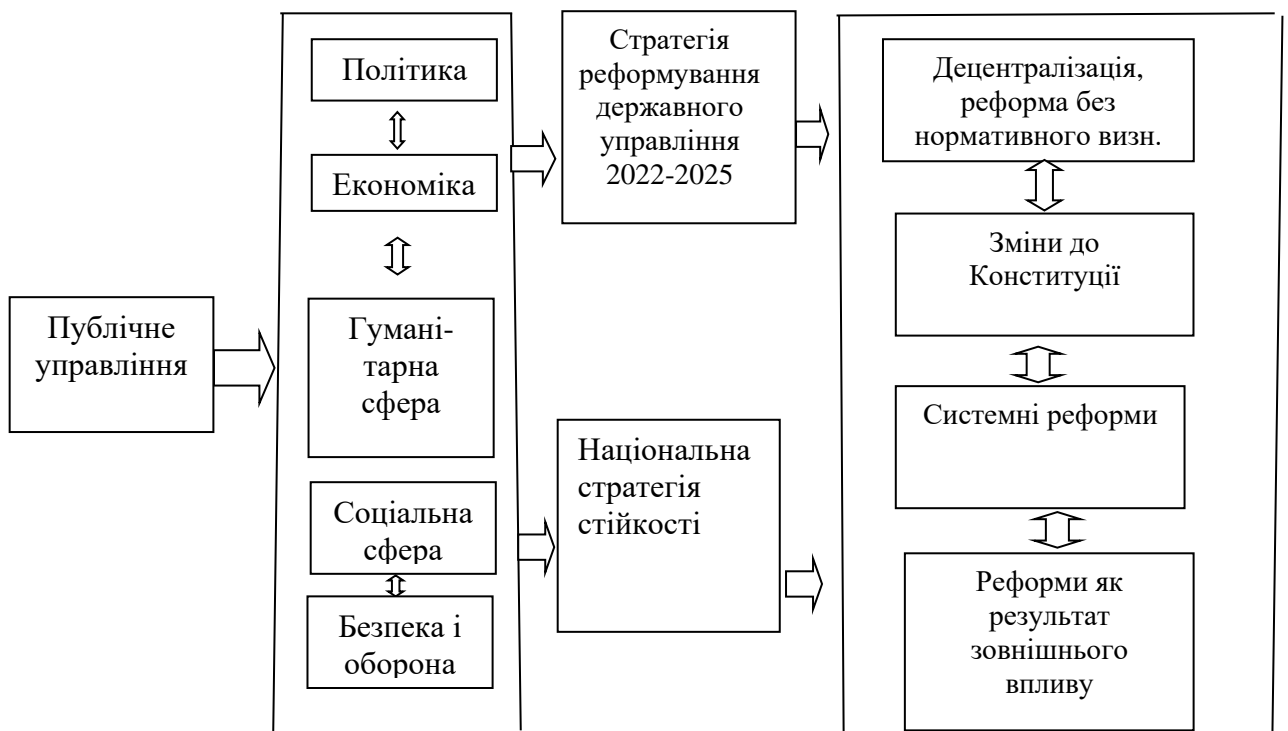

Рис. 1.2. Структура трансформаційного тренду в публічному управлінні на засадах імперативу норм Конституції України, сформована В. Чернишем.

Джерело: [8].

На нашу думку такий підхід є виправданим лише з позицій державницького тренду. Але якщо мова йде про сутнісні характеристики, таке бачення публічного управління має бути раціоналізовано (рис.1.3)

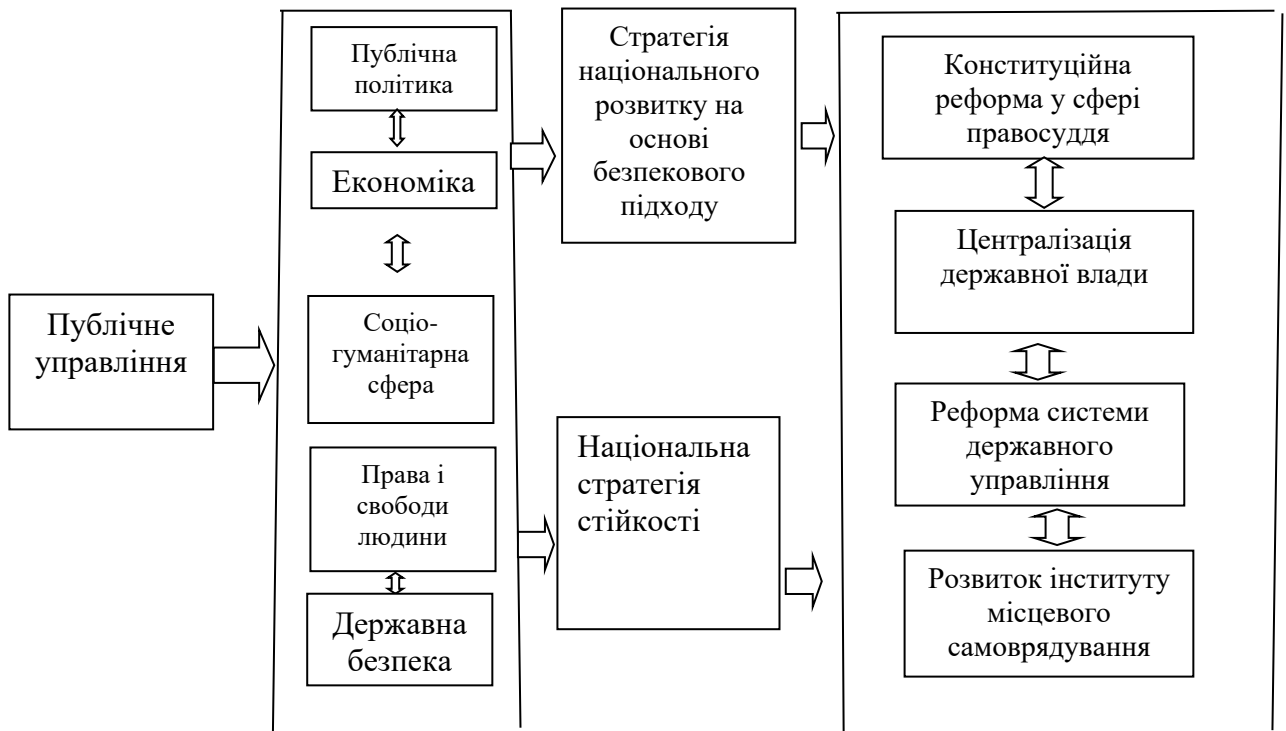

Рис. 1.3. Структура дослідницького підходу до визначення публічного управління на основі системного підходу у контексті предмету дослідження
Джерело: [8]; дослідження автора.

В. Черниш пропонує дослідження публічного управління спрямувати на вирішення таких завдань: 1) аналіз впливу конституційних змін на систему публічного управління. оцінка ефективності публічного управління в умовах конституційних змін; 2) розробку нових підходів до публічного управління в умовах конституційних змін, результати таких досліджень можуть бути використані для забезпечення ефективності публічного управління в умовах конституційних змін та підвищення якості життя громадян України; 3) вирішення усталених суперечностей: конституційні зміни можуть вплинути на систему публічного управління; зміни в розподілі повноважень між органами державної влади можуть призвести до необхідності реструктуризації системи органів публічного управління [8]. Ми загалом підтримуємо таку позицію автора щодо аналізу публічного управління, проте вважаємо за доцільне

зауважити, що стан системи публічного управління визначається умовами стабільності, а численні пропозиції конституційного реформування, не завершені у вигляді змін до Конституції України, негативно вплинули на якість функціонування системи публічного управління.

Якщо говорити про такі системи, то слід підтримати позицію В. Баштанника щодо впровадження поняття інтегровані системи публічного управління, які науковець визначає як систему суспільного управління в межах реалізації державних та самоврядних адміністративних повноважень відповідно до Конституції та законів України, яка здатна адаптуватися до змін зовнішнього середовища й, відповідно, змінювати (трансформувати) якісні характеристики елементів системи, а сам процес адаптації визначально забезпечує синергетичний ефект [1]. В. Баштанник вказує, що сутність формування ІСПУ пояснюється активізацією проведення у будь-якій національній державі адміністративної реформи, що має визначити напрями змін в усіх сферах діяльності органів влади, ініціювати розробку ефективного й оптимального (у широкому розумінні) управлінського механізму. У цьому контексті вважаємо за доцільне вказати на той факт, що такі визначення варто подавати (як це здійснено О. Акімовим, А. Баштанник, М. Лахижею, О. Руденко) [9-10;11;12-14;15] у форматі порівняльного аналізу. Адже саме поняття публічного управління не є нормативною категорією, на відміну від поняття «державне управління», не визначено в паспорті наукової спеціальності, й тому головним завданням наразі є ствердження самого концепту публічного управління.

Власне, основна ідея авторського підходу передбачає декілька етапів.

На першому етапі важливо вирішити проблему дихотомічного зв'язку так званого «Old public management» та «New public management». Такі категорії є широкоживаними у вітчизняній та зарубіжній науці. І питання розмежування і взаємодоповнення цих понять є не стільки інституціональним, скільки галузевим. Зокрема, варто вести мову про класичний підхід (концепція «Old public management») – класична концепція публічного управління, Ця

концепція ідеальна до традиційного підходу до державного управління, яка характеризується централізованою наглядовою функцією, слабкою підзвітністю та контролем, обмеженим залученням громадських структур та низьким рівнем прозорості [16]. Ми у дисертаційній роботі використовуємо поняття державне управління (state administration), що дозволяє уникнути термінологічної дискусії, і вказуємо, що в сучасних умовах державне управління не змінюється на модерну форму – «публічне управління», а продовжує виступати єдиним унормованим процесом, сутність якого визначена Стратегією реформування державного управління на 2022-2025 рр. [17]. Наразі, класична концепція управління трансформована, але залишається у межах правового поля.

При цьому варто вказати на окремі нормативні визначення, що використовуються у значенні «публічний»:

- 1) публічні послуги (Кримінальний Кодекс України);
- 2) публічна інформація (Закон України «Про доступ до публічної інформації») – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом [18];
- 3) національний публічний діяч («Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення») – фізичні особи, які виконують або виконували в Україні визначні публічні функції, а саме (п. 37 ч. 1 ст. 1 вказаного закону) [19] : голови та судді Конституційного Суду України, Верховного Суду, вищих спеціалізованих судів; члени Вищої ради правосуддя, члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, члени Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів; Генеральний прокурор та його заступники;... керівники органів прокуратури,

керівники обласних територіальних органів Служби безпеки України, голови та судді апеляційних судів [19];

4) публічна служба (Кодекс адміністративного судочинства України) – діяльність на державних політичних посадах, у державних колегіальних органах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, інша державна служба, патронатна служба в державних органах, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування [20];

Важливо навести визначення у Законі України «Про запобігання корупції» термін «державний орган» – орган державної влади, в тому числі колегіальний державний орган, інший суб'єкт публічного права, незалежно від наявності статусу юридичної особи, якому згідно із законодавством надані повноваження здійснювати від імені держави владні управлінські функції, юрисдикція якого поширюється на всю територію України або на окрему адміністративно-територіальну одиницю [21].

Об'єктна сфера нового публічного управління (New public management) не змінює суб'єктності публічноуправлінської діяльності, а акцентує увагу на державному секторі, у межах якого відбуваються додаткові зміни переходу від бюрократичного управління до гнучкого, ефективного та громадянсько-орієнтованого управління. Визначальні засади такої концепції включають залучення громадськості до процесу виконання рішень, підвищення відповідальності та прозорості управління, а також акцент на результативності та інноваціях. Дана концепція базується на розподілі влади та відповідальності між суб'єктами державної влади. Головна ідея урядування виникає в тому, що управління має бути більш децентралізованим, партнерським та заснованим на співпраці.

Разом з тим, варто визначити інші сучасні теоретичні концепції публічного управління, що є доповненням до загальної моделі NPA – Public-Private Partnership, Public Policy, Public Finance. Такі концепції є самостійними феноменами, що розвиваються у межах публічноуправлінського концепту.

Очевидно, що в цій моделі не представлено інші інститути громадянського суспільства – політичні партії та громадські об'єднання. На нашу думку, такі інститути виступають важливими складовими публічного управління, при цьому формат ПКП акцентує увагу на ролі держави в процесі здійснення правосуддя. Так само ми не акцентуємо увагу на зовнішньому чиннику, хоча вважаємо критерії членства в ЄС, пропозиції (вимоги) до проведення системних реформ з боку європейських та міжнародних структур важливими для всієї процесу реалізації ПКП.

Наші наукові розробки спираються на методологічні підходи В. Бакуменка, В. Баштанника, М. Лахижі [16;1;15]щодо сутності системного підходу при детермінації систем публічного управління, особливому акценті на внутрішніх характеристиках системи публічного управління. Зокрема, на нашу думку, категорія публічного управління має бути детермінована саме з позицій ролі держави в суспільному процесі не як домінуючого суб'єкта, а як правовстановлюючого та правогарантувального суб'єкта суспільних відносин. Таке бачення ґрунтується на очевидному розумінні суб'єктності публічного управління як категорії вищого порядку в системі суспільних відносин «державне управління – публічне управління – громадське управління – суспільне управління – соціальне управління». Інституціональна взаємозалежність таких процесів (ми обстоюємо поняття управління у тому числі і як процес) лише наповнює змістом кожен з видів управління. Предметне поле нашого дослідження передбачає місце правосуддя в підсистемі кожного з видів управління, при цьому правосуддя виступає наріжним каменем функціонування і стабільності механізму управління. Разом з тим, очевидно, сучасні проблеми і виклики для системи публічного управління вимагають зміни дослідницької парадигми.

Такий стан речей вимагає впровадження принципово нових моделей наукового дослідження, розвитку сучасної наукової школи державного управління. Нові розробки в науці державного управління акцентовані на інституціональному (Н. Липовська, А. Помаза-Пономаренко, О. Баштанник)

підходах, що фокусують свою увагу на інституціональній сутності публічного управління. Перш за все, варто вказати на підходи А. Помази-Пономаренко:

1) виокремлення інституціонального середовища публічного управління України формують дві групи елементів. Перший блок елементів – *інституційний*, охоплює правові норми, які утворюють систему законодавства щодо сталого розвитку та безпеки (Конституція України, міжнародні договори, закони та підзаконні нормативно-правові акти). Щодо другого блоку елементів – *інституціонального*, то він становить підсистему керівної системи, до організаційної структури якої зараховано органи державної влади й місцевого самоврядування, їх допоміжні інституції, а також суб'єктів господарювання, неприбуткові організації та ін. Роль цих інституцій полягає в проведенні реформ, які стосуються підтримки безпечного соціального розвитку регіонів України, і затвердженні правил у формі правових актів, які становлять основу такого реформування [22].

2) причинами визначення меж інституціональної системи публічного управління віднесено: по-перше, стійку тенденцію, що сформувалася в межах наукової практики, з одного боку, щодо використання поняття «інститут» у надмірно широкому значенні, а з другого – зведення до мінімуму застосування терміну «інституція»; по-друге, змістовно-правову диференціацію понять «індивідуальна безпека» і «колективна безпека», а відтак, необхідність законодавчого визначення обох цих дефініцій в Україні. Основоположні правові документи повинні окреслювати орієнтири державної політики гарантування системи безпеки та сталого розвитку тощо [23].

Важливо вказати на дослідницькі підходи І. Юхно [23-26], В. Черниша [8], М. Сачко [27-29], Ю. Хомича [30-32], які пропонують нове розуміння публічного управління в особливих умовах державотворення, перш за все, правового режиму воєнного стану та децентралізації державної влади. Загальна концепція публічноуправлінської діяльності І.Юхно базується на визначенні контекстів як публічного управління, так і публічноуправлінської діяльності: по-перше, семантичний контекст – визначення публічного

управління як: системи; комплексу; сукупності; структурної єдності й на цій основі формулювання інституціональних засад діяльності; на цій основі доцільно розробити понятійний апарат; по-друге, функціональний контекст – визначення особливостей функціонального спрямування органів влади, аналіз і визначення способів регулювання, форм, методів, функціональних особливостей, інструментів реалізації, управлінських алгоритмів; на цій основі доцільно визначити функціональні особливості; по-третє, інституціональний контекст (внутрішній вимір) – визначення суб'єктів, об'єктів та мети публічного управління, визначення особливостей взаємодії суб'єктів діяльності; по-четверте, адміністративний контекст – визначення сутності регулюючого впливу держави, формування відповідних адміністративних режимів; по-п'яте, політичний контекст – визначення суспільної потреби у конкретному типі публічноуправлінської діяльності; по-шосте, організаційний контекст – формування управлінських механізмів забезпечення реалізації публічного управління; по-сьоме, зовнішній контекст – розробка моделей реагування системи ПУ на зовнішні впливи [24].

При цьому ми вважаємо за доцільне вказати на важливість теоретичного виокремлення також економічного контексту, що включає в себе аналіз економічних процесів, розподіл ресурсів, фінансове управління, ефективність використання бюджетних коштів; соціальний контекст – охоплює взаємодію з громадськістю, задоволення суспільних потреб, соціальну політику, управління соціальними програмами та послугами; технологічний контекст, що включає в себе використання інформаційних технологій, цифрові інструменти, автоматизацію процесів управління. У такому поєднанні із позицією І. Юхно [24] варто говорити про методологічну модель дослідження публічноуправлінського концепту, у тому числі – здійснення правосуддя.

Частково кореспондуючи проблему здійснення правосуддя із підходом Ю. Хоміча щодо публічноправовий зміст управлінської діяльності, зазначимо, що загальна ідея нами підтримана [30]. Проте такі моделі є функціональними за умов мирного часу, воєнний стан визначив інші завдання.

Рис. 1.4. Публічно-правовий зміст управлінської діяльності (модель Ю.Хоміча щодо модернізації влади)

Джерело [30].

Проте важливо вказати, що запропонована теоретична модель публічно-правового змісту управлінської діяльності органів влади являє собою матрицю для подальшого впровадження самого принципу розподілу управління за напрямками функціонального спрямування. Так, вказуючи на правовий зміст сучасного функціонування, звертаємо увагу на Закон України «про правовий режим воєнного стану», що є базовим законодавчим актом у формуванні нового механізму публічного управління в умовах воєнного стану. Про те більшість інших законів як в системі загального управління, так і в системі правосуддя не зазнали значних змін, так само як у сфері правосуддя –

за виключенням норм матеріального і процесуального права. Показана у моделі Ю. Хоміча публічно-правова організація влади потребує нового принципу цілепокладання, обумовленого протидією збройній агресії РФ проти України [30]. Адже спостерігається певна управлінська дезорганізація, зокрема на регіональному рівні – в частині статусу обласних і районних державних адміністрацій, які з 24.02.2022 року набули статусу військових адміністрацій [33], проте не змінили організаційної побудови функціонування та наразі не включені організаційно в механізм воєнної організації держави.

Слід зазначити, що під час воєнного стану публічна влада може бути передана військовим органам та відбувається зміни в управлінській структурі країни. Під впливом воєнного стану публічне управління переходить під контроль військових органів, що може призвести до змін в організації та функціонуванні всіх цивільних органів. Адже очевидно, що військовий стан може призвести до централізації влади, змін у процедурах прийняття рішень, обов'язі повноважень, питаннях управлінської ієрархії. Такий стан речей впливає на взаємодію між владою та громадськістю, а також на прозорість та відкритість управлінських процесів. У поєднанні із неформалізованою децентралізацією такий підхід може призвести до дисбалансу влади між рівнями та інститутами управління.

Загальна методологія публічного управління передбачає аналіз законодавства та нормативно-правових актів, що регулюють діяльність системи правосуддя. Це дозволяє приймати рішення, які стосуються публічного управління та встановити, як вони впливають на розвиток системи правосуддя. Очевидно, що вивчення практики впровадження публічного управління в системі правосуддя в інших країнах дозволить забезпечити реалізацію позитивних практик в Україні. При цьому вивчення взаємодії між публічним управлінням та системою правосуддя це підтверджує, які механізми та інструменти використовують для забезпечення ефективної роботи системи правосуддя та які можливості є для їх покращення. Аналіз впливу публічного управління на доступність та якість правосуддя дозволяє

вирішити, які фактори впливають на доступність правосуддя для громадян та як публічне управління може сприяти покращенню якості роботи системи правосуддя

1.2. Організаційна модель системи правосуддя в умовах особливих режимів публічного управління та адміністрування

У процесі судової реформи в Україні 2016 року, як і загалом у 2014-2019 роках відбулося інституціональна диверсифікація в органах судової влади. На даний час інтегрована система державної влади в системі правосуддя є багатоелементною, і з позицій функціонування власне органів судової влади на основі конституційної норми «Правосуддя в Україні здійснюють виключно суди» (стаття 124 Конституції України) та «Правосуддя в Україні здійснюють судді» (стаття 127 Конституції України) [34], у подальшому детермінована Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [35]. Така система доповнюється органами влади зі спеціальним статусом – Вища рада правосуддя (колегіальний, незалежний конституційний орган державної влади та суддівського врядування) [36]; Державна судова адміністрація (державний орган у системі правосуддя); Служба судової охорони (державний орган у системі правосуддя). Важливо виокремити також Вищу кваліфікаційну комісію суддів, як державний колегіальний орган суддівського врядування, який на постійній основі діє у системі правосуддя України [36]

Конституційні зміни відкривали значні можливості для подальшої політичної структуризації передусім парламенту і мали б сприяти структуризації усього суспільства, що могло призвести до формування механізму справжньої політичної конкуренції, боротьби різних програм, ідей, поглядів, підходів до визначення стратегічних напрямків подальшого розвитку держави і суспільства та забезпечити поглиблення демократичних перетворень. Складний і суперечливий перебіг конституційної реформи з часу проголошення незалежності України, що супроводжувався низкою

конституційних змін і відсутністю консенсусу у суспільстві щодо змісту і форм як самих змін, так і поточних цілей і мети конституційного розвитку виявив проблему концептуальних засад конституційного будівництва держави. Остаточно вона сформувалася як теоретико-методологічна і практична проблема удосконалення державної організації влади на основі конституційної реформи [37;38].

При цьому варто вказати на конституційне визначення системи правосуддя в частині включення в цю систему органів прокуратури та адвокатури. Адже визначення в Законі України «Про прокуратуру»: «Прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави» [39] остаточно не дає відповіді про статус прокуратури в системі державної влади з позицій принципу поділу влади. Так само важливо виокремити ще один елемент системи правосуддя – адвокатуру, яка, згідно із законом виступає як «недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим законом» [40]. Таким чином, система правосуддя, основу якої складають наведені елементи, являє собою складну інтегровану систему, яка включає різні за статусом, функціями і повноваженнями органи влади (органи державної влади та державні органи).

Інтегрована система правосуддя на даний час реалізує найважливіші функції Української держави, забезпечує захист прав і свобод людини, гарантію законності та правопорядку, врегулювання юридичних спорів між громадянами, юридичними особами та державою. Така система передбачає раціональну взаємодію між внутрішніми елементами системи, відповідає на виклики зовнішнього середовища, визначально формує правничу сферу в Україні. Зasadничими напрямками функціонування такої системи виступають

формування єдиного інформаційного центру (інформація про справи, що розглядаються в органах правосуддя); розробка і запровадження єдиних стандартів здійснення правосуддя, які є загальними для всіх органів правосуддя; залучення громадськості до процесу правосуддя, ініціювання як передбачених законом (суд присяжних), так і інших форм взаємодії; запровадження судової медіації, відновлення діяльності інституту адміністративних комісій, арбітражу тощо. Інтегрована система правосуддя забезпечить покращення ефективності роботи органів правосуддя, зменшення витрат на правосуддя, покращення якості правосуддя, підвищення довіри суспільства до органів правосуддя, забезпечення більш справедливого і рівного доступу до правосуддя для всіх громадян. Варто вказати на очевидні переваги інтегрованої системи правосуддя: по-перше, вона дозволяє більш ефективно розслідувати та розслідувати злочини; по-друге, вона дозволяє краще захищати права і свободи людини; по-третє, вона дозволяє підвищити довіру суспільства до органів правосуддя.

Зважаючи на сутність системи правосуддя, важливо окремо вказати на роль механізму судового адміністрування. У загальному порядку, система судового адміністрування – це система органів, які здійснюють управління судами, а також забезпечують їх фінансування, матеріально-технічне забезпечення та кадрове забезпечення. У контексті наведених питань організації правосуддя до тематики судового адміністрування варто віднести структурну побудову інтегрованої системи правосуддя, що суттєво змінилася у процесі реформ 2016 року. Разом з тим, важливо разом вказати, що інтегрована система включає органи влади, працівники яких мають різний правовий статус, або такий статус в окремих випадках чітко невизначений. Отже, викають інституційні аспекти взаємодії суддів (статус судді), державних службовців (працівники апарату суду та установ управління відповідних адміністрацій та служб, комісій), службовців патронатної служби (помічники суддів, інші працівники), службовців Служби судової охорони (статус чітко у Положенні не визначений, кореляція з окремими положеннями

Закону України «Про Національну поліцію» [41], у тому числі – з положеннями Закону України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції»), працівників органів прокуратури, адвокатів.

Основні складові функціонування системи судового адміністрування включають: по-перше, організаційну структуру, адже судове адміністрування має визначену організаційну структуру, що може включати різні рівні судів, від місцевих до апеляційних та касаційних інстанцій, різні інститути правосуддя, державні органи та установи, й при цьому кожен рівень має свої компетенції та повноваження. По-друге, процедура призначення суддів, яка передбачає, що судді призначаються або обираються згідно з конституційними та законодавчими процедурами функціонування системи правосуддя. При цьому важливо, щоб призначення суддів здійснювалося на основі об'єктивних критеріїв, з урахуванням їхньої професійної підготовки та досвіду. По-третє, власне адміністрування судовою системою як особливий порядок забезпечення функціонування судового адміністрування, що включає управління роботою судів, розподіл справ, призначення суддів до розгляду справ, контроль за строками розгляду та виконанням судових рішень, організацію діяльності органів прокуратури та адвокатури, допоміжні операції. По-четверте, це інституційне забезпечення права на суд, на основі конституційного права громадяни та юридичних осіб мати право на доступ до суду для захисту своїх прав, свобод та законних інтересів. По-п'яте, організація судових процедур, що визначені законодавством та передбачають правила для проведення судових засідань, розгляду доказів, вислуховування сторін, подання апеляцій та касаційних звернень тощо. По-шосте, наявне і реальне справедливе та незалежне розглядання справ у суді за участі всіх сторін судового процесу. По-сьоме, особливість процедури виконання судових рішень, контроль за виконанням судових рішень і вжиття заходів щодо примусового виконання рішень суду.

Саме у такому форматі мова йде про досконалу систему правосуддя в Україні як важливого складника системних реформ. Адже, баланс в такій

системі має забезпечуватися окрім спеціальних, також і загальними нормами судового адміністрування.

Фактично, конституційний формат системи правосуддя побудований на поєднанні органів судової влади, органів прокуратури та органів адвокатури.

1. Систему правосуддя, побудовану на поєднанні судових органів, прокуратури та органів адвокатури, часто називають тристоронньою системою. Ця система розділяє функції цих трьох учасників, забезпечуючи баланс влади та сприяючи справедливому та підзвітному судовому процесу. Судові органи, що включають суди, суддів, апарат суду, відповідають за головування в судових процесах, тлумачення закону та винесення рішень на основі доказів, наданих сторонами, при цьому суди організовані в ієрархічній структурі непрямой юрисдикції. Варто вказати, що система судової влади, що включає окремі судів, органи влади загального управління в судовій системі (ВРП, ВККС, ДСА, ССО), органи суддівського самоврядування тощо – виступає центральним суб'єктом системи правосуддя.

2. Органи прокуратури через діяльність прокурорів представляють державу в кримінальних справах, ініціюють розслідування, збирають докази та висувають звинувачення проти осіб, підозрюваних у злочинах. Зокрема, слідчі прокуратури призначені розслідувати кримінальні провадження під керівництвом прокурора.

Органи захисту (адвокатура). Адвокати: представляють інтереси осіб, обвинувачених у злочинах, захищаючи їхні права та невинуватість.

Конкретний конституційний формат трикомпонентної системи правосуддя може відрізнятися залежно від країни, але деякі загальні елементи включають:

1) модель правосуддя базується на поділі влади, адже гарантується незалежність судової влади від законодавчої та виконавчої влади; цим забезпечується система стримувань і противаг, сприяючи справедливості та запобігаючи зловживанню владою. Це також сприяє спеціалізації та досвіду кожного учасника здійснення правосуддя;

2) надаються гарантії справедливого судового розгляду – саме Конституція визначає фундаментальні права, які повинні дотримуватись під час судового розгляду, такі як право на справедливий суд, презумпцію невинуватості та право на юридичне представництво;

3) забезпечується судовий контроль: судова влада має повноваження перевіряти законність дій законодавчої та виконавчої влади.

Втім, очевидно, що у такій моделі координація між різними учасниками може бути складною, і можуть виникнути потенційні конфлікти інтересів. Забезпечення доступу до юридичного представництва для всіх осіб, особливо тих, хто має обмежені ресурси, також може бути проблемою.

Саме тому, мова йде про сучасний публічноуправлінський зміст в системі правосуддя, що дозволяє посилити конституційну захищеність прав і свобод громадян, їх права на судовий захист, певною мірою інтегруючи громадян і державну владу. Така інтегруюча функція забезпечується саме в сучасній конституційній системі правосуддя.

Власне, виникає особлива складова ПКП у процесі сучасного конституційного реформування. Адже мова йде про такі основні складники концепції правосуддя:

- 1) система правосуддя;
- 2) організаційна побудова системи правосуддя;
- 3) державна спрямованість, визначеність і гарантованість правосуддя.

Так само варто визначити трьохелементну модель феномену правосуддя:

– правосуддя є однією з найважливіших функцій судової влади і полягає в тому, щоб вирішувати спори між приватними особами та органами державної влади, а також у тому, щоб захищати права і свободи людини.

– правосуддя є гарантією законності та правопорядку в суспільстві, а механізм правосуддя забезпечує рівність всіх перед законом, а також захист прав і свобод людини.

– правосуддя здійснюється судами, які є незалежними органами, які діють відповідно до закону, мають право самостійно приймати рішення, не підкоряючись будь-яким зовнішнім впливам.

Конституція України визначає (стаття 124) , що правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються. Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. У передбачених законом випадках суди розглядають також інші справи. Законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору. Народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних. У статті 127 Конституції визначено, що правосуддя здійснюють судді, а у визначених законом випадках - правосуддя здійснюється за участю присяжних [34].

Важливим аспектом є визначення сутності правосуддя у статті 129 Конституції України Суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права. Основними засадами судочинства є:

- 1) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом;
- 2) забезпечення доведеності вини;
- 3) змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;
- 4) підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором;
- 5) забезпечення обвинуваченому права на захист;
- 6) гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;
- 7) розумні строки розгляду справи судом;
- 8) забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках - на касаційне оскарження судового рішення;
- 9) обов'язковість судового рішення.

Законом можуть бути визначені також інші засади судочинства.

Фактично, текстуально дорівненими є дві категорії: правосуддя та судочинство, втім це питання лише процесного підходу в судовому адмініструванні. Ми виходимо із концепту дорівненості.

Так само, Закон України «Про судоустрій і статус суддів» визначає (ст. 147), що в Україні діє єдина система забезпечення функціонування судової влади – судів, органів суддівського врядування, інших державних органів та установ системи правосуддя (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Функціональна модель правосуддя в Україні

Джерело, дослідження автора

Поняття «правосуддя» в науці державного управління досліджена досить ґрунтовно, поступаючись лише власне тільки юридичній науці.

Загальними складниками наукового аналізу правосуддя виступають: концептуальний аналіз, який передбачає визначення сутності правосуддя, його основних ознак, принципів та функцій, на основі праць сучасних дослідників [42]; історичний аналіз, який передбачає вивчення історичного розвитку правосуддя, його основних етапів та змін, при цьому важливо вказати, що для України це буде скоріше компаративно-історичний аналіз [43]; нормативно-правовий аналіз, який передбачає вивчення нормативно-правових актів, що регулюють правосуддя; соціологічний аналіз, який передбачає вивчення фактичних аспектів правосуддя, таких як практика його реалізації, рівень довіри до суду, ефективність судового захисту прав і свобод людини; філософський аналіз, який передбачає вивчення правосуддя з точки зору філософських категорій, таких як справедливість, рівність, свобода.

Адже, врешті решт, мова йде про специфічний інститут публічного управління – систему правосуддя, що загалом детермінована через принцип поділу влади, але організаційно описується саме публічноуправлінським концептом.

Важливо вказати, що в Законі України «Про прокуратуру» термін правосуддя окрім назви конституційного органу Вищої ради правосуддя, зустрічається дотично 1 раз, що вказує на особливість застосування самого терміну «правосуддя». Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» цей термін не містить. Фактично, функціонально, системи адвокатура і прокуратура не визначають правосуддя як принцип своєї діяльності, оскільки нормативно це не закріплено в законодавстві.

Формально, певна описовість у визначенні правосуддя у нормативній базі конституційного регулювання правосуддя присутня, оскільки навіть у тексті Конституції України не визначено конституційний зміст поняття «правосуддя». Більшість науковців вказує саме на конституційну сутність цього поняття, використовуючи загальну побудову принципу правосуддя.

Рис.1.6. Конституційний зміст визначення поняття «правосуддя»

Джерело: дослідження автора

Варто коротко сформулювати основні визначення нашої роботи по суті запропонованого конституційного змісту визначення поняття «правосуддя». Так, вказуючи на поняття правовладдя, ми розуміємо його як такий режим існування суспільних відносин, за якого як посадові особи, які здійснюють владу, так і громадяни, щодо яких держава вчиняє певні дії, повинні підкорятися закону, і що закон повинен бути верховним і єдиним джерелом державної влади. При цьому ми розуміємо закон в його прямому значенні як формалізовану вимогу певної поведінки.

Правна держава – поняття, яке дискутується в сучасній науковій літературі досить давно, й правники, і філософи має досить багато визначень, що умовно можна поділити на декілька визначальних груп. Але у контексті нашої дисертації з предметного поля публічного управління варто вказати на той факт, що поняття правна держава виходить з концепту правовладдя, і

самостійно розуміється у двох змістах: як державна визначеність і гарантованість права, так і правова детермінованість держави. На нашу думку, варто говорити про дуальну єдність і взаємодоповнюваність цих понять, і визначити правну державу у простій формулі: правна держава – це держава, що декларує тезу про народ – джерело влади, забезпечує імперативність конституційних норм в регулюванні суспільних відносин, виключає вільне трактування норм Конституції і законів, так само унеможлиблює «розвиваючий контекст» норм законодавства в публічноуправлінській діяльності.

Конституція України гарантує право на справедливий суд (стаття 55). Це означає, що правосуддя має бути справедливим, неупередженим та ефективним. Справедливість правосуддя передбачає, що кожна особа має право на розгляд її справи в суді відповідно до закону, без будь-яких дискримінаційних засад. Неупередженість правосуддя означає, що судді повинні бути неупередженими та незалежними від будь-яких зовнішніх впливів. Ефективність правосуддя означає, що суд повинен забезпечити захист прав і свобод людини та громадянина, а також інтересів суспільства та держави. Конституція України також гарантує право на касаційне оскарження судових рішень (стаття 129). Це означає, що особа, яка не згодна з рішенням суду першої або апеляційної інстанції, має право оскаржити його до вищого суду [34]. Таким чином, конституційний зміст визначення поняття «правосуддя» полягає в тому, що правосуддя є самостійною галуззю державної діяльності, яка здійснюється виключно судами, є незалежним і гласним, здійснюється в установленій законом процесуальній формі, має бути справедливим, неупередженим та ефективним, а також передбачає право на касаційне оскарження судових рішень.

Очевидно, що природа публічної влади визначати формат судової влади, адже на думку більшості вчених, сутність судової влади детермінована поняттям влади як інституту. Судова влада, як вид державної влади, являє

собою систему повноважень, здійснюваних системою судових органів, що складаються, як правило, з осіб, що володіють владною здатністю (здатністю впливати на членів суспільства, організувати порядок в різних сферах), з метою впорядкування різних сфер життя суспільства, захисту прав і інтересів всіх членів суспільства.

Проголошення України незалежною державою у 1991 році поставило перед владою завдання створення нової судової системи, яка відповідала б вимогам правової держави. Першим кроком у цьому напрямку стало прийняття Закону України «Про правонаступництво України» у 1992 році, який встановив, що суди, сформовані на підставі Конституції (Основного Закону) УРСР, діють в Україні до створення системи судів на підставі нової Конституції України [44]. У 1992 році також була розроблена Концепція судово-правової реформи, яка передбачала поетапне реформування успадкованої від СРСР системи судових установ. Концепція визначала основні напрями, завдання та перспективи реформування судової системи, а також передбачала поділ судів на загальну юрисдикцію і спеціалізовані суди.

Конституція України, прийнята у 1996 році, закріпила положення Концепції судово-правової реформи. Зокрема, стаття 124 Конституції визначає судову систему як самостійну галузь державної влади, яка здійснює правосуддя. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (2010) визначив основні принципи судоустрою, статус суддів та органів судоустрою. Цей Закон також передбачав створення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Вищої ради правосуддя, які відповідають за відбір, призначення та підвищення кваліфікації суддів. У 2016-2022 роках в Україні було здійснено масштабну реформу суддівського корпусу. Ця реформа включала в себе такі заходи, як: введення конкурсного відбору суддів; формування, створення Вищої ради правосуддя; реорганізація Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; демократизація кваліфікаційного оцінювання суддів. Реформа суддівського корпусу мала на меті забезпечити незалежність суддів і підвищити їхню професійну кваліфікацію. Загалом, процес реформування

судової системи України триває вже понад 30 років. За цей час було досягнуто значного прогресу у створенні в Україні ефективної та справедливої судової системи. Однак, як і раніше, важливо вирішити завдання удосконалення законодавства у сфері судоустрою; розробки ефективних механізмів забезпечення незалежності суддів; покращення матеріально-технічного забезпечення судів.

На нашу думку, до головних проблем діяльності у сфері правосуддя слід віднести корупцію в діяльності публічних службовців сфери правосуддя, порушення етичних норм, відокремленість від проблем національного розвитку. Адже пропонується Президентом України Національна модель стійкості потребує гарантій інституційної стабільності, основою якої є прозора діяльність органів влади в системі правосуддя [45].

Національна модель стійкості України – це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення сталого розвитку країни. Ця модель передбачає створення в Україні ефективної та справедливої системи правосуддя, яка б відповідала вимогам сучасності. З позицій правосуддя як фактору економічної стійкості слід зазначити, що економічна стійкість держави передбачає її здатність протистояти зовнішнім і внутрішнім потрясінням, а також забезпечувати стабільний економічний розвиток. Правосуддя відіграє важливу роль у забезпеченні економічної стійкості. Зокрема, правосуддя захищає права та інтереси підприємців, що сприяє розвитку бізнесу та інвестицій, забезпечує ефективне вирішення економічних спорів, що сприяє збереженню економічних ресурсів та запобігає конфліктам, забезпечує прозорість та справедливість економічних відносин, що створює сприятливий інвестиційний клімат.

З позицій правосуддя як фактору політичної стійкості, слід вказати, що політична стійкість держави передбачає її здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам, а також забезпечувати стабільний політичний розвиток. Зокрема, правосуддя, захищає права та свободи громадян, що сприяє зміцненню демократичних інститутів, забезпечує дотримання законності та

правопорядку, що створює основу для стабільного політичного розвитку, забезпечує прозорість та справедливість політичних процесів, що сприяє зміцненню довіри громадян до влади.

З позицій правосуддя як фактору соціальної стійкості, варто наголосити, що соціальна стійкість держави передбачає її здатність протистояти соціальним потрясінням, а також забезпечувати стабільний соціальний розвиток. Правосуддя сприяє соціальній справедливості та рівності, забезпечує ефективно вирішення соціальних спорів, що сприяє збереженню соціальної стабільності, забезпечує прозорість та справедливість соціальних програм, що сприяє зміцненню довіри громадян до держави.

1.3. Децентралізація державної влади та формування публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя

Як наголошує у своїй праці А. Баштанник, з позицій структурно-функціонального аналізу діяльності ОДВ важливо визначити історичні особливості формування системи органів державної влади, й відповідно механізмів регулювання діяльності органів влади: 1) імплементація принципу поділу державної влади в конституційні акти держави; 2) законодавче відокремлення систем управління у сфері державної влади та місцевого самоврядування; 3) формування організаційної структури органів державної влади; 4) ствердження конституційно-правового та адміністративно-правового змісту діяльності органів державної влади [46]. У контексті нашого дослідження варто говорити про особливості як конституційного закріплення певних принципів, так і їх конституційного трактування, особливо в частині конституційних змін. Адже внесення змін до Конституції завжди передбачає особливий порядок як прийняття, так і впровадження конкретних змін у практичну діяльність. Зокрема, те що стосується правосуддя, потребує, на наш погляд більшої деталізації, особливо в частині формування правового механізму реалізації конституційної норми.

Децентралізація державної влади, як би імплементаційно виважено не реалізовувався даний політико-адміністративний тренд, не здійснюється на рівні таких реформ як об'єднання територіальних громад та зменшення кількості районів. Адже суто механічне об'єднання адміністративно-територіальних одиниць (районів) або населених пунктів (відповідно до розуміння місцевого самоврядування за текстом Конституції України) не реалізує змісту децентралізації, а скоріше виступає статистичним показником.

Якщо вказувати на специфічні характеристики сучасного децентралізаційного тренду, варто вказати на очевидне адміністративне посилення вторинних механізмів публічного управління. Так, наприклад, центр надання адміністративних послуг не здійснює функції у сфері управління, оскільки не виступає органом влади, хоча Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження примірного положення про Центра надання адміністративних послуг» від 20 лютого 2013 року № 118 визначається, що «Рішення щодо утворення, ліквідації або реорганізації центру як постійно діючого робочого органу або виконавчого органу (його структурного підрозділу) міської, селищної, сільської ради, військово-цивільної адміністрації чи держадміністрації приймається міською, селищною, сільською радою, керівником військово-цивільної адміністрації або головою відповідної держадміністрації» [48].

Ми наводимо цей приклад для ілюстрації функціонування складних адміністративних систем, які за логікою власного існування повинні запровадити механізми наближення влади до громадян, втім відбувається зворотній процес. Органи судової влади, перш за все, суди, забезпечують прямий доступ до діяльності такого органу, й тут численні реформи не внесли суттєвого коригування у функціональну визначеність суду як органу державної влади.

Власне, принцип децентралізації державної влади, трансформований до поняття «децентралізація влади» у Проектах змін до Конституції України, є індикатором всіх трансформаційних процесів в Україні від 1991 року. Саме

децентралізація державної влади показує, наскільки сучасна держава відповідає загальним принципам демократії, повсюдності правосуддя, гуманізму та субсидіарності.

Разом з тим, система правосуддя є найбільш стабільною системою у контексті децентралізаційних процесів. Адже не зважаючи на відсутність конституційних змін та норм законів України, що регламентують запровадження процесу децентралізації, фактично на основі постанови Верховної Ради України було змінено адміністративно-територіальний устрій (відповідно до Конституції України, це можливо виключно законами України).

До початку реформи децентралізації в Україні загалом було 490 районів (до порівняння, у Польщі з майже удвічі меншою територією – 386 повітів (районів)), стільки ж районних рад та районних державних адміністрацій, відповідно районних судів. На думку представників державних структур, у всіх них був однаковий розпис, проте навантаження дуже різнилося через різний розмір і кількість населення районів. Наприклад, в Україні було 6 районів з населенням до 10 тисяч людей, у 9 районах проживало більше 100 тисяч людей, у 3 районах – понад 150 тисяч. При однакових функціях – обсяг роботи різний. 17 липня 2020 року Верховна Рада України прийняла Постанову № 3650 «Про утворення та ліквідацію районів». Згідно з документом, тепер в Україні 136 районів. Старі 490 районів, про які йшлося вище, Верховна Рада України ліквідувала.

При цьому питання ліквідації районних судів теж ініціювалося у 2021, шляхом «укрупнення». На думку ініціаторів реформи судоустрою, «створення нової карти судів «дозволить прискорити розгляд цивільних і кримінальних справ, оскільки суддів в нових судах стане більше». З урахуванням того, що пріоритетною в даний час вважається «кущовий» спосіб формування нової «карти судів», тобто при загальному скороченні кількості судів будуть створені базові укрупнені суди в конкретних районах зі збереженням їх «філій» в будівлях колишніх районних судів. Такий варіант, в числі іншого,

дозволить уникнути звільнення значної частини співробітників апаратів судів» [49]. проте станом на 01 вересня 2023 року кількість районних (міськрайонних) судів залишається незмінною. Вочевидь, такою система правосуддя залишиться.

У 2021 Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення зміни до пункту 3-1 розділу XII "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо територіальної юрисдикції місцевих судів на території України до прийняття закону щодо зміни системи місцевих судів на території України у зв'язку з утворенням (ліквідацією) районів», за якими територіальна юрисдикція місцевих судів може визначатися межами старих районів аж до 1 січня 2023 року. Парламент одразу в цілому проголосував за пролонгацію на ще один рік дії пункту 3-1 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Ним визначено таке: до набрання чинності законом України щодо зміни системи місцевих судів на території України у зв'язку з утворенням (ліквідацією) районів відповідні місцеві суди продовжують здійснювати свої повноваження у межах територіальної юрисдикції, визначеної до набрання чинності постановою Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів» від 17 липня 2020 року № 807-ІХ, але не пізніше 1 січня 2023 року. Втім, до набрання чинності законом України щодо зміни системи місцевих судів на території України у зв'язку з утворенням (ліквідацією) районів відповідні місцеві суди продовжують здійснювати свої повноваження у межах територіальної юрисдикції, визначеної до набрання чинності Постановою Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів» від 17 липня 2020 року № 807-ІХ, але не довше ніж один рік з дня припинення чи скасування воєнного стану на території України, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України "Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні" від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ». Робота над новою мережею

окружних судів, які мають замінити наявні районні, міськрайонні, міські та районні у мустах (крім Києва), триває, передбачається скорочення кількості місцевих судів з 665 до 213, перший час вони здебільшого будуть працювати в наявних приміщеннях колишніх райцентрів [49].

Очевидно, що такі обставини потребують з'ясування, на основі яких законодавчих актів внесено зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Адже стаття 19 Конституції України вказує, що «Правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [34]. Саме тому, на нашу думку, варто вказати на певну юридичну колізію, у контексті регулювання дій закону на основі прийняття Постанови Верховної Ради України з питань, які регулюються виключно законами України.

Саме тому варто зупинитись на сутності несистемної децентралізації в Україні. Проекти змін до Конституції 2016 та 2019 років були розроблені, але так і не реалізовані в Україні. Відпочатку в назві законопроектів фігурувало поняття «децентралізація влади», й очевидно, науково правильним є визначення предметної сутності цього поняття, адже просто владу децентралізувати неможливо, й мова має йти про конституційний принцип «централізації та децентралізації державної влади» [50] Загалом, якщо вести мову про децентралізацію державної влади, варто вказати на той факт, що наукова проблема децентралізації досліджена в Україні і закордоном досить ґрунтовно. Щоправда, варто говорити про особливості самого терміну «децентралізація державної влади». Адже у правовому контексті мова йде про особливий принцип державного управління, що передбачає передання повноважень в системі управління, а не іншим суб'єктам суспільних відносин.

З цього приводу М. Сачко пропонує методологічний підхід, який базується на теоретичному базисі функціонування системи державної влади,

визначення організаційної моделі і правових основ державноуправлінської діяльності (рис.1.8).

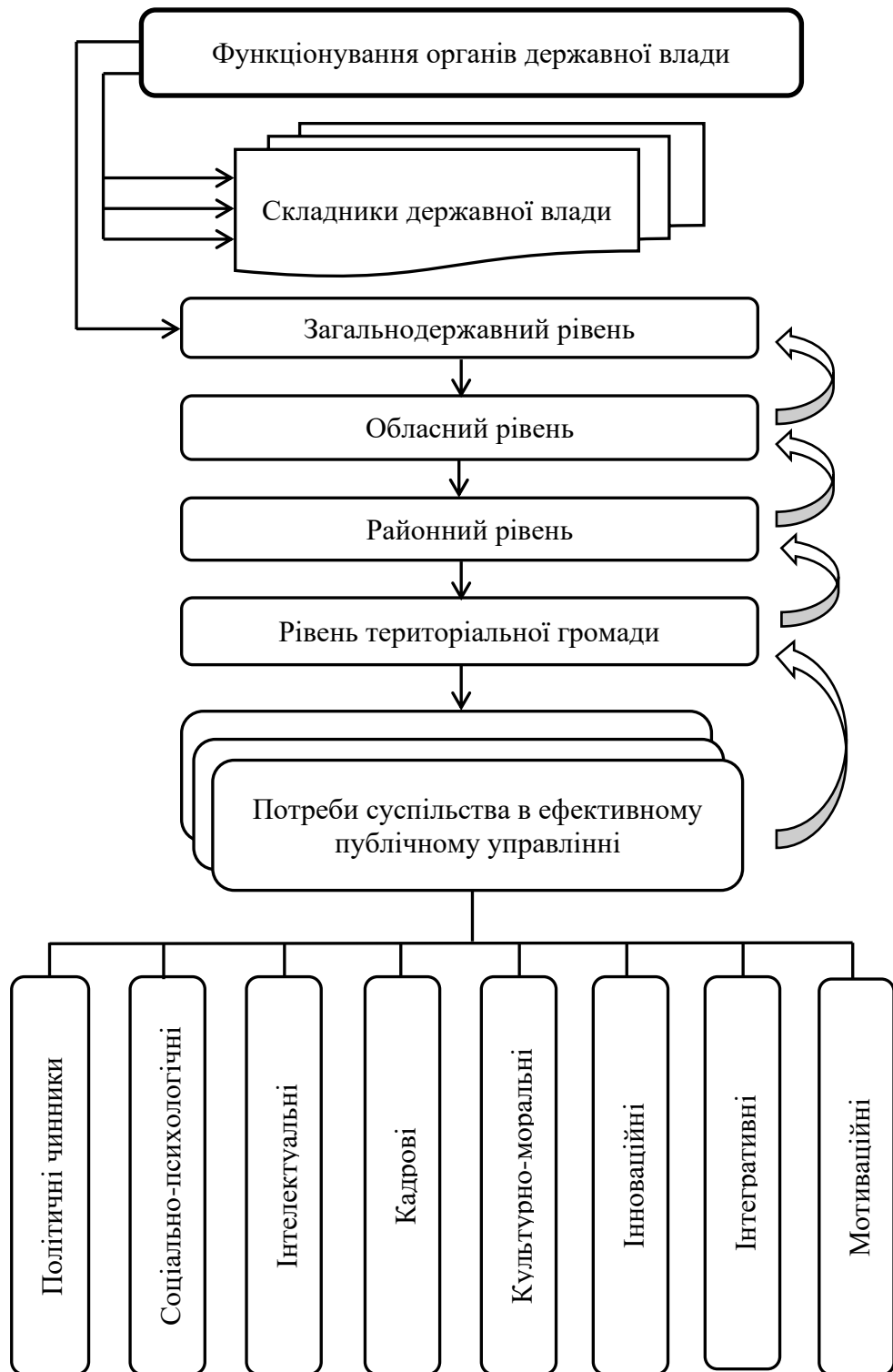

Рис. 1.8. Структура суспільних потреб у раціональному функціонуванні органів державної влади в умовах децентралізації

Джерело: М.Сачко [51].

З'ясування шляхів досягнення цілей реформи системи державної влади залежить від наукового аналізу реформування з метою його раціонального використання і для цього пропонує структуру суспільних потреб у раціональному функціонуванні органів державної влади в умовах децентралізації. Така позиція дослідниці заслуговує на увагу, тим не менше, ми намагатимемося дискутувати з усталеним світоглядним підходом щодо державноуправлінської діяльності.

Адже яким би усталеним не був методологічний підхід, немає на даний час єдиної концепції, що може виступати базою для визначення поняття державне управління. З формальної точки зору, державне управління – як вплив держави на суспільні відносини – нам нічого не додає у методологічному плані, адже держава не існує за межами суспільних відносин. Ми загалом підтримуємо дану структуру за декількома виключеннями. Зокрема, подання в одному дослідницькому блоці державної влади як органів державної влади, так і органів місцевого самоврядування. Адже є усталена на даний час методологічна проблема – децентралізація стосується системи державної виконавчої влади, в цій системі реалізується. При цьому формується базові суперечності не визначеної Конституцією України і законами України децентралізації: по-перше, процес децентралізації відбувається в умовах передання повноважень від держави до місцевого самоврядування в підсистемі виконавчої влади, і при цьому не у форматі всієї системи, а окремих складників системи; по-друге, запровадження поняття «реформа децентралізації» за відсутності базового визначення в нормативних актах є інституціональною дисфункцією; по-третє, виокремлення типів децентралізації має сенс тільки тоді, коли мова йде про визначений у правовому полі процес.

Досить часто, у контексті децентралізації мова йде про загальні, ненормативні явища, що певною мірою впливає на визначення наслідків децентралізації та її роль у функціонуванні системи державної влади. На думку М. Баймуратова, «децентралізація в рамках публічної влади – це спосіб

переміщення влади, повноважень з центру керованої системи на її периферію і зміцнення політико-правової самостійності периферійних підсистем – у випадку унітарної України – місцевих органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування (муніципальних утворень)» [3, с. 272]. Одночасно, у професійному середовищі побутує думка, що децентралізація є, по суті своїй, політичною ідеєю, яка означає, що субнаціональні органи влади отримують певну політичну автономію, разом з новими функціями і ресурсами, що обумовлює настання й відповідної економічної автономії.

Врешті решт, формальний поділ у процесі децентралізації варто проаналізувати. Зазвичай, мова йде про такі загальні конструкції, які представлені на рис. 1.7.

За таких обставин у контексті здійснення правосуддя маємо справу з феноменом національної децентралізації (ми визначаємо його як децентралізаційний парадокс) : чисельне скорочення судів як органів судової влади, які здійснюють правосуддя внаслідок проведення квазі-територіальної реформи системи територіальної організації влади на основі математичних показників є порушенням логіки конституційного процесу, тим більше, що відповідні зміни не прийняті.

Сама постановка про децентралізаційний парадокс є надто дискусійною. Адже логічно говорити про структурну єдність підсистем державної влади, про загальні принципи і регулятивні норми, про визначення індикаторів сталості діяльності. Натомість, дискусійною темою виступає власне постановка питання про доцільність існування мережі місцевих судів у сучасному вигляді, трансформацію якої зупинено на період дії правового режиму воєнного стану. Адже власне теза про децентралізацію як основний політико-адміністративний принцип в умовах загрози територіальній цілісності і суверенітету виглядає інституціонально невваженою.

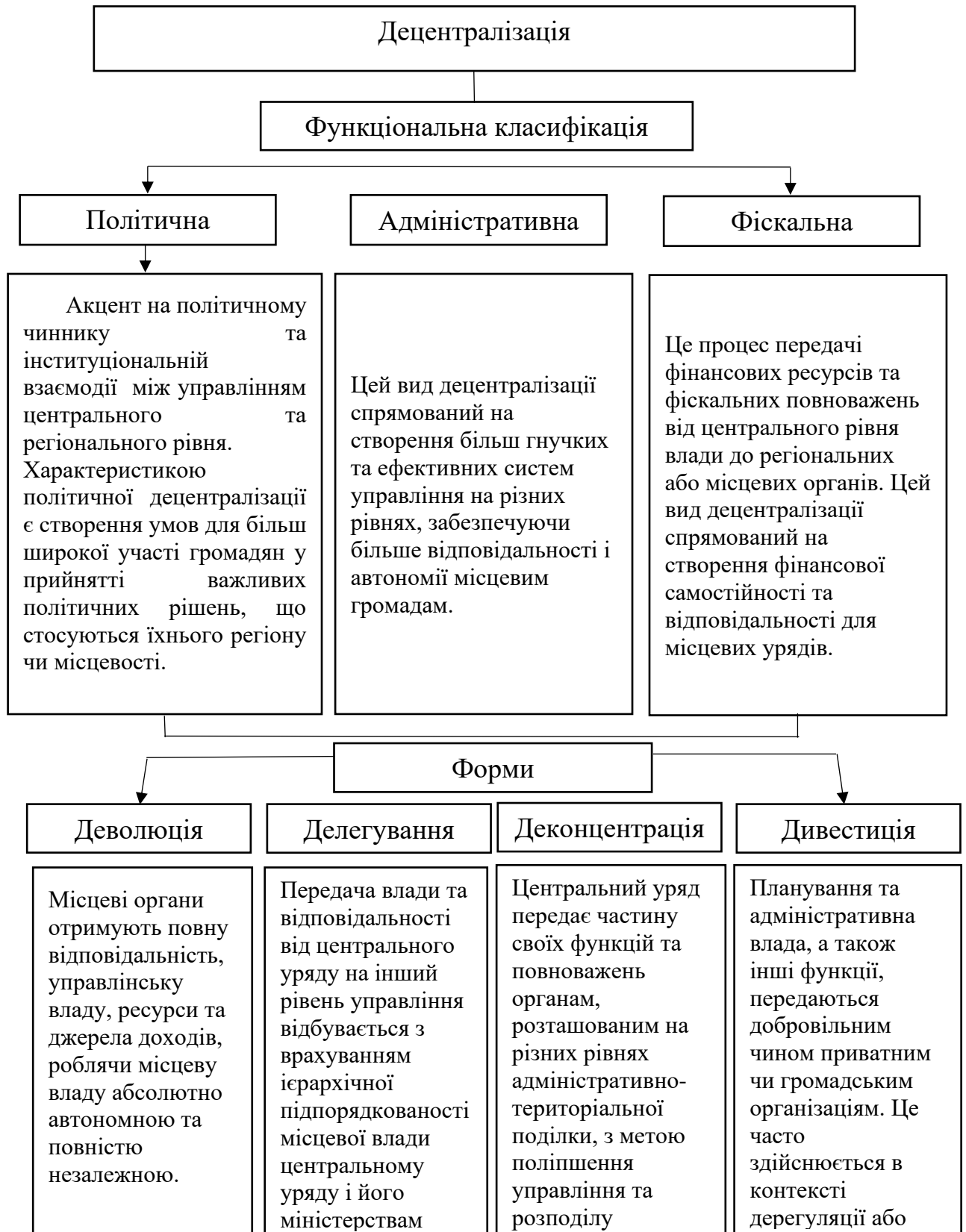

Рис.1.9. Функціональна класифікація децентралізації

Джерело: [52].

Тут варто навести думку В. Борденюка, який вважає, що «у загальному вигляді суть децентралізації полягає в тому, що функції та повноваження по

здійсненню єдиної державної влади, яка первісно належить народові, розподіляється між відповідними органами державної влади, з одного боку, та органами державної влади і органами місцевого самоврядування – з іншого. У першому випадку йдеться про розподіл функцій і повноважень по здійсненню єдиної державної влади насамперед між вищими органами держави, що відображається у принципі поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову. Такий спосіб децентралізації державної влади, відображаючи принципи взаємовідносин парламенту, глави держави та уряду, охоплюється, як відомо, поняттям форми державного правління» [31, с. 21]. Ми абсолютно підтримуємо позицію В. Борденюка, адже зміна форми правління ніколи не була метою децентралізації, проте така спрямованість може бути метою децентралізаторів.

Водночас вважаємо за доцільне навести думку М. Сачко щодо того факту, що «завершенням конституційної реформи слід визначити той факт, що створено умови функціонування держави на нових конституційних засадах, на новій нормативній основі, що значно розвинула попередню модель управління, фактично – тоді, коли розпочинається реалізація цілей конституційної реформи, функціонування оновлених конституційних інститутів – органів державної влади; коли стає очевидним ефект конституційної реформи для розвитку громадян, суспільства і держави. Аналіз реформ Конституції у 2004 р., 2010 р., 2014 р., та 2016 р. зазначених результатів не надали» [54]. Фактично, така реформа не передбачена і Стратегією реформування державного управління на 2022-2025 роки.

З цих позицій ми пропонуємо визначити сучасний тренд на формування ПКП в умовах децентралізації як реалізація структурованого управління. Успішне здійснення децентралізації вимагає від органів судової влади адаптації до нових реалій, при цьому суди повинні бути готові до розгляду справ, пов'язаних з діяльністю органів місцевого самоврядування як наслідок децентралізації, є режим доступності правосуддя є інституційно розмитим поняттям.

Основними принципами публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя в умовах децентралізації з акцентом на органах судової влади є: доступність правосуддя для всіх громадян, незалежно від їхнього місця проживання, неупередженість правосуддя, і діяти виключно в інтересах права та справедливості; рівного доступу до правосуддя. Органи судової влади повинні забезпечити рівний доступ до правосуддя для всіх громадян, шляхом проведення освітніх кампаній, які підвищать обізнаність громадян про їхні права та можливості захисту їхніх прав через правосуддя.

Власне, сучасне подвійне функціонування районних судів у ліквідованих районах є формальним порушенням логіки конституційних реформ, адже ідеологема щодо «наближення влади до людей» потребує вирішення питання доступу до правосуддя. У такому випадку варто вказати на ключовий принцип правосуддя, який залишається без змін при будь-яких трансформаціях – імператив справедливості. Адже саме справедливість є інституціональною цінністю правової держави, умовою для здійснення правосуддя. З точки зору ПКП, справедливість полягає в імперативності законодавчого регламентування, імперативності норм конституції, формування юридичної платформи життєдіяльності громадянина. Адже фрагментована реалізація базових конституційних цінностей державотворення навряд принесе позитивний результат. А дискретне функціонування правосуддя в термінах завершення правового режиму воєнного стану формує змістовну деформацію правосуддя. За цих обставин ми пропонуємо зосередити увагу на сучасному розумінні «справедливого» як основи сучасного правосуддя.

Ми вважаємо, що в умовах правового режиму воєнного стану варто зосередити увагу на таких аспектах:

- 1) загальний перелік так званих публічних послуг може бути скорочений через особливості функціонування органів державної влади, проте діяльність судів має бути забезпечена повному обсязі. У широкому розумінні

суд при здійсненні правосуддя не надає послуги, але саме суд уможливорює надання публічних послуг іншими суб'єктами державної влади;

2) в умовах неповної визначеності адміністративних відносин в системі державного управління в частині воєнного адміністрування (дії норм Законів України «Про оборону», «Про національну безпеку», «Про Збройні Сили України», «Про Раду національної безпеки і оборони України», «Про правовий режим воєнного стану») та продовження процесу реформи децентралізації за відсутності регулюючих норм лише судова система України залишається стабільною інституцією, яка більшою мірою нині впливає на публічноуправлінські механізми;

3) публічноуправлінський концепт здійснення правосуддя визначений як система принципів, норм і процедур, які забезпечують ефективно та справедливо правосуддя на основі сучасних адміністративних режимів, що запроваджені або можуть бути запроваджені на основі чинного законодавства (виключно у правовому полі норм Конституції України та законів України).

Таким чином, слід визначити проблемне поле реалізації публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя – відсутність комплексної стратегії трансформації системи правосуддя в особливих умовах, до яких ми відносимо конституційні зміни, військову агресію проти України та правовий режим воєнного стану, проведення децентралізації влади за межами конституційного поля регулювання владних відносин.

Від прийняття Конституції США (А. Гамільтон, 78 стаття «Федераліста») й до тепер, сформульована теза про те, що «цілковита незалежність судів є важливою за обмежувальної конституції. Під обмежувальною конституцією мається на увазі така, що накладає певні конкретні обмеження на законодавчу владу... На практиці дотримання обмежень такого роду можливе тільки за посередництва судів, зобов'язаних оголошувати нечинними всі акти, що суперечать очевидному змісту конституції» [55]. Ми абсолютно підтримуємо таку позицію в умовах

формування нової інституціональної реальності.

Водночас маємо зауважити, що авторська позиція полягає у розробці теоретичної концепції сучасного українського правосуддя що базується на відновлювальній (відновній) функції української судової влади.

Висновки до розділу 1

1. У першому розділі ми присвятили увагу переважно постановочним питанням, з цілковитим намаганням максимально бути інтегрованими в правове поле державноуправлінської науки. Саме з цих позицій нами встановлено, що судова влада – відокремлена система державної влади, для якої неможливо застосувати сутнісні концепції державних реформ, у частині децентралізації, політичної трансформації або дерегуляції. Безумовно, як ми вже наголошували, держава, виступаючи у ролі регулятора суспільних відносин, намагається домінувати в суб'єктному полі, що завжди є загрозою для демократичних процедур, у тому числі і у сфері правосуддя. Адже сутність сучасної правової держави полягає у посиленні правових процедур, правовому регламентуванні у будь-якому сенсі, оскільки держава завжди заінтересована зберігати централізовану модель управління, тому політика децентралізації етатистського типу є занадто ризикованою в інституціональному плані, тим більше, коли ініціатором реформ є державні інституції. Визначаючи в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» інституціональний зміст правосуддя, закон вказує на очевидний публічноуправлінський концепт : «Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами та відповідно до визначених законом процедур судочинства. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються. Особи, які привласнили функції суду, несуть відповідальність, установлену законом. Народ бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних». Очевидна визначеність змісту вказує на той факт, що загальна теза про публічне

управління включає функціонал судової влади, але ми зауважуємо, що правосуддя не правильно буде визначати як управлінський механізм.

2. Розуміння нами загальної методології публічного управління передбачає аналіз законодавства та нормативно-правових актів, що регулюють діяльність системи правосуддя. Це дозволяє приймати рішення, які стосуються публічного управління та встановити, як вони впливають на розвиток системи правосуддя. Очевидно, що вивчення практики впровадження публічного управління в системі правосуддя в інших країнах дозволить забезпечити реалізацію позитивних практик в Україні. При цьому вивчення взаємодії між публічним управлінням та системою правосуддя Це підтверджує, які механізми та інструменти використовують для забезпечення ефективної роботи системи правосуддя та які можливості є для їх покращення. Аналіз впливу публічного управління на доступність та якість правосуддя, запропонований нами у дисертації, дозволяє вирішити, які фактори впливають на доступність правосуддя для громадян та як публічне управління може сприяти покращенню якості роботи системи правосуддя.

3. Вказано на очевидні переваги інтегрованої системи правосуддя, що на даний час реалізує найважливіші функції Української держави, забезпечує захист прав і свобод людини, гарантію законності та правопорядку, врегулювання юридичних спорів між громадянами, юридичними особами та державою. Вказано на очевидні переваги інтегрованої системи правосуддя: по-перше, вона дозволяє більш ефективно розслідувати та розслідувати злочини; по-друге, вона дозволяє краще захищати права і свободи людини; по-третє, вона дозволяє підвищити довіру суспільства до органів правосуддя.

Основні результати дисертаційного дослідження, що надані у цьому розділі, були опубліковані у фахових наукових виданнях зі спеціальності «Публічне управління і адміністрування» і включені до списку публікацій автора

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОУПРАВЛІНСЬКОГО КОНЦЕПТУ ПРАВОСУДДЯ

2.1. Публічноуправлінський концепт здійснення правосуддя у форматі теорії справедливості Д. Ролза

Сучасна наука державного управління та галузь знань «Публічне управління та адміністрування» вимагають від дослідників побудови нової моделі наукового аналізу проблем функціонування державної влади, базується на усталених концепціях і принципах, запропонованих у межах парадигмальних напрацювань суспільних наук. У нашому дослідженні публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя важливо запропонувати принципово новий підхід визначення сутності ПКП, й запропонувати власну методологічну основу конституювання системи здійснення правосуддя. Обрана нами стратегія дослідження спирається на внутрішній зміст поняття правосуддя, й відповідні дослідницькі узагальнення.

Термін, який присутній у багатьох мовах «justice» визначений англійською мовою у широкому діапазоні розуміння сутності публічного управління – законність, правосуддя, справедливість, суд, суддя, юстиція. Саме тому ми визначили це поняття очевидним предметним функціоналом, адже законність і справедливість виступають як базові поняття як в системі правосуддя, так і в публічному управлінні. Більшість дослідників намагаються або розділити публічне управління і публічне адміністрування, або взагалі в межах публічного управління не акцентують увагу на понятті «справедливість», що на нашу думку, є не зовсім коректно. Виключно системний зміст даного терміну спричинив акцент на справедливості ще з перших держав, проте концептуального значення набув в сучасних теоретичних моделях суспільного управління.

Вказуючи на інтегративний зміст терміну «justice» для багатьох галузей науки, ми у нашому предметному полі зосереджуємо увагу на концепції соціально справедливого управління (Social Justice Administration – SJA) – це концепція, яка долає розрив між традиційними судовими системами, орієнтованими на право, і більш широким суспільним прагненням до справедливості як соціального блага, базується на розширенні рамок простого дотримання законів і управління судовими системами, а натомість активно намагається створити суспільство, у межах якого забезпечена не лише рівність, а й справедливість, справедливий доступ до ресурсів і можливостей. Ключовими аспектами концепції слід визначити справедливість і включеність в процес правосуддя. SJA надає пріоритет усуненню системної нерівності та упереджень, які ставлять у невігідне становище певні групи суспільства. Це передбачає виявлення та ліквідацію дискримінаційної політики, практики та інститутів, а також просування політики, яка приносить користь маргіналізованим громадам. Наша концепція ґрунтується на профілактиці та проактивних заходах, співпраці та залученні багатьох зацікавлених сторін. З позицій юридичного підходу ми робимо акцент на системі даних і доказах для виявлення проблем, вимірювання прогресу та відстеження впливу зовнішнього втручання. Так само важливим визначено прозорість і підзвітність. У розвиток даної концепції будуть розроблені : програми відновного правосуддя, спрямованих на реабілітацію та примирення громади, а не на покарання. Зміщуючи фокус із суто правового підходу на ширше розуміння справедливості як соціального блага, SJA потенційно може прокласти шлях до більш інклюзивного та прогнозованого майбутнього.

Сутність нашої концепції побудована на теорії соціальної справедливості Д. Ролза. Альтернативою даній концепції могла бути визначена Г. Фредеріксоном «теорія соціальної справедливості» як і теорія справедливості Д.Адамса, втім ми не підтримали ці дві теорії. Наша публічноуправлінська модель здійснення правосуддя (детермінована

положеннями теорії Д. Ролза) покликана забезпечити формування теоретичної платформи поняття «справедливе правосуддя».

Теорія справедливості Д. Роулза надає нову методологічну платформу, через яку можна дослідити концепцію справедливості в публічноуправлінському концепті здійснення правосуддя. Спрямованість на чесноти, рівність та соціальну справедливість корелюється як з основними принципами ефективного та справедливого правосуддя, так і гармонізує з понятійним рядом публічного управління. Висхідними поняттями концепції Д. Роулза виступають початкова позиція та неупередженість, як класичні, модельні концепти управління, адміністрування, й загалом – сфери суспільних відносин. Д. Роулз передбачив на початковому етапі побудови своєї концепції, що (на відміну від Д.Адамса і Г. Фредеріксена) люди обирають принципи справедливості за «завісою невігластва», не усвідомлюючи свого соціального становища [56]. Це узгоджується з метою державного управління і правосуддя щодо неупередженості, гарантуючи, що правосуддя не залежить від особистих упереджень або зовнішніх факторів.

Наступним принципом виступив принцип відмінності Д.Ролза, відповідно до якого виникає базова потреба публічного управління у максимізації добробуту найменш забезпечених. Це відповідає меті державного управління щодо рівних можливостей, коли система правосуддя забезпечує подолання системної нерівності і забезпечення справедливого доступу до правосуддя для всіх. Третій блок концепції Д. Ролза актуалізує процесуальну справедливість, де справедливий процес і неупереджене прийняття рішень є першочерговими. Це повторює акцент публічного управління на прозорих і підзвітних судових процедурах, зміцнюючи довіру до системи правосуддя. Адже Д. Ролз розглядає правосуддя як суспільне благо, що забезпечує основні права та соціальну справедливість для всіх. Це узгоджується з роллю публічного управління у розробці та впровадженні систем правосуддя, які задовольняють загальне благо та віддають перевагу найбільш уразливим. І ще один напрям – консенсус та реформи публічного управління, оскільки

концепція Д.Ролза про сегментний консенсус передбачає пошук принципів справедливості, прийнятних для різних індивідів. Це може спрямовувати зусилля публічного управління щодо реформування систем правосуддя через участь громадськості, гарантуючи, що реформи відобразатимуть широкі суспільні цінності. Забезпечення справжньої неупередженості при відправленні правосуддя залишається постійною справою, що вимагає постійної пильності щодо упередженості та системної нерівності. Теорія справедливості Д. Роулза пропонує основу для розуміння та вдосконалення концепції правосуддя, саме тому публічні службовці прагнуть створити систему правосуддя, які є етичною, ефективною, та респонсивною [57].

Важливо наголосити, що для сучасної науки важливими є як сам підхід Д. Ролза до формування концепції справедливості, так і ті проблемні поля, які він досліджує, а також ті численні концепції, які виникли у розвиток концепції Д. Ролза. Врешті решт, трактування успішного суспільства як системи, сформованої на основі принципу справедливості є досить умовним, адже сучасне суспільство, як визначає сам Д.Ролз, інтегрує принципи, які визначають спосіб вирішення проблем, і вони виступають принципами соціальної справедливості, визначають права та обов'язки людей, необхідні інститути суспільства та спосіб розподілу переваг та тягарів соціальної співпраці [58]. Щоправда, у контексті правосуддя йде мова про формат порушеного права певного суб'єкта, проте ми у контексті ідеологеми Д. Ролза вважаємо за доцільне пропонувати парадигму справедливого правосуддя не як окремого поняття, а як складової його «Theory of Justice as Fairness».

О. Димова вказує, що «потребує аналізу двох ключових етичних позицій концепції справедливості як чесності, їх співвідношення із розробленим Джонм Ролзом «принципом диференціації», а також аналізу сучасних масових настроїв українців та їхнього життєвого вибору, який стає очевидним за допомогою останніх соціологічних досліджень. Наступний крок – необхідність визначення форм утілення теоретичних визначень у практичну соціальну й політичну практику держави, що повинні у процесі модернізації

зберегти найважливіші апробовані минулим патерни консолідації спільноти та пошук для цих форм діяльності гармонійного вплетіння до налагоджених. Принцип «вірності», «правильності» є більш значущим за Д. Ролзом, аніж принцип «блага», і це стає очевидним, якщо розкрити поняття бажання як усвідомлене людиною своєї певної потреби за допомогою тієї структури цінностей, тобто «набором правильностей», які є стрижнем цієї особистості». О.Димова вказує, що в контексті українського суспільства «свідчить про відсутність реалізації «принципу диференціації» в нашому суспільстві: ані слова, ані дії не пропонують ефективних процедур для встановлення певних соціальних благ «найменш успішних» громадян чи створення умов рівного доступу до влади та авторитету.

І ця ситуація потребує як ретельного аналізу, так і негайних дій саме тому, що засади структури суспільства у вигляді соціальних інститутів впливають на життя кожного громадянина. Саме вони, ключові інститути, і стають головним предметом соціальної справедливості. [59].

Ми не акцентуємо на політологічній, соціологічній чи філософській складовій концепції Д.Ролза. Натомість з позиції публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя. Адже якщо вказати на три ключові тези: незалежність судової влади, відповідність судової влади закону, відкрите і справедливе судочинство – варто концептуалізувати поняття правосуддя як справедливості (можливо, в тій самій англомовній конструкції «Theory of Justice as Fairness»). Адже, власне, в правосудді, де існує завершена форма інституційної справедливості, виникає проблемне поле сутності справедливості: по-перше, відповідність рішень суду меті правосуддя: судові рішення повинні бути пропорційними до вчиненого злочину або порушення закону. Це означає, що міра покарання повинна відповідати ступеню важкості злочину і враховувати обставини справи; по-друге, забезпечення справедливості: адже суто державницький (на нашу думку) принцип пропорційності має на меті забезпечення справедливості в правосудді, рішення суду повинні бути обґрунтованими, об'єктивними і незалежними,

адже при вирішенні справи суд повинен дотримуватися принципу пропорційності, щоб уникнути надмірного або непропорційного покарання; по-третє, захист прав і свобод особи здійснюється як в системі правосуддя, так і на рівні інших інститутів публічної лади. Правосуддя тут повинно забезпечувати баланс між інтересами суспільства у покаранні злочинців і захистом прав і свобод особи. Це означає, що покарання повинно бути пропорційним до скоєного злочину, а також враховувати особисті обставини винуватця; по-четверте, реабілітація і ресоціалізація: принцип пропорційності також враховує можливість реабілітації та ресоціалізації злочинців.

Варто вказати, що пізніше Д. Ролз розробив концепцію «Справедливість як рівність: переформулювання» (2001 р.), де вчений розвинув власну теорію справедливості, засновану на ідеї соціального договору. Він стверджував, що справедливе суспільство – це таке, в якому люди можуть співпрацювати на основі рівних умов. Для досягнення цього Д.Ролз запропонував два принципи справедливості: 1) принцип справедливості як рівності, за яким усі мають рівне право на основні права та свободи, необхідні для реалізації їхнього людського потенціалу; 2) принцип справедливості як відмінностей, за яким нерівності в соціальних та економічних благах можуть бути виправдані лише тоді, коли вони сприяють найбільшим можливим благам для найменш забезпечених. Д.Ролз стверджував, що ці принципи можуть бути реалізовані в суспільстві, в якому люди виходять із «закритого суспільства», в якому вони не знають свого соціального статусу, талантів чи інших можливих переваг. У цьому суспільстві люди будуть узгоджувати основи справедливого суспільства, виходячи з того, що вони хочуть, щоб їхні права та свободи були захищені, навіть якщо вони будуть найменш забезпечені [60] .

З позицій інституціонального підходу варто зважити на такі моменти:

1. Фактично, Д. Ролз намагався представити теорію добре впорядкованого та справедливого суспільства, оновлюючи теорії Локка, Руссо і Канта. У такому сенсі маємо справу з новою редакцією класичного поняття справедливості.

Розвиток власної теорії Д.Ролз запропонував через концепцію справедливості як рівності, що на наш погляд є так само дискусійною, оскільки постає проблема першооснови, що в теорії державного управління відіграє фундаментальну роль.

Запропонована як альтернатива теорії Д. Ролза концепція американського філософа Роберта Нозіка, який у своїй книзі «Аналіз анархії, держави та утопії» (1974) розвиває теорію альтернативної справедливості, яка є альтернативою теоріям справедливості, заснованих на ідеї соціального договору (у тому числі, Д.Ролза). Р. Нозік стверджує, що справедливість не може бути досягнута шляхом створення політичної держави. Він вважає, що справедливе суспільство - це таке, в якому люди мають право на свою власність, і в якому держава не може обмежувати це право. Дослідник виходить з того, що всі люди мають право на свої природні права, такі як право на життя, свободу та власність. Він стверджує, що ці права є абсолютними і не можуть бути обмежені жодним політичним інститутом. [61]

Ми навели дві концептуальні на наш погляд теорії справедливості в різних інтерпретаціях для більш відкритого нашого підходу до ПКП. Сучасна модель здійснення правосуддя має базуватися, на нашу думку, на таких концептуальних засадах:

- 1) справедливе правосуддя;
- 2) відновлювальне (відновне) правосуддя;
- 3) право на судовий захист;
- 4) суверенність правосуддя як підсистеми державної влади.

Вказуючи на очевидні методологічні концепти Д. Ролза та інших науковців, ми орієнтуємося не стільки на кінцевий результат, скільки на алгоритм концептуалізації справедливості. Разом з тим, наукова дискусія щодо «мінімальної держави», запропонована Р. Нозіком, контекстуально не відповідає реаліям, що є в Україні, оскільки в умовах побудови сучасної держави, протистояння збройній агресії, мета якої – знищення держави, варто говорити про посилення держави.

Як певний рефрен теорії Д. Ролза, варто навести думку автора праці «A Modified Rawlsian Theory of Social Justice: «Justice as Fair Rights» Роднея Пеффера. Вказуючи на особливості теорії Ролза та визначені Ролзом принципи справедливості Р. Пеффер пропонує власні політико-правові принципи:

Перший принцип: кожна особа повинна мати рівне право на найширшу загальну систему рівних основних свобод, сумісних із подібною системою свободи для всіх;

Другий принцип: соціальна та економічна нерівність має бути влаштована таким чином, щоб обидва вони були: а. для найбільшої вигоди найменш спроможних, відповідно до принципу справедливого заощадження; і б. прикріплені до офісів і посад, відкритих для всіх за умов справедливої рівності можливостей.

Р. Пеффер наводить власні принципи справедливості:

1) повинен існувати мінімальний рівень добробуту, нижче якого людям не дозволено опускатися, і цей принцип повинен мати пріоритет над будь-яким іншим принципом соціальної справедливості.

2) повинна існувати принаймні приблизна рівність цінності свободи, а також суворі рівності свободи як такої.

3) принцип відмінності повинен сприймати соціальні основи самоповаги, а також матеріальне багатство, як благо, яке має бути максимальним для найменш забезпечених.

4) демократія не повинна обмежуватися лише політичними сферами, а також має бути впроваджена в соціальній та економічній сферах, особливо на робочому місці. [62]

Варто вказати на очевидний інституціональний розрив між зарубіжною та вітчизняною концепцією справедливого правосуддя, що полягає формуванні методологічного підґрунтя його здійснення. Ми обстоюємо раціональний концепт правосуддя, що базується на засадах методології Д. Ролза з певними авторськими доопрацюваннями:

1) функціонування моделі публічного управління на основі принципу рівних основних свобод, який гарантує кожній людині максимальний набір фундаментальних свобод (свобода слова та зібрань, свобода совісті та свобода думки, свобода особи через право на особисту безпеку та свободу від свавільного арешту чи затримання, право володіння особистим майном, верховенство права: захист від свавільних дій уряду та гарантія належного процесу. Тут ми підтримуємо Д. Ролза, адже ці свободи необхідні для справедливого суспільства, що дозволяє людям досягати своїх цілей і досягати самоповаги. Вони є «*maximin*» (Д.Ролз), що означає, що ними повинні якомога більше користуватися всі громадяни;

2) принцип відмінності, який допускає соціальну та економічну нерівність, лише якщо вона приносить користь найменш заможним членам суспільства. Він включає два ключових компоненти: *принцип справедливої економії*, коли частина ресурсів суспільства повинна бути збережена та використана для покращення добробуту найменш забезпечених; та інституціональний пріоритет свободи, коли нерівності допустимі, лише якщо вони суттєво не підривають однакової цінності свободи чи добро самоповаги.

Ми вважаємо, що для нашого обґрунтування ПКП цей принцип забезпечує справедливий розподіл суспільних благ, віддаючи пріоритет потребам найбільш уразливих верств населення, водночас дозволяючи індивідуальні стимули та економічний прогрес.

3) суспільний вимір, адже принципи Роулза чітко зосереджені на публічній справедливості, тобто вони стосуються справедливого розподілу прав, свобод і ресурсів у суспільстві в цілому, наголошують на важливості колективних дій та державних установ у досягненні справедливого суспільного ладу.

4) Інституціональний паритет – як реалізація загальних підходів західноєвропейської (англо-саксонської) наукової школи.

Інституційний паритет – це принцип, який передбачає, що всі громадяни повинні мати однаковий доступ до державних інститутів і послуг, тобто

державні інститути повинні бути доступними, справедливими та ефективними. Доступність означає, що державні інститути повинні бути фізично доступними для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу, доходу, раси, етнічної приналежності, статі, сексуальної орієнтації тощо. Отже, інститути повинні бути максимально наближеними у фізичному розумінні, до яких легко дістатися для всіх, і пропонувати послуги, які відповідають потребам різних груп населення.

Справедливість означає, що державні інститути повинні забезпечувати рівний доступ до послуг і можливостей для всіх громадян. Це означає, що інститути повинні бути безсторонніми та неупередженими, і вони не повинні дискримінувати жодні групи населення. Ефективність означає, що державні інститути повинні ефективно виконувати свої функції та забезпечувати потреби суспільства, тобто інститути повинні бути добре організованими та укомплектованими кваліфікованими кадрами.

Інституційний паритет є важливим принципом справедливості, оскільки він забезпечує рівний доступ до публічних послуг для всіх громадян. Це є основою для демократичного суспільства, в якому всі громадяни мають можливість брати участь у суспільному житті та реалізовувати свої права. Так само інституційний паритет є важливим компонентом рівних шансів. Він гарантує, що всі громадяни мають однаковий доступ до державних інститутів і послуг, незалежно від їхнього соціального статусу, доходу, раси, етнічної приналежності, статі, сексуальної орієнтації тощо. Це означає, що всі громадяни мають рівні можливості для реалізації свого потенціалу та досягнення успіху в житті. Саме тому принцип інституціонального паритету можна застосувати до різних державних інститутів і послуг. Але у першу чергу він має бути застосований у процесі здійснення правосуддя.

Ми пропонуємо теоретичну модель інституційного паритету здійснення правосуддя – модель рівних можливостей (Model of Equal Opportunities – MEO).

Рис. 2.1. Теоретична модель інституційного паритету здійснення правосуддя – модель рівних можливостей (Model of Equal Opportunities – MEO)

Джерело: дослідження автора

Дана модель реалізує методологію інституційного паритету як основи рівноправного доступу до ресурсів суспільства). Ця модель поєднує три базових підходи – інституційний паритет як гарантія рівних можливостей в судовому процесі, інституційний паритет як основа справедливого правосуддя, інституційний паритет як інструмент соціальної справедливості в системі правового регулювання. Загалом, варто вказати також на гуманізаційну компоненту даної моделі. Така компонента розроблена нами на основі дослідницьких підходів В. Бакуменка [2], В. Баштанника [1], В. Козакова [63], Л. Новак-Каляєвої [64], П. Петровського [65], О. Пушкар [66-

68], О. Пушкіної [69-71] і являє собою раціональну концепцію імперативу прав людини в публічноуправлінській діяльності. Варто погодитись із О. Пушкар, що дослідження природних прав дозволяє зробити три важливі висновки про їх конституційний статус. По-перше, будь-який орган державної влади обмежений такими правами; по-друге, кожна людина має визначену сферу особистої автономії, куди не може втручатися державна влада, навіть шляхом видання та застосування правових актів; по-третє, кожна людина при порушенні її фундаментальних прав може подавати юридичні позови до держави, незалежно від діючого національного законодавства [67].

Характеристиками такого підходу виступають такі:

1) інституційний паритет сприяє соціальній стабільності та згуртованості, за умов чого всі громадяни мають рівні можливості, вони відчують, що вони є частиною суспільства і що їхні права та інтереси захищені. Це сприяє соціальній згуртованості та зменшує ризик соціальних конфліктів.

2) інституційний паритет сприяє економічному розвитку, адже коли всі громадяни мають рівні можливості отримати освіту, медичну допомогу та інші ресурси, вони можуть розвивати свій потенціал і вносити свій внесок у розвиток економіки. Це сприяє економічному зростанню та добробуту суспільства.

3) інституційний паритет сприяє захисту прав людини. Коли всі громадяни мають рівні можливості, вони мають більше шансів реалізувати свої права та свободи, що сприяє захисту прав людини та верховенству права.

На нашу думку, реалізація ПКП також має спиратися також на принцип системності застосування норм законодавства, у рівній мірі в усіх управлінських моделях. З цих позицій зазначимо, що такий підхід вимагає для системи правосуддя у її конституційному форматі детермінації самого поняття правосуддя, конкретизації взаємодії конституційної моделі правосуддя, гарантування дотримання загальних управлінських стандартів у сфері правосуддя.

Як наголошує В. Баштанник, на даному історичному етапі з метою досягнення рівня європейської демократії Україні потрібна сильна адміністративна структура, адміністрація нового рівня, політично освічена. Саме така адміністрація зможе побудувати у суспільстві механізм консенсусу для вирішення як внутрішньополітичних, так і зовнішньополітичних проблем, забезпечення демократичних тенденцій в українській політиці. Консенсусна демократія у концептуальному розумінні являє собою систему суспільних відносин між структурами ІСПУ, структурованих за ознакою владних повноважень та реального впливу на прийняття управлінських рішень. Власне, консенсусний механізм в межах ІСПУ є узгодженням, інтеграцією суб'єктів політичного процесу на засадах консенсусу з метою найбільш ефективної реалізації специфічних функцій суб'єктів ІСПУ, досягнення стратегічних цілей, вирішення завдань тактичного характеру, програмування розвитку суспільно-політичного процесу в державі [1].

.Саме тому визначальною характеристикою Європейської інтегрованої системи публічного управління (ЄІСПУ) є спрямованість інтегративної функції влади, що у кінцевому результаті свідчить про організацію всієї системи європейського врядування. У такому сенсі багаторівнева ієрархія причинно-наслідкових зв'язків, взаємодія складових ІСПУ, засоби і принципи регулювання такої взаємодії встановлюють зміст управління, що базується на прямих і зворотних зв'язках. Саме тому європейське врядування нині доцільно визначати як поєднання інструментів, механізмів та засобів політичного і адміністративного менеджменту в умовах існування інтегрованих систем публічного управління [1].

В. Сердюк стверджує, що діяльність судової влади не обмежується правосуддям, а потребує здійснення також додаткових видів діяльності (для кадрового, інформаційно-аналітичного, наукового забезпечення), але вважає, що не можна таку додаткову діяльність ставити на один рівень за значимістю з правосуддям [72, с. 44-45]. Доречно подати узагальнену позицію більшості науковців, що правосуддя має бути спрямоване не лише на захист прав і

свобод громадян, а й на забезпечення справедливості в суспільстві. Справедливість – це стан, у якому всі громадяни мають рівні можливості і можливості для розвитку. Правосуддя має сприяти досягненню справедливості в суспільстві шляхом забезпечення рівного доступу всіх громадян до правосуддя, й зрозуміло, що у такому форматі важливо досить ґрунтовно розробити модель системи правосуддя відповідно до його конституційного змісту.

Ми вживаємо поняття системи правосуддя у теоретичному аспекті, оскільки у чинному законодавстві використовуються терміни «правосуддя», «система судоустрою», «судочинство», «суд», «судді», «судовий процес». У цих межах і варто досліджувати ПКП. Закон України «Про судоустрій і статус суддів встановлює критерії єдності системи судоустрою, визначені:

- 1) єдиними засадами організації та діяльності судів;
- 2) єдиним статусом суддів;
- 3) обов'язковістю для всіх судів правил судочинства, визначених законом;
- 4) єдністю судової практики;
- 5) обов'язковістю виконання на території України судових рішень;
- 6) єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності судів;
- 7) фінансуванням судів виключно з Державного бюджету України;
- 8) вирішенням питань внутрішньої діяльності судів органами суддівського самоврядування [35].

З позицій нашого дослідження варто зауважити на той факт, що розроблені нами підходи до аналізу концепту справедливості правосуддя можна за певних обмежень застосувати і до системи судової влади загалом, що потребує розробки організаційно-функціонального змісту публічноуправлінського концепту правосуддя (ПКП).

2.2. Організаційно-функціональний зміст публічноуправлінського концепту правосуддя в контексті принципу справедливості

Правосуддя є найважливішою функцією держави, яка забезпечує верховенство права і справедливість у суспільстві. З позицій визначення Організаційно-функціональний зміст публічноуправлінського концепту правосуддя в контексті принципу справедливості судочинства важливо в першу чергу наголосити на сутності основних завдань, функцій, структури та процесів.

Концепція Д. Роулза та розробки інших дослідників виступили для нас своєрідним дороговказом для обґрунтування організаційно-функціонального змісту публічноуправлінського концепту правосуддя. Разом з тим, як ми вже зазначили, особливої уваги потребує розробка специфічних складників системи правосуддя.

Організаційно-функціональний зміст правосуддя включає в себе такі елементи:

1) судова система – це система державних органів, які здійснюють правосуддя. Судова система включає в себе суди загальної юрисдикції, спеціалізовані суди та суди у військовій юрисдикції.

2) судоустрій – це система органів судової влади, їхня компетенція та порядок взаємодії, що визначається Конституцією України та законами України.

3) судова процедура – це порядок здійснення судочинства, встановлюється процесуальним законодавством України.

Важливо вказати на нові підходи до визначення організаційно-функціонального змісту:

1) інклюзивність правосуддя – це принцип, відповідно до якого правосуддя має бути доступним для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу, доходу, раси, етнічної приналежності, статі тощо. Інклюзивність правосуддя забезпечується шляхом створення ефективної

системи доступу до правосуддя, яка включає в себе такі елементи, як: прозорість судової системи, доступність інформації про судочинство, безкоштовна правова допомога для малозабезпечених громадян;

2) ефективність правосуддя – це принцип, відповідно до якого правосуддя має бути своєчасним, справедливим і неупередженим. Ефективність правосуддя забезпечується шляхом впровадження таких заходів, як: розширення використання електронних технологій у судочинстві; удосконалення системи кадрового забезпечення судів; підвищення рівня професійної підготовки суддів.

Ми погоджуємося із підходами науковців щодо визначення сутності організаційно-функціонального підходу на засадах сучасної теорії функціонального аналізу. Організаційно-функціональний зміст ПКП в умовах децентралізації доцільно представити у вигляді теоретичної моделі (рис. 2.2). Фактично, виникають умови інституціонального розриву в самій системі публічного управління. Адже використання різнонавантажених критеріїв ефективності публічноуправлінської діяльності не дає можливості справедливої оцінки, відповідальність за результат діяльності, як сам результат – є досить розмитими категоріями, й використання моделі «доброчесний – недоброчесний» не може бути покладено в основу функціонування. Навіть використання єдиних принципів публічного управління в системі здійснення правосуддя (територіальність, багаторівневність), так само як і в адміністративному управлінні – не дозволяє уніфікувати управлінські процедури.

Варто вказати і на загально стандартний підхід до публічнослужбових відносин, адже в системі правосуддя, зокрема, в органах судової влади працює значна чисельність державних службовців, проте і службово-інституціональному плані існує домінування інституту суддів та працівників патронатної служби саме у форматі «здійснення правосуддя», чим і пояснюється певна дисфункція ПКП.

Рис. 2.2. Організаційно-функціональний зміст ПКП в умовах децентралізації

Джерело: [73], : Удосконалено автором

У межах формування організаційно-функціонального змісту публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя варто вказати на особливості організаційно-функціонального змісту. Організаційно-функціональний зміст публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя включає такі складові: судову систему, яка складається з різних судових органів, що спеціалізуються на розгляді різних категорій справ; суддівський корпус, який складається з професійних суддів, які мають право розглядати справи; судову процедуру, яка визначає порядок розгляду справ судами. Судова система є основою публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя, забезпечує розподіл судової влади між різними

судовими органами, що спеціалізуються на розгляді різних категорій справ. Суддівський корпус є носієм правосуддя, складається з професійних суддів, які мають право розглядати справи. Судді повинні мати високу професійну підготовку та досвід, а також бути незалежними від інших гілок влади та від будь-якого втручання ззовні. Судова процедура визначає порядок розгляду справ судами. Така процедура повинна бути справедливою та ефективною, щоб забезпечити захист прав і свобод людини та громадянина.

До основних функціональних елементів публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя належать: розгляд справ – основна функція судів, яка полягає в ухваленні рішень у конкретних правовідносинах; контроль за законністю – функція судів, яка полягає в перевірці законності рішень та дій органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових осіб і громадян; охорона прав і свобод людини – функція судів, яка полягає в захисті прав і свобод людини від порушень законодавства. Особливостями функціонального аналізу здійснення правосуддя виступають саме ті критерії, які покладені в основу формування судової системи.

Функціональний аналіз здійснення правосуддя є методом дослідження, який дозволяє визначити функції, які виконує правосуддя в суспільстві, а також організаційні та функціональні елементи, які забезпечують виконання цих функцій. Особливості функціонального аналізу здійснення правосуддя такі: 1) цільовий характер, адже функціональний аналіз здійснюється з метою визначення цілей, які виконує правосуддя в суспільстві, та оцінки ефективності їх досягнення» 2) системний характер, оскільки функціональний аналіз розглядає правосуддя як систему, яка складається з різних елементів, що взаємодіють між собою; 3) інтегративний характер, що передбачає інтеграцію різних підходів щодо дослідження правосуддя – управлінський, юридичний, соціологічний, економічний та інші.

Для функціонального аналізу ПКП ми пропонуємо «алгоритм системно-цільового аналізу здійснення правосуддя» (Justice System Assessment Model – «The Scales of Justice»). Такий алгоритм розглядає правосуддя як систему, яка

складається з різних елементів, що взаємодіють між собою, і його метою є визначення цілей, які виконує правосуддя в суспільстві та оцінка ефективності їх досягнення, й одночасно співвимірно розглядає соціальний зміст правосуддя). «Алгоритм функціонального аналізу судової системи» може бути використаний для проведення аналізу діяльності судової системи в будь-якій країні. Наприклад, він може бути використаний для оцінки ефективності діяльності судової системи України, а також для розробки рекомендацій щодо її удосконалення.

Загальна ідея методу функціонального аналізу судової системи – цей метод аналізу, який використовується для вивчення діяльності системи правосуддя. Мета функціонального аналізу полягає в тому, щоб визначити функції складників системи правосуддя та їх взаємозв'язок, оцінити ефективність діяльності судової системи, а також визначити проблеми та розробити рекомендації щодо їх вирішення. Функціональний аналіз судової системи дозволяє оцінити ефективність діяльності судової системи з точки зору виконання нею своїх функцій. Для проведення функціонального аналізу судової системи використовуються такі методи: аналіз нормативно-правових актів дозволяє визначити правове регулювання діяльності судової системи»; аналіз статистичних даних дозволяє оцінити обсяг роботи, яку виконує судова система, а також її результати; аналіз судової практики дозволяє вивчити підходи судів до вирішення конкретних справ; опитування суддів, адвокатів та інших учасників судового процесу дозволяє отримати їхню думку про діяльність судової системи. Очікувані результати застосування функціонального аналізу судової системи такі: поліпшення ефективності діяльності судової системи шляхом виявлення та усунення проблем, які перешкоджають ефективній діяльності судової системи; виявлення проблем та розробка рекомендацій щодо їх вирішення; забезпечення прозорості та підзвітності судової системи.

Ефективність функціонального аналізу в закритій системі правосуддя залежить від низки факторів, зокрема:

1) від ступеня відкритості та прозорості судової системи, оскільки у закритій системі правосуддя доступ до інформації про діяльність судової системи може бути обмежений, що може ускладнити проведення функціонального аналізу, оскільки може бути важко отримати доступ до необхідної інформації;

2) від ступеня відкритості та прозорості судової системи, адже у системі правосуддя доступ до інформації про діяльність судової системи може бути обмежений;

3) від політичної волі до проведення реформ, адже щодо системи правосуддя політична влада може бути не зацікавлена в проведенні реформ, які могли б призвести до підвищення ефективності судової системи. Це може ускладнити впровадження рекомендацій, розроблених у результаті функціонального аналізу;

Функціональний аналіз може бути ефективним інструментом для оцінки діяльності судової системи та виявлення проблем, які потребують вирішення. Однак у закритих системах правосуддя ефективність функціонального аналізу може бути обмежена. З позицій раціональності назовемо напрями реалізації функціонального аналізу:

- для оцінки ефективності діяльності судової системи в контексті дотримання прав людини а саме – як судова система забезпечує захист прав людини, що включатиме вивчення таких аспектів, як доступ до правосуддя, справедливість судового процесу та ефективність судового контролю за законністю;

- для виявлення дискримінаційних практик у судовій системі: функціональний аналіз може бути використаний для вивчення того, як судова система застосовується до різних груп населення. Це може включати вивчення таких аспектів, як упередженість суддів, доступ до правосуддя для меншин та ефективність судового захисту від дискримінації.

- для розробки рекомендацій щодо реформи судової системи: функціональний аналіз може бути використаний для розробки рекомендацій

щодо реформи судової системи, які могли б підвищити її ефективність та сприяти верховенству права в суспільних відносинах.

Визначення організаційно-функціонального змісту публічноуправлінського концепту правосуддя в контексті принципу справедливості є самосійним напрямом публічноуправлінської діяльності. Правосуддя є одним із основних принципів публічного управління, який передбачає забезпечення справедливого вирішення спорів та конфліктів між суб'єктами публічних відносин. Організаційно-функціональний зміст публічноуправлінського концепту правосуддя в контексті принципу справедливості включає такі аспекти:

- 1) створення ефективної системи правосуддя, яка забезпечує доступність, справедливість та ефективність правосуддя.
- 2) забезпечення незалежності та неупередженості органів правосуддя.
- 3) регламентація справедливого розгляду справ та ухвалення законних і обґрунтованих рішень.
- 4) юридично визначений механізм захисту прав і свобод людини та громадянина.
- 5) створення ефективної системи правосуддя.

Раціонально функціонуюча система правосуддя повинна бути доступною для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу, майнового стану чи місця проживання. Вона повинна забезпечувати справедливе вирішення справ, незалежно від того, хто є стороною у справі. Для створення ефективної системи правосуддя необхідні такі заходи:

- 1) збільшення кількості судів та суддів.
- 2) покращення матеріально-технічної бази судів.
- 3) забезпечення належного фінансування судової системи.
- 4) проведення реформи судоустрою, спрямованої на підвищення ефективності діяльності судів.
- 5) гарантування незалежності та неупередженості органів правосуддя

Незалежність та неупередженість органів правосуддя є основою справедливого правосуддя. Органи системи правосуддя повинні бути незалежними від політичної влади, виконавчої влади та інших органів державної влади. Для забезпечення незалежності та неупередженості органів правосуддя необхідні такі заходи: забезпечення незалежності суддів; забезпечення незалежності прокуратури; забезпечення незалежності адвокатури; забезпечення справедливого розгляду справ та ухвалення законних і обґрунтованих рішень. Адже справедливий розгляд справ та ухвалення законних і обґрунтованих рішень є найважливішим аспектом публічноуправлінського концепту правосуддя. У процесі розгляду справ органи правосуддя повинні забезпечити дотримання всіх прав і свобод людини та громадянина, а також всіх принципів справедливого правосуддя.

Для забезпечення справедливого розгляду справ та ухвалення законних і обґрунтованих рішень необхідні такі заходи: забезпечення рівності сторін у процесі розгляду справ; дотримання конституційної норми права на захист у суді; гарантія відкритості та гласності судового процесу; встановлення професійної компетентності суддів; забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина

Правосуддя є одним із основних засобів захисту прав і свобод людини та громадянина. Органи правосуддя повинні забезпечити захист прав і свобод людини та громадянина від порушень з боку будь-яких органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових осіб і громадян. Для забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина органами правосуддя необхідно гарантувати такі заходи: доступ до правосуддя; справедливий розгляд справ; виконання судових рішень.

Таким чином, організаційно-функціональний зміст публічноуправлінського концепту правосуддя в контексті принципу справедливості включає комплекс заходів, спрямованих на забезпечення доступності, справедливості та ефективності правосуддя, незалежності та неупередженості органів правосуддя, справедливого розгляду справ та

ухвалення законних і обґрунтованих рішень, а також захисту прав і свобод людини та громадянина.

На наш погляд, на основі функціонального аналізу варто пропонувати «Модель справедливого та ефективного правосуддя» (Model of Fair and Efficient Justice – MFAJ), яка є ціннісною основою для розуміння ролі судової системи в суспільстві. Така модель забезпечує чітке та стисле викладення основних функцій судової системи, а також пропонує план того, як систему можна спроектувати для досягнення цих функцій.

Модель MFAJ – це модель судової системи, яка підкреслює важливість справедливості та ефективності, яка ґрунтується на переконанні, що судова система має бути справедливою та неупередженою та мати можливість швидко та ефективно вирішувати спори. Модель виконує три основні функції: по-перше, захист прав і свобод людини: судова система повинна захищати права і свободи людини, гарантовані конституцією та законами, що досягається захистом від зловживань уряду, від порушень прав власності, від злочинів та інших протиправних дій. По-друге, судова система має вирішувати спори між окремими особами, між окремими особами та урядом, а також між підприємствами. Сюди входять спори щодо майнових прав, суперечки щодо контрактів, позови про відповідальність, розлучення та інші питання. По-третє, судова система повинна забезпечувати дотримання верховенства права в суспільстві, що потребує застосування при здійсненні правосуддя закону справедливо та неупереджено, незалежно від осіб залучених сторін.

Модель розроблена для досягнення цих функцій шляхом: забезпечення неупередженості та незалежності при доборі суддів на основі їхньої кваліфікації та заслуг, і вони повинні бути вільними від політичного чи іншого зовнішнього впливу; гарантії доступу до правосуддя для всіх, незалежно від його доходу, соціального статусу чи місця проживання; забезпечення справедливості та ефективності судового процесу.

Структурно таку модель варто представити наступним чином (рис.2.3)

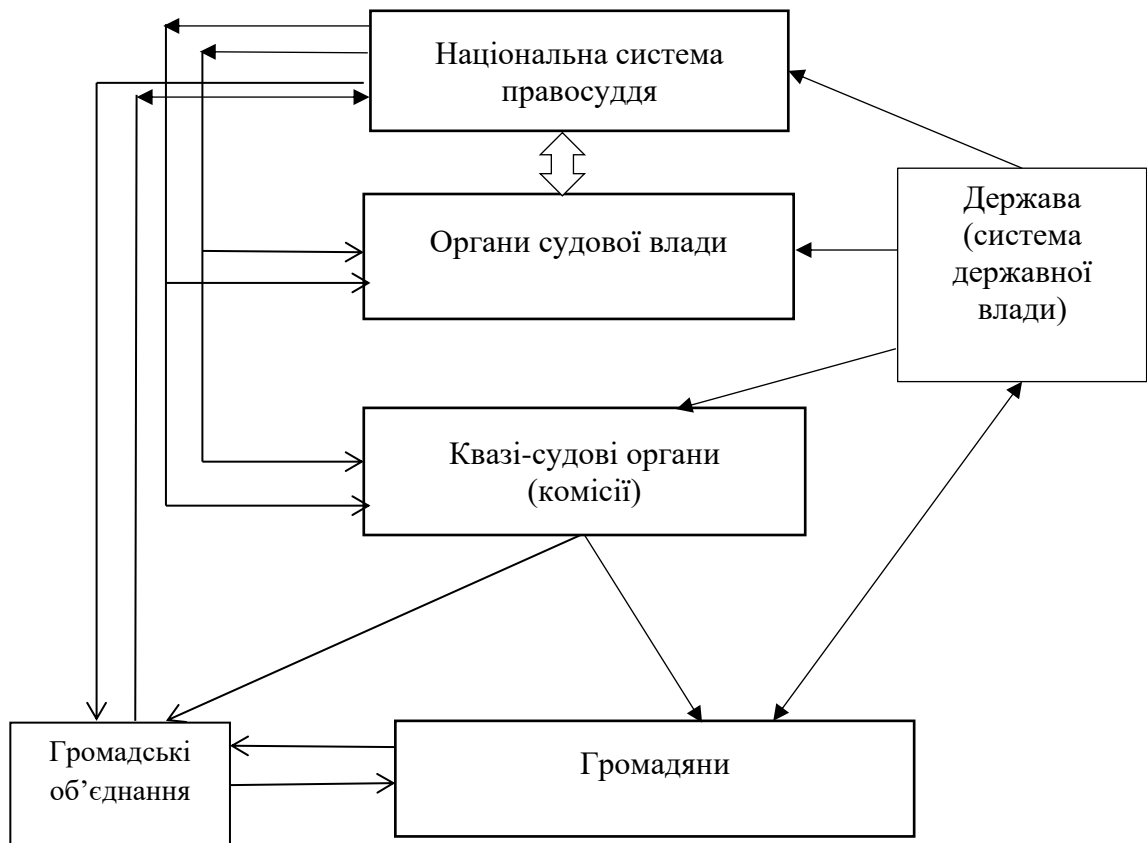

Рис. 2.3. Модель справедливого та ефективного правосуддя» (Model of Fair and Efficient Justice – MFAJ)

Джерело: розроблено автором

У межах моделі нами акцентовано увагу на . Саме тому доцільно визначити поняття «функціонал правосуддя – сукупність завдань, які повинна виконувати система правосуддя для забезпечення справедливого та ефективного судового захисту. При цьому вкажемо, що управлінські механізми формування функціонала правосуддя – це сукупність заходів, які здійснюють органи державної влади та місцевого самоврядування для визначення та реалізації функцій судової системи. Такі механізми можна розділити на два основних типи:

1. *Правові механізми*, які включають в себе нормативно-правове регулювання функціоналу правосуддя. Таке регулювання здійснюється

шляхом розробки та прийняття законів, указів, постанов та інших нормативно-правових актів, які визначають завдання, функції та компетенцію судової системи.

2. *Інституційні механізми.* Вони включають в себе створення та функціонування органів та інституцій, які відповідають за формування функціонала правосуддя. До таких інституцій належать:

1) Верховна Рада України, яка приймає закони, що регулюють функціонал правосуддя.

2) Президент України, який має право вносити законопроекти до Верховної Ради України, а також призначати суддів на посади.

3) Кабінет Міністрів України, який розробляє та реалізує державну політику у сфері правосуддя.

4) Міністерство юстиції України, яке є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері правосуддя.

5) Вища рада правосуддя України, яка є незалежним органом, який здійснює відбір, організує подання на призначення та звільнення суддів.

Правові механізми формування функціонала правосуддя є основоположними. Вони визначають правові засади діяльності судової системи та її місце в системі органів державної влади. Інституційні механізми забезпечують практичну реалізацію правових механізмів. Вони створюють систему органів та інституцій, які відповідають за формування та реалізацію функціонала правосуддя. Управлінські механізми формування функціонала правосуддя повинні бути ефективними та дієвими. Вони повинні забезпечувати реалізацію основних функцій судової системи,

Для підвищення ефективності управлінських механізмів формування функціонала правосуддя необхідно удосконалити правове регулювання функціонала правосуддя шляхом внесення змін до законів, які регулюють діяльність судової системи, а також розробку нових нормативно-правових

актів, які враховують сучасні реалії розвитку як судової системи, так і держави загалом.

Покращити організацію та функціонування органів та інституцій, які відповідають за формування функціонала правосуддя. Це включає в себе підвищення кваліфікації працівників органів влади та інституцій, а також забезпечення їхньої матеріально-технічної бази.

2.3. Антикорупційна складова публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя: роль громадських інститутів судової влади

Система правосуддя національної держави функціонує на загальних конституційних засадах, перш за все, визначених статтею 19 Конституції України [34].

На думку Ю.П. Битяка, особливість адміністративно-правових відносин полягає у тому, що вони складаються у сфері управління; у цих відносинах однією зі сторін обов'язково є орган виконавчої влади (державного управління) або громадська організація, наділена державно-владними повноваженнями; один з учасників цих відносин має право вимагати від іншого певної поведінки, передбаченої адміністративно-правовою нормою; орган управління зобов'язаний реалізувати свої матеріально-правові та процесуальні права; адміністративно-правові відносини можуть виникнути за ініціативою будь-якого суб'єкта адміністративного права, але згода іншої сторони не є обов'язковою умовою для їх виникнення ... [74, с. 43–44]

З 2014 року в Україні спостерігаються системні й послідовні процеси реформування антикорупційної політики, спрямованої на закріплення принципу доброчесності в публічному управлінні. Ці реформи були започатковані Революцією Гідності, яка викрила масштаби корупції в українській владі та суспільстві. Одним із ключових елементів антикорупційної реформи стало створення спеціалізованих органів антикорупційного призначення:

1) Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) – центральний орган виконавчої влади (від заснування у 2014 році – державний правоохоронний орган), який здійснює досудове розслідування корупційних злочинів;

2) Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) – центральний орган виконавчої влади, який здійснює превентивну боротьбу з корупцією, зокрема шляхом проведення перевірок декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та формування антикорупційних програм;

3) Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) – орган прокуратури, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням корупційних злочинів, розслідуваних НАБУ, до 2023 року в системі Офісу Генерального прокурора (Генеральній прокуратурі);

4) Вищий антикорупційний суд – постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України;

5) інші спеціалізовані структури,

6) продовжували діяльність у цій сфері Служба безпеки України, адміністративні суди.

Зазначені органи були створені на основі європейських стандартів та мають інституційно незалежний статус в системі державної влади. Адже їх діяльність спрямована на запобігання, виявлення та розслідування корупційних злочинів, а також на реалізацію заходів щодо підвищення рівня прозорості та підзвітності влади. Загалом, оновлення законодавства у сфері запобігання корупції також сприяло покращенню ситуації з латентністю цього явища та створило основи формування цілісного механізму запобігання корупції. Цей механізм включає в себе наступні елементи: нормативно-правове регулювання, яке встановлює правові засади запобігання і протидії корупції; інституційні механізми, які забезпечують реалізацію цього регулювання; процедурні механізми, які регламентують діяльність органів і осіб, які відповідають за запобігання і протидію корупції.

На А. Новака, В. Баштанника, інших науковців для забезпечення дефрагментації антикорупційної політики в системі державної влади має передбачати розробку наступних теоретичних положень: розробку галузевих концепцій запобігання корупції як системного явища, яке вимагає комплексного підходу до його вирішення; формування моделі інституційного забезпечення запобігання корупції, яка відповідає європейським стандартам; розробки теоретичних основ процедурних механізмів запобігання корупції. Крім того, для підвищення ефективності механізму запобігання корупції в Україні необхідно посилити громадський контроль за діяльністю органів влади і осіб, які відповідають за запобігання корупції, розвивати правову культуру громадян та підвищувати їхню свідомість щодо негативних наслідків корупції [75-79].

Наше завдання дисертаційного дослідження не передбачало аналізу антикорупційної політики України, натомість ми вважаємо за доцільне приділити увагу власне внутрішньому механізму запобігання корупції, створеному в системі правосуддя. Проте важливо вказати на завдання Вищого антикорупційного суду – здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними кримінальних правопорушень та судового контролю за досудовим розслідуванням цих кримінальних правопорушень, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питання про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави у випадках, передбачених законом, у порядку цивільного судочинства, а також здійснення правосуддя у справах про застосування санкції, передбаченої пунктом 1-1 частини першої статті 4 Закону України «Про санкції», у порядку адміністративного судочинства [].

На думку А.Новака, концептуальна модель аналізу поняття «корупція» (рис. 2.4) враховує наукові підходи до визначення «корупція» в, формує концептуальне бачення сучасної антикорупційної політики.

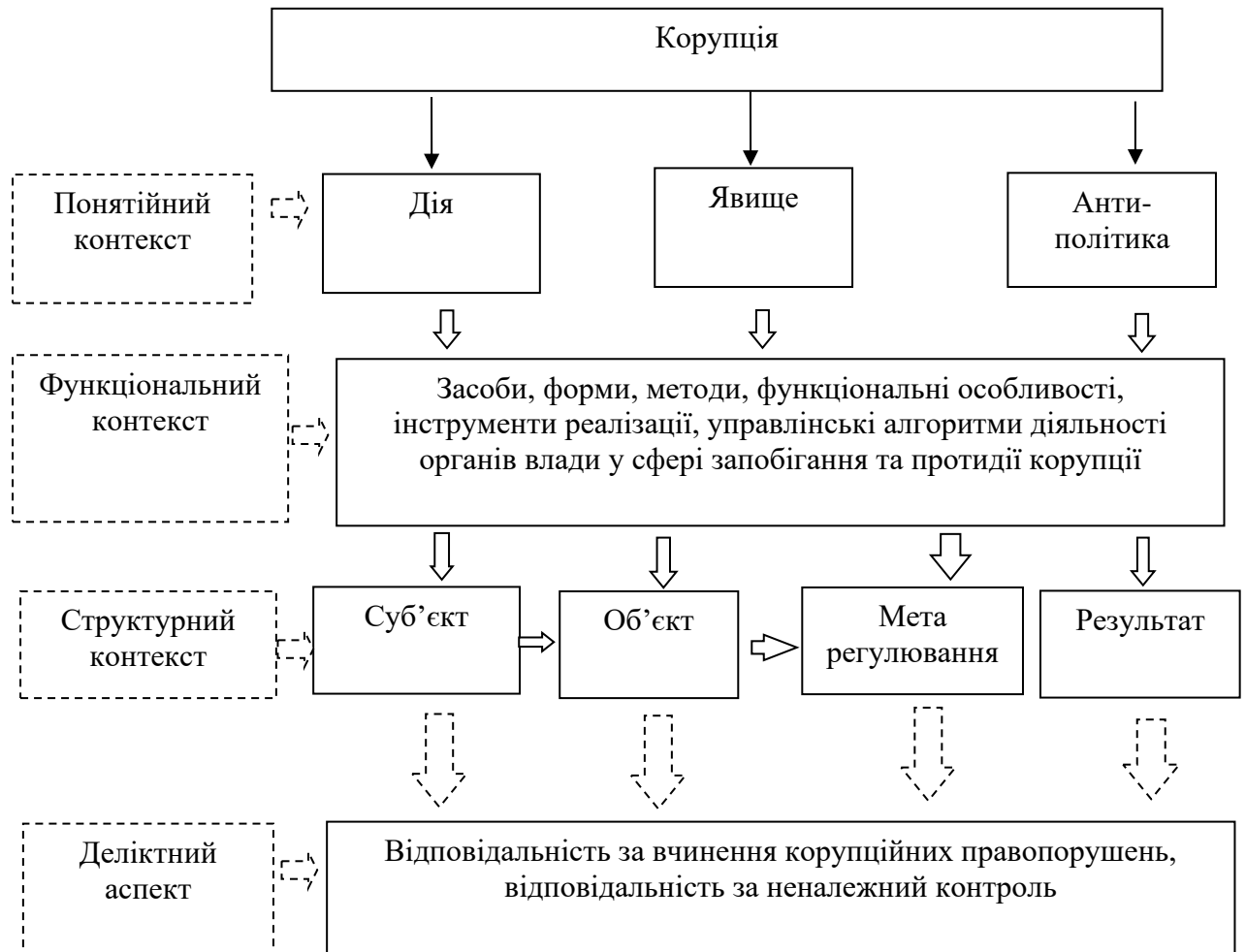

Рис. 2.4. Сутність поняття «запобігання» з позицій аналізу особливостей антикорупційної політики (модель А.Новака)

Джерело: [79].

Загалом, ПКП передбачає аналіз сутності сучасної антикорупційної політики. У цьому контексті варто навести дослідження А.Новака, який детермінує засади інституціоналізації національної антикорупційної політики, визначено сутність, правову природу та принципи нормативного регулювання та впровадження такої політики на основі встановлення дихотомічної сутності інституціонального та організаційно-правового підходів, іманентних їм критеріїв класифікації форм і методів протидії корупції, що дозволило розробити та запропонувати до практичного впровадження проект Закону України «Про засади національної антикорупційної політики».

Ми вважаємо, що науково правильна концептуалізація антикорупційної політики в Україні на 2019 рік є на даний час консервативною і потребує оновлення. Зокрема, важливо вказати, що певний дискретний розвиток нормативних засад державної антикорупційної політики (Антикорупційної стратегії (2014-2017 рр та 2021-2025 рр) [81;82] є свідченням декомпозиції цілей антикорупційної політики, адже неприйняття нормативних актів, і технічне продовження у часі нормативних актів, що мають визначений період дії, свідчить про відсутність стратегічного бачення проблеми.

Адже при формуванні ПКП ми особливу увагу звертаємо на загальні питання регулювання державою напрямів забезпечення доброчесності в публічнослужбовій діяльності. Так, в загальній частині стратегії (формат Закону України) встановлюються як апріорні такі твердження

1) «Низькі темпи реалізації антикорупційної політики в Україні суттєво сповільнюють її економічне зростання. Опитування бізнесу демонструє, що поширеність корупції та недовіра до судової системи є основними перешкодами для залучення в Україну іноземних інвестицій» варто встановити, на основі чого зроблено такий висновок;

2) Згідно з даними стандартного опитування щодо рівня корупції найбільш пріоритетним напрямом боротьби з корупцією і для бізнесу (57 відсотків респондентів), і для населення України (52 відсотків респондентів) є очищення від корупції судової системи. Для населення України наступними за пріоритетністю (у порядку спадання) є такі напрями: охорона здоров'я (38 відсотків), поліція і прокуратура (37 відсотків), державний сектор економіки (27 відсотків), податкова і митна сфери (25 відсотків), а також фінансування партій та виборчих кампаній (21 відсоток). На думку представників бізнесу, найбільш пріоритетними напрямками у протидії корупції є: поліція і прокуратура (41 відсоток), податкова і митна сфери (32 відсотки), фінансування партій та виборчих кампаній (25 відсотків), охорона здоров'я (24 відсотки), оборона і безпека (23 відсотки).

Фактично, на рівні соціологічного опитування робиться висновок про стан корумпованості судової системи. Варто зауважити, що аналогічну методологію оцінювання задіяно в Стратегії реформування державного управління на 2022-2025 роки. Втім, важливо вказати, що з позицій публічного управління розробка концепту здійснення правосуддя має спиратися на очевидні показники реальної діяльності. Ефективність діяльності судової системи є складною і багатогранною категорією, яка включає в себе різні аспекти. Для того, щоб оцінити ефективність судової системи, необхідно розробити систему індикаторів, які будуть відображати ці аспекти.

Ми пропонуємо визначити індикатори оцінювання ефективності діяльності судової системи, які можна розділити на кілька груп:

1) Індикатори справедливості та неупередженості правосуддя (індикатори відображають те, наскільки судова система забезпечує справедливість та неупередженість у розгляді справ):

- рівень довіри громадян до судової системи - показує наскільки громадяни впевнені в тому, що судова система буде справедливою та неупередженою.

- рівень оскарження рішень судів – відображає те, наскільки громадяни згодні з рішеннями судів.

- кількість випадків скасування рішень судів вищими судовими інстанціями показує, наскільки часто судді вищих судових інстанцій виявляють помилки в рішеннях судів нижчих інстанцій;

2) Індикатори ефективності розгляду справ – індикатори відображають те, наскільки швидко та ефективно судова система розглядає справи. До них відносяться:

- тривалість розгляду справ - відображає те, скільки часу проходить від початку розгляду справи до її вирішення.

- кількість справ, розглянутих у строк, встановлений законом – показує, наскільки часто справи розглядаються в строк, встановлений законом.

- рівень повторної реєстрації справ – показує, наскільки часто справи, які вже були розглянуті судом, повторно реєструються для розгляду.;

3) Індикатори доступності правосуддя – відображають те, наскільки легко громадяни можуть отримати доступ до правосуддя. До них відносяться:

- рівень оплати судових витрат відображає, наскільки високі судові витрати, які повинні сплатити громадяни за розгляд їхніх справ.

- рівень доступності інформації про судовий процес показує, наскільки легко громадяни можуть отримати інформацію про судовий процес, в якому вони беруть участь.

- рівень доступності юридичної допомоги – наскільки легко громадяни можуть отримати юридичну допомогу для захисту своїх прав у суді.

4) Індикатори ефективності управління судовою системою відображають те, наскільки ефективно управляється судова система. До них відносяться:

- рівень кадрового забезпечення судової системи - відображає те, наскільки достатньою є кількість кадрів у судовій системі та наскільки високі їхні професійні якості.

- рівень матеріально-технічного забезпечення судової системи – відображає те, наскільки достатньою є матеріально-технічна база судової системи.

- рівень ефективності використання ресурсів судової системи – відображає те, наскільки ефективно використовуються ресурси судової системи.

Оцінка ефективності діяльності судової системи за цими індикаторами повинна проводитися регулярно, з використанням даних, які збираються та аналізуються спеціальними органами. Це дозволить відстежувати зміни в ефективності судової системи та впроваджувати необхідні заходи для її покращення. При цьому індикатори повинні бути розроблені з урахуванням міжнародних стандартів у сфері правосуддя, індикатори повинні бути

вимірюваними, індикатори повинні бути доступними для громадськості. Це дозволить громадянам контролювати діяльність судової системи та сприяти її покращенню.

Методологія дисертаційного дослідження передбачає виконання загального аналізу спеціальних публічноуправлінських механізмів, що діють в системі правосуддя. Перш за все, важливо назвати Громадську раду доброчесності та Громадську раду експертів, що діють в системі Вищої ради правосуддя.

Громадську раду доброчесності (ГРД) – незалежний громадський орган, що з 2016 року на підставі статті 87 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» сприяє Вищій кваліфікаційній комісії суддів (ВККС) в оцінюванні чинних суддів та доборі кандидатів на посади суддів. Громадська рада доброчесності складається з двадцяти членів, які обираються строком на два роки. Відповідно до частини 6 статті 87 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Громадська рада доброчесності, зокрема: збирає, перевіряє та аналізує інформацію щодо судді (кандидата на посаду судді); надає Вищій кваліфікаційній комісії суддів України інформацію щодо судді (кандидата на посаду судді); надає, за наявності відповідних підстав, Вищій кваліфікаційній комісії суддів України висновок про невідповідність судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності, який додається до досьє кандидата на посаду судді або до суддівського досьє; делегує уповноваженого представника для участі у засіданні Вищої кваліфікаційної комісії суддів України щодо кваліфікаційного оцінювання судді (кандидата на посаду судді) [35].

Частиною першою статті 88 Закону визначено: якщо Громадська рада доброчесності у своєму висновку встановила, що суддя (кандидат на посаду судді) не відповідає критеріям професійної етики та доброчесності, то Вища кваліфікаційна комісія суддів України може ухвалити рішення про підтвердження здатності такого судді (кандидата на посаду судді) здійснювати

правосуддя у відповідному суді лише у разі, якщо таке рішення підтримане не менше ніж одинадцятьма її членами [35].

Статус ГРД визначено Законом України «Про судоустрій і статус суддів», втім, мова йде про «етатизований» громадський формат контролю за діяльністю органів судової влади. Втім, варто наголосити, що ми підтримуємо думку А. Новака, що «принцип взаємодії владних структур з інститутами суспільства і населенням потребує поєднання зусиль у протидії корупції владних структур і суспільних інституцій. Протидія корупції – це не лише справа держави, це справа всього суспільства. Кожен суспільний інститут у цій справі має здійснити свою функцію, у межах повноважень вжити всіх можливих антикорупційних заходів. Обмеження протидії корупції правоохоронною діяльністю відповідних державних органів виключає виконання завдань і досягнення мети антикорупційної діяльності» [83].

Ми вважаємо за доцільне наголосити на таких властивостях взаємодії громадських організацій і органів влади у цій площині:

по-перше, органи влади повинні забезпечити прозорість та доступність інформації про корупційні правопорушення, що дозволить громадським організаціям та громадянам ефективно виконувати свою роль у боротьбі з корупцією;

по-друге, органи влади повинні співпрацювати з громадськими організаціями у розробці та реалізації антикорупційних заходів, що дозволить врахувати потреби та інтереси всіх зацікавлених сторін

по-третє, владні структури повинні заохочувати громадський контроль за діяльністю владних структур, що дозволить підвищити ефективність боротьби з корупцією.

З цих позицій може виникати перша базова суперечність: між формуванням численних громадських рад в системі публічного управління (викликане трансформаційним процесом в публічному управлінні), та інституційною спроможністю самих органів влади, які не повною мірою можуть забезпечити власний функціонал, у тому числі, з питань встановлення

правил і процедур доброчесності. Адже, очевидно, що поєднання в діяльності органу державної влади функцій держави і громадянського суспільства (на основі розуміння громадських рад як громадського утворення, що здійснює громадський контроль) свідчить про проблеми самого органу влади.

Вказуючи на очевидно важливу роль ГРД, законодавець наділяє Вищу кваліфікаційну комісію суддів правом остаточного прийняття рішень кваліфікаційною більшістю. Важливість громадського контролю, на наш погляд, є очевидною і механізм такого контролю виписаний досить чітко. Зважаючи на особливі засоби громадського впливу на механізм забезпечення суддівської доброчесності, вважаємо, що в науковому аналізі запобігання корупції в системі правосуддя важливо детермінувати сутність діяльності таких рад. На думку науковців, «актуалізація дослідницьких розробок, предметом аналізу яких є особливості функціонування громадських рад при різних органах державної влади, багато в чому пов'язана із викликами остаточно незавершеного на сьогодні процесу демократичної трансформації України. Зміни, що відбувалися під час лібералізації та демократизації (якщо ми узагальнимо історичний досвід якісно) політичного режиму значно сприяли налагодженню ефективної комунікації між владними структурами та громадськістю, але для остаточного усталення консолідованої демократії вони не повинні припинятися» [83].

На основі проведеного нами дослідження організаційно-функціонального підходу варто вказати на особливості діяльності громадських рад в системі правосуддя – Громадської ради доброчесності (система судової влади) та Громадської ради міжнародних експертів (система Вищого антикорупційного суду). Зокрема, відповідно до статті 88 Закону України «Про «судоустрій і статус суддів», якщо Громадська рада доброчесності у своєму висновку встановила, що суддя (кандидат на посаду судді) не відповідає критеріям професійної етики та доброчесності, то Вища кваліфікаційна комісія суддів України може ухвалити рішення про підтвердження здатності такого судді (кандидата на посаду судді) здійснювати

правосуддя у відповідному суді лише у разі, якщо таке рішення підтримане не менше ніж одинадцятьма її членами [35]. Отже, в інституційному контексті, діяльність ГРД стає частиною кваліфікаційної процедури.

Ми повністю підтримуємо функціональну сутність Громадської ради доброчесності, особливо в умовах значних викликів, що стоять перед системою правосуддя в умовах правового режиму воєнного стану. При цьому характеризуючи функціонал громадських рад в системі правосуддя, вважаємо за доцільне навести властивості такого суспільного інституту як громадські ради.

Важливо також вказати на роботу Громадської ради міжнародних експертів, яка оцінює кандидатів у антикорупційні судді на відповідність двом критеріям: 1) доброчесність (мораль, чесність, непідкупність) – щодо законності джерел походження майна, відповідності рівня життя кандидата або членів його сім'ї задекларованим доходам та відповідності способу життя кандидата його статусу; 2) професійна кваліфікація – наявність у кандидата знань та практичних навичок для розгляду справ, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду.

В Україні Громадська рада міжнародних експертів діє в межах інституціональної структури ВККС, на принципах, визначених Міжнародною організацією Антикорупційна ініціатива (EUACI) [84]. Особливу увагу варто приділити критеріям, визначеним Антикорупційною ініціативою, для проведення оцінки доброчесності, знань та практичних навичок кандидатів на посади суддів Вищого антикорупційного суду

Критерій 1. «Доброчесність (мораль, чесність, непідкупність)»

Показник 1. Джерела походження майна кандидата є законними, а рівень життя кандидата або членів його/її сім'ї відповідає їхнім задекларованим доходам.

Показник 2. Кандидат відповідає застосовним вимогам фінансового контролю, визначеним антикорупційним законодавством, включаючи але не обмежуючись вчасною подачею майнових декларацій, повідомленням про

суттєві зміни в переліку активів, повідомленням про відкриття іноземних рахунків, а також наданням повної і точної інформації у майнових деклараціях.

Показник 3. Поведінка кандидата у минулому не визначає недостатнього рівня незалежності та неупередженості, які вимагаються від судді ВАС.

Показник 4. Кандидат дотримується правил суддівської етики (для кандидатів із досвідом суддівства), правил адвокатської етики (для кандидатів із досвідом адвокатської діяльності) чи правил етики науковця (для кандидатів із досвідом наукової діяльності).

Показник 5. Кандидат не вчинив корупційного чи пов'язаного із корупцією правопорушення, а також не порушував антикорупційні норми та зобов'язання, правила етики та професійної поведінки, незалежно від того, чи порушення потягло за собою застосування санкцій.

Показник 6. Кандидат не вчинив будь-якої іншої дії, що робить його/її негідним/-ою зайняття посади судді Вищого антикорупційного суду чи підриває авторитет судової влади [85].

Така композиція показників може бути застосована як модельна тільки для системи правосуддя, а й для всієї системи публічної служби, адже добродесність – це в сучасних умовах не просто принцип, це вже публічноуправлінська парадигма, що може бути представлена наступним чином: комплекс моральних якостей, які необхідні для ефективного та справедливого виконання функцій публічного управління. Складниками цього поняття виступають: чесність як моральна якість, що передбачає правдивість, відвертість, відсутність корисливих мотивів, доступність для громадськості будь-якої інформації, яка є важливою для її нормального функціонування; справедливість як моральна якість, яка передбачає рівне і неупереджене ставлення до всіх громадян, прийняття рішень, які відповідають інтересам держави та суспільства; неупередженість як моральна якість, яка передбачає відсутність особистих інтересів, які можуть впливати на виконання публічнослужбових обов'язків, прийняття рішень, об'єктивно оцінюючи всі

обставини справи, не піддаючись впливу сторонніх факторів; відповідальність як моральна якість, яка передбачає готовність нести відповідальність за свої дії; компетентність як сукупність знань, умінь та навичок, необхідних для ефективного виконання службових обов'язків.

При цьому ми вважаємо за доцільне вказати на другу базову суперечність публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя: суперечність між справедливістю як моральною якістю публічного службовця (в контексті теорії справедливості Д. Ролза) та компетентністю. Така суперечність не виступає засадничою для системи публічного управління загалом, але виступає концептуальним змістом правосуддя в дихотомії «мораль – компетентність».

Певною мірою саме відповіддю на таку суперечність є доцільність і актуальність створення як ГРД, так і ГРМЕ. Складність публічноуправлінського аспекту тут виявляється в застосуванні єдиних стандартів інституціонального визначення суспільно значимих понять. Адже лише формальне дотримання норм – це один вектор, використання власних знань для уникнення відповідальності – це другий вектор, а використання знань і навичок для умисного формування нелегальних алгоритмів – третій вектор. І якщо вести мову про площину антикорупційного змісту здійснення правосуддя, варто вказати на поєднання моральних чинників, кваліфікаційних вимог, і очевидно – конституційно визначених принципів службової діяльності, перш за все, статті 19 Конституції України. Так само логічним з цієї позиції є формування конституційного змісту правосуддя як поєднання органів судової влади, органів прокуратури та адвокатури.

Варто погодитись із науковим підходом, що змістовний аналіз сутності інституту громадських рад може бути реалізований за використання методологічного інструментарію політичної теорії нового інституціоналізму. Цей напрям інституціоналізму був розвинений на основі досліджень демократичного транзиту, що дозволяє вивчати вплив на політичний процес структур, які не є безпосередньо органами влади. Завдяки цьому можливо

визначити, що однією із проблем функціонування громадських рад є їх фактична напівформальна інституціональна природа. Складно реалізувати ефективну контролюючу діяльність, якщо цей інститут є приналежним до державних структур, а його робота характеризується як форма їх зв'язків з громадськістю [86]. Водночас, очевидно, неможливо в межах власне інституту громадських рад для всієї системи публічного управління розробити єдині стандарти функціонування.

На думку А. Новака, антикорупційна діяльність є похідною в системі «корупція – протидія їй». Вона є закономірною реакцією суспільства на корупцію та її соціальні наслідки. За своїм функціональним призначенням протидія корупції являє собою певну форму захисту суспільства від корозії влади, розкладу суспільства. В ідеалі цей захист завжди мав би бути своєчасним, адекватним, цілеспрямованим, дієвим і ефективним. Однак на практиці цього не відбувається і в принципі відбутися не може. Оскільки, характеризуючи глобальні тенденції злочинності, правоохоронна діяльність, як правило, виробляється колективно в рамках демократичних та гуманістичних принципів, оформляється в управлінських, оперативних або процесуальних рішеннях, програмах дій або законодавчих актах і тільки потім перетворюється в практичну діяльність» [87]. Підтримуємо таку дослідницьку позицію, адже сучасна публічноуправлінська діяльність, позначена низкою корупційних скандалів, вимагає оптимізації ПКП. Врешті решт, діяльність громадських рад не буде відбуватися постійно, адміністративні методи сучасного управління спрямовані на раціоналізацію власне апарату управління. Отже, важливо поступово розвивати внутрішньо-організаційну методологію антикорупційної політики. При цьому роботу по реалізації галузевої антикорупційної політики необхідно формувати на основі функціонального навантаження на елементи самої системи управління, поступово збільшуючи внутрішньоконтрольний потенціал органів судової влади.

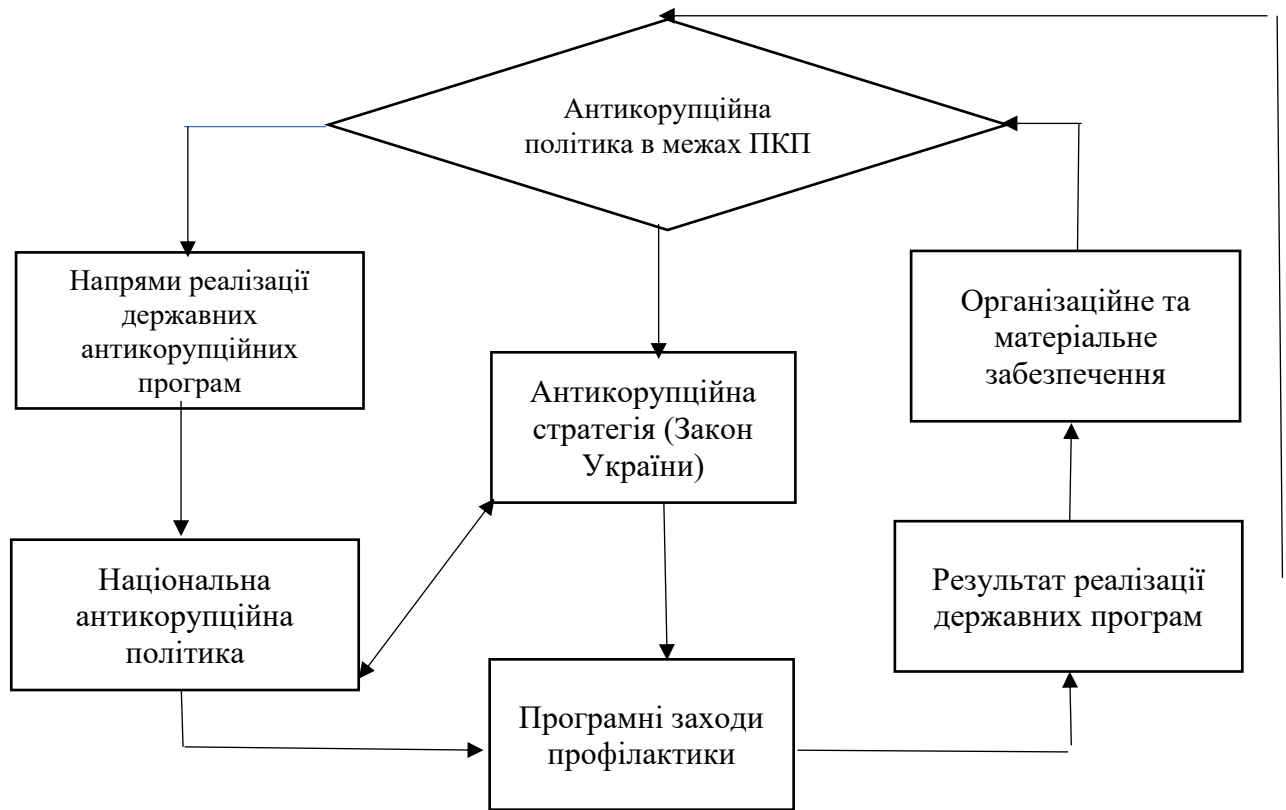

Рис. 2.5. Сутність антикорупційної складової ПКП

Джерело: [88-89]; дослідження автора

Такий стан системи публічного управління сформував третю базову суперечність публічноуправлінського концепту – між багатофункціональним призначенням складників системи публічного управління та проблемою дотримання принципу доброчесності. Вочевидь, виступаючи елементом категорії «доброчесність», саме справедливість гарантує реалізацію завдань публічного управління.

Врешті решт, мова йде про первинний зміст правосуддя – справедливість. Справедливість при застосуванні закону, що передбачає застосування норм закону в однаковій мірі для всіх; справедливість при

розгляді справ. неупереджено, з урахуванням всіх обставин; справедливість при виконанні судових рішень в повному обсязі та вчасно.

Висновки до розділу 2

1. У розділі проведено аналіз публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя у форматі теорії справедливості Д. Ролза. На цій основі, базуючись на інтегративному змісті терміну «justice» для багатьох галузей науки, ми у нашому предметному полі зосередили увагу на концепції соціально справедливого управління (Social Justice Administration – SJA) - концепції, яка долає розрив між традиційними судовими системами, орієнтованими на право, і більш широким суспільним прагненням до справедливості як соціального блага, базується на розширенні рамок простого дотримання законів і управління судовими системами, а натомість активно намагається створити суспільство, у межах якого забезпечена не лише рівність, а й справедливість, справедливий доступ до ресурсів і можливостей.

Ключовими аспектами концепції слід визначити справедливість і включеність в процес правосуддя. SJA надає пріоритет усуненню системної нерівності та упереджень, які ставлять у невігідне становище певні групи суспільства. Це передбачає виявлення та ліквідацію дискримінаційної політики, практики та інститутів, а також просування політики, яка приносить користь маргіналізованим громадам. Формулювання даної концепції вийшло за межі предметного поля концепту здійснення правосуддя, проте дозволило розширити дослідницький простір для напрацювання у подальшому власної методологічної основи ПКП.

2. На основі теорії Д. Ролза було доведено, що сучасна модель здійснення правосуддя має базуватися, на нашу думку, на таких концептуальних засадах: справедливе правосуддя; відновлювальне (відновне) правосуддя; право на судовий захист; суверенність правосуддя як підсистеми державної влади. З цих позицій у розділі було уточнено поняття

Інституціональний паритет – як реалізація загальних підходів західноєвропейської (англо-саксонської) наукової школи. Визначено, що інституційний паритет – це організаційний принцип, який передбачає, що всі громадяни повинні мати однаковий доступ до державних інститутів і послуг, тобто державні інститути повинні бути доступними, справедливими та ефективними в частині виконання конституційних приписів, а власне публічноуправлінська діяльність має формувати пріоритети розвитку з урахуванням найменш захищених верств населення. Така ідея не є новою, але в умовах інституціонального розриву в межах систем управління важливо уникнути моделі «управління для управління».

3. У розділі на основі розробки методології функціонального аналізу ПКП запропоновано «алгоритм системно-цільового аналізу здійснення правосуддя» (Justice System Assessment Model – «The Scales of Justice»). Такий алгоритм розглядає правосуддя як систему, яка складається з різних елементів, що взаємодіють між собою, і його метою є визначення цілей, які виконує правосуддя в суспільстві та оцінка ефективності їх досягнення, й одночасно співвимірно розглядає соціальний зміст правосуддя). «Алгоритм функціонального аналізу судової системи» може бути використаний для проведення аналізу діяльності судової системи в будь-якій країні. Наприклад, він може бути використаний для оцінки ефективності діяльності судової системи України, а також для розробки рекомендацій щодо її удосконалення.

Особливу увагу приділено антикорупційній складовій публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя: роль громадських інститутів судової влади. З цією метою проаналізовано загальні підходи до сучасної антикорупційної політики, досліджено загальні та спеціальні норми функціонування органів влади на основі принципу доброчесності. Систематизовано критерії функціонування громадських рад в системі здійснення правосуддя. наголосити на таких властивостях взаємодії громадських організацій і органів влади у цій площині:

по-перше, органи влади повинні забезпечити прозорість та доступність інформації про корупційні правопорушення, що дозволить громадським організаціям та громадянам ефективно виконувати свою роль у боротьбі з корупцією;

по-друге, органи влади повинні співпрацювати з громадськими організаціями у розробці та реалізації антикорупційних заходів, що дозволить врахувати потреби та інтереси всіх зацікавлених сторін

по-третє, владні структури повинні заохочувати громадський контроль за діяльністю владних структур, що дозволить підвищити ефективність боротьби з корупцією.

4. З цих позицій може виникати перша базова суперечність: між формуванням численних громадських рад в системі публічного управління (викликане трансформаційним процесом в публічному управлінні), та інституційною спроможністю самих органів влади, які не повною мірою можуть забезпечити власний функціонал, у тому числі, з питань встановлення правил і процедур доброчесності. Адже, очевидно, що поєднання в діяльності органу державної влади функцій держави і громадянського суспільства (на основі розуміння громадських рад як громадського утворення, що здійснює громадський контроль) свідчить про проблеми самого органу влади.

Основні результати дослідження, що надані у цьому розділі, були опубліковані у фахових наукових виданнях галузі знань «Публічне управління та адміністрування і включені до списку опублікованих праць.

РОЗДІЛ 3

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПУБЛІЧНОУПРАВЛІНСЬКОГО КОНЦЕПТУ ПРАВОСУДДЯ НА ОСНОВІ ПАРАДИГМИ ВІДНОВЛЮВАЛЬНОГО ПРАВОСУДДЯ (ERJP)

3.1. Реформа децентралізації і формування публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя

Загальне питання науки державного управління полягає в тому, чи можливі процеси децентралізації в системі правосуддя. На нашу думку, така проблемна сфера не може бути врегульована загальнометодичним підходом, адже у системі судової влади питання децентралізації в їх інституціональному значенні неефективні, інституційно недоречні і інституціонально не можуть бути визначені [90].

Фактично, мова йде про дискретний характер застосування принципу децентралізації як у макросистемі правосуддя, так і загальній системі судової влади. Адже якщо ми будемо розглядати систему судів, то принцип децентралізації в його конституційному та законодавчому значенні не встановлений, отже це питання не містить наукового змісту, а розлогі дискусії щодо децентралізації судової влади варто концептуалізувати так:

- 1) кожен суд являє собою орган судової влади прямої дії і щодо суду як неможливо у будь-якому прояві застосувати принцип децентралізації;
- 2) органи в системі судової влади, що діють як єдиний орган (ВРП, ВККС тощо);
- 3) органи в системі судової влади, що мають територіальні підрозділи (ДСА, ТУ ДСА, ССО);
- 4) установи в системі судової влади (НШСУ);
- 5) органи судового самоврядування;
- 6) органи публічної адміністрації, що формують квазі-судові органи;

Водночас, якщо вказувати саме інститут правосуддя, то до визначеної системи, відповідно до Конституції України, додаються:

- 1) органи прокуратури – формуються на принципах ієрархії, спеціалізації, територіальності;
- 2) органи адвокатури – формуються на принципі відносної інституціональної вертикально-інтегрованої структури.

Основне, що важливо вказати – всі перелічені структури не використовують механізм делегованих повноважень, отже, є відносно закритими адміністративними системами. Процес децентралізації в системі правосуддя в теорії публічного управління та адміністрування може означати передачу влади, функцій і ресурсів з центрального рівня до місцевих органів влади. Цей процес спрямований на забезпечення більшої автономії і відповідальності місцевих органів влади в сфері правосуддя. Основні процеси децентралізації в системі правосуддя включають наступні етапи: по-перше, передача повноважень, коли центральні органи влади передають певні повноваження і компетенції місцевим органам влади в сфері правосуддя (адміністрування судових установ, фінансування судів та інші повноваження); по-друге, фінансова децентралізація, адже одним з основних аспектів децентралізації є передача фінансових ресурсів місцевим органам влади, тобто вони мають більше фінансової автономії і можуть самостійно приймати рішення щодо додаткового фінансування судової системи на місцевому рівні; по-третє, реформи управління, що включає зміну структури і функцій центральних і місцевих органів влади, встановлення нових механізмів управління та контролю, а також надання більшої відповідальності місцевим органам); по-четверте, і єдине, що може бути взяте до уваги - забезпечення доступу до правосуддя, що включає створення нових судових установ на місцевому рівні, забезпечення доступу до правової допомоги і зменшення витрат на судочинство.

Ми вважаємо за доцільне розглянути сам процес децентралізації і визначити сутність принципу децентралізації для визначення авторської

позиції з цього питання. Наша наукова гіпотеза формалізує процес децентралізації, як такий, що можливий в системі виконавчої влади (державна виконавча влада та виконавча влада органів місцевого самоврядування). Теоретичною основою такого дослідження стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених [91-96]. У цих працях розглянуто концептуальні засади формування державного управління, зокрема, такі питання, як: сутність і функції державного управління; принципи державного управління; форми і методи державного управління; структура державного управління; державні органи та їхні функції. Загальною проблемою багатьох досліджень виступає абстрактність підходу до децентралізації, розуміння децентралізації як ідеальної моделі для країни, яка виборює свою незалежність.

Особливу увагу в дослідженнях приділено конституційно-правовим та інституціональним аспектам публічноуправлінського концепту. Також у дослідженнях проаналізовано теоретичні і прикладні аспекти формування та розвитку публічноуправлінської діяльності у зарубіжних країнах. Визначено, що в зарубіжних країнах існують різні моделі державного управління, які характеризуються різними принципами, формами і методами [97-101]. Ми вважаємо, що процес децентралізації в системі правосуддя є складним і вимагає ретельного планування, впровадження та контролю. Він може призвести до поліпшення ефективності і доступності правосуддя для громадян, але також може створити виклики у зв'язку з розподілом влади та координацією між різними рівнями влади.

На думку переважної більшості дослідників, інтегрованість завдання раціоналізації публічноуправлінської діяльності передбачає: координацію діяльності різних органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері публічного управління; співпрацю державних органів з громадськими організаціями та громадянами у процесі розробки та реалізації публічноуправлінських рішень; запровадження ефективних механізмів контролю за діяльністю державних органів. Виконання цих завдань дозволить забезпечити ефективне функціонування системи публічноуправлінської

діяльності та підвищення якості надання державних послуг громадянам. На цьому ми побудували предметне середовище ПКП.

Рис. 3.1. Загальна структура ПКП (предметне середовище)

Джерело: розроблено автором

Ідея трансформації системи публічного управління на основі принципу децентралізації полягає у наступному:

1) визначення мети трансформації на основі децентралізації - чітке визначення напрямів розвитку всієї системи суспільних відносин, функціонального спрямування та «ідеологічного» наповнення державотворчих процесів;

2) аналіз базових засад державного управління дозволив визначити декілька блоків проблем

Вже на цьому етапі виникає перший блок проблем: оптимальне співвідношення централізації та децентралізації у побудові структури публічного управління.

М. Савчин вважає, що децентралізація публічної влади у сучасному розумінні визнається одним з основних принципів національного права. Децентралізація в рамках публічної влади – це спосіб переміщення влади, повноважень з центру керованої системи на її периферію і зміцнення політико-правової самостійності периферійних підсистем – у випадку унітарної України – місцевих органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування (муніципальних утворень) [102]. Ми підтримуємо дану тезу, але виникає логічне запитання: Наскільки спроможними будуть виступати такі периферійні підсистеми, адже проста декомпозиція системи публічного управління може знизити не лише сутність системи, а й її саму. Варто вказати на потребу у децентралізації – чи існує така потреба повсюдно, чи може функція управління бути домінантою, чи ведемо ми мову про реальну децентралізацію у процесі реформ. Адже використання в назві законопроекту щодо внесення змін до Конституції України терміну «децентралізація влади» взагалі настільки узагальнює сам процес, що виникає потреба в уточненні певних формулювань.

Зокрема, мова йде про той факт, що принцип децентралізації визначається його впливом на процес державноуправлінських реформ: адміністративної реформи, реформи регіональної політики, галузевих реформ, й у широкому розумінні – державного реформування. Загальне розуміння принципу децентралізації полягає у способі організації державної влади. шляхом територіальної децентралізації та функціональної децентралізації [103, р. 25]. Територіальна децентралізація покращує ефективність управління, оскільки дозволяє органам місцевого самоврядування приймати рішення, які краще відповідають потребам місцевих громад, підвищує демократичність управління, оскільки дозволяє місцевим громадам брати участь у процесі прийняття рішень, збільшує довіру до органів влади, оскільки дозволяє людям відчувати, що їхні інтереси враховуються. Натомість функціональна децентралізація покращує ефективність управління, оскільки дозволяє більш спеціалізованим органам влади або недержавним організаціям

краще вирішувати певні проблеми, зменшує навантаження на центральний орган влади, що дозволяє йому зосередитися на найважливіших питаннях, покращує якість надання державних послуг, оскільки дозволяє залучити до процесу їх надання більш широкий спектр зацікавлених сторін [104].

Таким чином, оптимізація функціонування системи державного управління (органів державної влади) у зв'язку з децентралізацією – це не лише процес якісного удосконалення владних структур, але й впровадження ефективної та відкритої моделі правосуддя, що знаходить в передовому світовому досвіді. На основі зарубіжного досвіду, ефективне функціонування системи державного управління в умовах децентралізації передбачає раціональну організацію влади та збалансований розподіл повноважень між центральними та місцевими рівнями управління. Заснована на принципах відкритості, така модель визначає структури влади та їх взаємодію як прозорі та доступні для громадян. Важливим аспектом є прийняття передових підходів до створення правосудних механізмів на місцевому рівні, орієнтованих на міжнародні стандарти справедливості та відкритості. Це дозволяє забезпечити легкість доступу до справедливості та високий стандарт правового захисту для всіх громадян. Відкритість системи правосуддя гарантує, що процеси прийняття рішень відбуваються під впливом публічності, забезпечуючи надійність та довіру до судової системи.

Окрім того, важливо враховувати досвід інших країн у впровадженні децентралізованих моделей управління, зокрема, зазначений підхід враховує принципи взаємодії та партнерства між центральною та місцевою владою, сприяючи відкритій, прозорій та відповідальній системі управління. Так, Сполучене Королівство має історію як децентралізованої влади так і децентралізованого правосуддя, що сягає середньовічних часів, коли місцеві суди створювалися для вирішення проблем, пов'язаних із конкретними громадами. Історично, як Англія, так і Сполучене Королівство загалом, поєднувало як різні моделі судової влади, так і різні правові формати суспільних відносин. Від Великої Хартії Вольностей 1215 року до сьогодні

така традиція продовжується на основі моделі зі структурованої ієрархії судів, які розглядають різноманітні юридичні питання по всій країні [105]. Аналіз досвіду Сполученого королівства з децентралізованим правосуддям свідчить про переваги децентралізованого правосуддя. По-перше, покращена доступність, за якої місцеві суди наближають правосуддя до громадян, особливо тих, хто проживає у віддалених районах, що зменшує транспортні витрати та часові обмеження, робить звернення до суду більш можливим. По-друге, місцеві особливості та інтегрованість соціальних груп, адже децентралізовані суди краще розуміють і реагують на конкретні потреби та обставини своїх громад. Це сприяє створенню більш респонсивної та ефективної системи правосуддя локального рівня. По-третє, збільшення громадської довіри: максимально доступна та оперативна система правосуддя може сприяти більшій громадській довірі та довірі до правового захисту, а отже – до держави у цілому.

Упродовж останнього десятиліття країни-члени Європейського Союзу (донедавна, і Сполучене королівство) стали невразливими перед будь-якими важкими турботами, які могли б суттєво вплинути на стрімке та спокійне еволюціонування їх судових систем. Цей стабільний фон дав можливість країнам ЄС не лише оптимізувати діяльність своїх судових органів з урахуванням внутрішніх потреб, але також враховувати необхідність поглибленого співробітництва між судами різних країн.

Ця можливість для ефективної співпраці може бути здійснена кількома шляхами. По-перше, через уніфікацію судових процедур, створюючи єдину та стандартизовану основу для взаємодії судових систем. По-друге, уніфікацією структур судів, що сприяє спрощенню та згладжуванню процесів міжнародного судочинства. По-третє, формуванням спільних міждержавних і недержавних інститутів та утворень, що сприяє тіснішому співробітництву та взаєморозумінню.

Аналіз правового виміру Європейського Союзу в контексті судових систем країн-членів виявляється особливо важливим. Система права ЄС, що

базується на принципах прямої дії та примусової сили, докладає зусиль для створення єдиного юридичного простору в межах співтовариства. Це стимулює гармонізацію законодавства та спільних стандартів, сприяючи взаємному визнанню та виконанню рішень між країнами-членами.

Хоча в ході реалізації таких можливостей судові системи країн ЄС набувають загальних рис, ця еволюція відбувається поступово. Сучасні судові системи європейських країн залишають за собою численні специфічні особливості та характеристики, що визначають їхню унікальність і неповторність [106]. Але водночас, вони адаптуються до викликів, які представляє сучасне європейське право, акцентуючи увагу до побудови спільної правової платформи для забезпечення єдності та справедливості в межах ЄС.

Втім, частково ми визначали особливості судової системи ЄС у 1 та 2 розділах дисертації, проте вважаємо за доцільне вказати на особливості вибору нами для аналізу Сполученого Королівства, адже ця країна є максимально децентралізованою при одночасній унітарності, має чотири адміністративні частини у форматі державного устрою, й при цьому структура правосуддя є досить розгалуженою. Структура судоустрою Великої Британії визначається тим, що країна складається з Англії й Уельсу, Шотландії і Північної Ірландії. І має три практично самостійні судові системи, які, проте, є взаємозв'язані через Верховний суд Сполученого Королівства (UK Supreme Court), що є вищою судовою інстанцією стосовно судів Англії, Уельсу, Шотландії й Північної Ірландії, є вищим рівнем судової системи Сполученого Королівства та має повноваження переглядати деякі їхні рішення в порядку апеляції з питань права [106;107].

Водночас, варто зауважити на викликах децентралізованого правосуддя у Сполученому Королівстві, зокрема, на перший погляд, значній управлінській фрагментації у сфері забезпечення правосуддя, адже розбіжності в ресурсах і відмінності в судовій експертизі в різних регіонах можуть призвести до невідповідності якості правосуддя. Саме тому

підтримка стандартизованої практики та забезпечення кваліфікованих суддів на всіх рівнях має вирішальне значення. Також слід виокремити можливість неузгодженості, оскільки судові рішення, винесені судами різних рівнів, можуть створити плутанину та підірвати принцип узгодженості перед законом [108]. Саме тому ПКП Сполученого Королівства застосовує механізми детермінації судових прецедентів і взаємодії між судами, виключно у координаційному форматі.

По-третє, розподіл ресурсів, адже впровадження та підтримка децентралізованої судової системи потребує значних фінансових ресурсів. Ефективний розподіл ресурсів і управління бюджетом є ключовими для забезпечення справедливого доступу до правосуддя в усіх регіонах.

Основні рівні децентралізованого правосуддя у Сполученому Королівстві: 1) магістратські суди, розглядають більшість незначних кримінальних і цивільних справ, пропонуючи першу рівень комунікаційного контакту з більшістю юридичних питань. Їхня наближеність до суспільства, розуміння контексту суспільних відносин забезпечує швидке та актуальне рішення. 2) Суди корони – ці регіональні суди розглядають більш серйозні кримінальні справи, такі як крадіжки, напади та злочини, пов'язані з наркотиками, мають більший судовий досвід і повноваження порівняно з магістратськими судами; 3) високі суди розглядають складні цивільні справи та апеляції на суди нижчої інстанції. Вони забезпечують спеціалізовані судові процеси в таких сферах, як сімейне право, банкрутство та інтелектуальна власність. Верховний суд: вищий рівень судової системи Сполученого Королівства. Верховний суд розглядає апеляції на рішення Високих судів і вирішує правові спори національного значення [110].

На нашу думку, аналіз ПКП у Сполученому Королівстві варто починати з аналізу системи правосуддя. Так, очевидно, визначальну роль відіграє глава держави (монарх) обмежену та формальну роль у судовій системі, визначається традиціями та законами, але фактично, реальна влада у судових

питаннях перейшла до незалежної судової влади. Основні аспекти ролі монарха в судовій системі включають такі складники:

- 1) надання королівської згоди, адже деякі судові рішення, такі як амністія чи питання про використання релігійних символів у судах, можуть вимагати королівської згоди (відповідно до рекомендації уряду);
- 2) призначення суддів на основі рекомендації міністра юстиції (уряду);
- 3) представницька функція - монарх є формальним главою судової системи та символом юридичної непереборності та безсторонності, але у межах закону;
- 4) процедура звільнення суддів може вимагати королівської згоди, але це є формальною процедурою, яку реально виконує влада уряду .

Але цим не вичерпуються повноваження глави держави, оскільки частково повноваження глави держави передбачають формування Таємної ради. Таємна рада серед іншого, виконує судові функції, і Судовий комітет Таємної Ради є вищою апеляційною інстанцією Великої Британії і розглядає питання морського і релігійного права, а також вищою апеляційною інстанцією деяких країн Британської Співдружності. До створення в 2009 році Верховного суду СК, Судовий комітет розглядав відповідність місцевого законодавства Шотландії, Уельсу та Північної Ірландії конституційному праву Сполученого Королівства. Основну роботу в Судовому комітеті виконують лорди-законники Палати лордів, яких спеціально беруть в Таємну раду, в засіданнях можуть брати участь також таємні радники, що служили судьями в складі цивільних апеляційних судів Англії, Шотландії і Північної Ірландії (Судовий комітет не розглядає кримінальні справи) [110].

Важливо вказати на роль Парламенту Сполученого Королівства у формуванні ПКП. До створення Верховного Суду Сполученого Королівства Палата лордів (House of Lords) фактично виконувала роль найвищого апеляційного суду у країні. Основні особливості системи до реформи включали: 1) апеляційну роль як останнього інстанційного суду для розгляду апеляційних справ. Справи, які вирішувалися в Палаті лордів, вважалися

найважливішими та найскладнішими у країні. Судовий склад Палати лордів включав велику кількість «лордів-суддів», які були членами верхньої палати парламенту і володіли значною юридичною експертизою. При цьому певний існував індикатор незалежності: якщо лорди-судді були членами верхньої палати парламенту, у судовій ролі вони повинні були виступати незалежно від політичних впливів та діяти на підставі юридичних засад.

Особливістю децентралізованої форми правосуддя у Сполученому королівстві є багаторівнева система судової влади відповідно до форми державного устрою. Так, Англія та Уельс, Шотландія та Північна Ірландія мають свою власну судову систему з власними судами та суддями. Судову систему Англії й Уельсу становлять: Апеляційний суд Англії й Уельсу (England and Wales Court of Appeal), що розглядає цивільні, кримінальні й сімейні справи в порядку апеляції; Високий суд Англії й Уельсу (England and Wales High Court) – цивільні, кримінальні і сімейні справи; в) Суд корони (Crown Court) – кримінальні справи; г) Суд графства (County Court) – цивільні й сімейні спори; д) мирові судді (Magistrates Court) – розглядають цивільні, кримінальні і сімейні спори; е) трибунали (Tribunals) – заслуховують тільки цивільні спори [110]. Верховний Суд Сполученого Королівства також має юрисдикцію в Уельсі.

Найбільш цікавим є створення Служби трибуналів, що об'єднала значну кількість адміністрації відособлених трибуналів, у результаті чого був сформований загальний і послідовний підхід до всіх осіб, які звертаються за судовим захистом до цих судів. При цьому Служби трибуналів функціонують окремо у 1) Англії та Уельсі; Шотландії; Північній Ірландії. Іноді вказують таку службу як спільне поняття, проте це не зовсім вірно. Служба трибуналів є загальним поняттям, адже функціонує інститут трибуналів першого рівня (First-tier Tribunal) [111].

Шотландія має відмінну судову систему від інших частин Сполученого Королівства. Це шерифські суди, які розглядають широкий спектр цивільних та кримінальних справ, Верховний Суд Шотландії розглядає важливі цивільні

та кримінальні справи та апеляції, відповідає за цивільні та кримінальні апеляції з шерифських судів. Окрім того, Північна Ірландія має магістратські Суди, королівські суди, Королівський суд більшості (Royal Courts of Justice): Розглядає важливі цивільні та кримінальні справи, проте апеляційні справи вирішуються Верховним Судом Сполученого Королівства.

З метою удосконалення системи судового контролю та її відокремлення від законодавчої влади, був створений Верховний Суд Сполученого Королівства в 2009 році у результаті Конституційної реформи 2005 року. Це дозволило забезпечити більшу незалежність судової системи та відокремлення від політичних структур судової влади, і правосуддя від політики загалом [110].

Отже, різні типи справ розглядаються в окремих судах і мають різні шляхи до апеляційного суду. Усі кримінальні справи розпочинаються в Магістратському суді, але більш серйозні кримінальні справи направлятимуться до Суду корони. Апеляції з Суду корони надходять до Кримінального відділення апеляційного суду та, можливо, до Верховного суду Сполученого Королівства. Зазвичай цивільні справи розпочинаються в окружному суді. Знову ж таки, апеляції надходять до Високого суду, а потім до Апеляційного суду – хоча й до різних підрозділів цих судів.

При цьому система трибуналів має власну структуру для розгляду справ і апеляцій, але рішення різних палат верхнього трибуналу та апеляційного трибуналу з питань зайнятості також можуть надходити до апеляційного суду.

У Сполученому Королівстві (СК) та його юрисдикційних територіях, таких як Англія, Уельс, Шотландія та Північна Ірландія «Служба трибуналів першого рівня» (First-tier Tribunal) відіграє ключову роль у розгляді адміністративних, цивільних та робочих справ на першому рівні судової інстанції [111].

Таблиця 3.1

Служби трибуналів першого рівня: загальна характеристика

№	Функції та Компетенція	
1.	Адміністративні Справи:	Розглядає справи, пов'язані з різними адміністративними питаннями, такими як імміграція, соціальні послуги, податкові спори, та інші
2.	Цивільні Справи:	Вирішує питання, пов'язані з цивільним правом, включаючи сімейне право, нерухомість, працевлаштування та інші цивільні конфлікти.
	Різноманіття Спеціалізацій	
3.	Уельс та Англія	Служба трибуналів першого рівня для справ із соціальних послуг та здоров'я
4.	Склад трибуналу	складаються з незалежних суддів та експертів у конкретних галузях права Судді можуть мати адміністративні, правові, лікарські, фінансові чи інші спеціалізовані знання
	Процедури та Засідання	
5.	Розгляд справ	Справи розглядаються на відкритих засіданнях, де сторонам надається можливість висловлювати свої позиції та представляти свідчення
6.	Апеляції	Рішення Служби трибуналів першого рівня можуть бути оскаржені у вищі трибунали, такі як Верховний Суд Сполученого Королівства або Апеляційний Суд

Джерело: [111].

Служба трибуналів є важливим елементом судової системи, який забезпечує доступність правосуддя та вирішення спорів на першому рівні. Завданням є ефективно та справедливо розглядання справ у різних областях

права. Власне, у Сполученому Королівстві правосуддя стосується системи судів, суддів, адвокатів та інших інститутів, які здійснюють розгляд правових питань та приймають рішення відповідно до закону, охоплює весь спектр судових процесів, від розгляду кримінальних справ до вирішення цивільних та адміністративних питань. Зокрема: судова система включає різні рівні судів, починаючи від магістратських судів та судів корони і завершує Верховним Судом Сполученого Королівства, при цьому кожен рівень має свої власні компетенції; адвокати як юридичні представники, які надають правову допомогу сторонам у судових процесах; прокурори; юридичні процедури, що регулюють порядок розгляду справ, забезпечують забезпечення прав сторін та забезпечують справедливий та ефективний судовий процес; справедливість та рівність перед законом

Досвід Сполученого Королівства вказує на доцільність поступового і поетапного підходу до децентралізації у правосудді дозволяє зменшуючи потенційні ризики, а стандартизовані процедури та технології сприяти узгодженості та прозорості в децентралізованих судах. Важливо вказати на роль квазі-судових органів, або органів судової влади з дискретними повноваженнями. При цьому судова система Сполученого Королівства робить акцент на Бангалорських принципах поведінки суддів, які були схвалені на 59-й сесії Комісії ООН з прав людини в Женеві в квітні 2003 року. Принципи стверджують:

1. Незалежність судової влади є необхідною умовою верховенства права та основною гарантією справедливого судового розгляду. Таким чином, суддя повинен підтримувати та демонструвати незалежність судової влади як в її індивідуальних, так і в інституційних аспектах.

2. Неупередженість має важливе значення для належного виконання суддівської посади. Це стосується не лише самого рішення, але й процесу, за допомогою якого воно приймається.

3. Чесність має важливе значення для належного виконання суддівської посади.

4. Пристойність і зовнішній вигляд пристойності є важливими для виконання всієї діяльності судді.

5. Забезпечення рівного ставлення до всіх перед судами має важливе значення для належного виконання суддівської посади.

6. Компетентність і старанність є передумовами належного виконання суддівської посади [112].

Власне, аналіз судової системи СК показав складну систему зв'язків, характерну для розгалуженої судової системи Сполученого Королівства

Досить часто, у процесі аналізу складних систем науковці підтримують позицію В. Авер'янова, який наводить приклади виникнення горизонтальних відносин. Ними є: 1) відносини з приводу підготовки та прийняття спільних нормативних актів, узгодження спільних управлінських дій; відносини, що передують прийняттю нормативного акту. Вони є передумовою виникнення вертикальних відносин і призначені створити умови, необхідні для прийняття одностороннього юридично-владного рішення. Це зв'язки між суб'єктами, що перебувають на однаковому організаційно-правовому рівні, в які вони вступають з приводу задоволення вимог одного із суб'єктів (наприклад, укладення або зміна тарифних угод); 2) відносини, у межах яких виробляються спільні заходи щодо виконання нормативних актів (проведення спільних ревізій, формування міжвідомчих комісій); 3) відносини договірною характеру, які виникають на підставі різних договорів (угод), котрі отримали назву адміністративних. Вони є однією з нетрадиційних форм управлінської діяльності, що відповідає відзначеним раніше тенденціям трансформації методу адміністративного права [113, с. 93]. Формально, ми можемо застосувати таку модель при розробці методологічних засад ПКП.

На основі проведеного дослідження досвіду Сполученого Королівства, а також праць вітчизняних науковців [114-117] ми пропонуємо при розробці засад ПКП виходити з таких засад:

1) Формування та впровадження методології територіальності судової системи на основі ПКП. Принцип територіальності судової системи передбачає,

що судова юрисдикція визначається на основі географічної локації та місцезнаходження справи. Це означає, що конкретний суд має компетенцію розглядати справи, які відбуваються в певному територіальному регіоні чи місцевості. Принцип територіальності є одним з ключових принципів судової системи та визначає, який саме суд відповідальний за розгляд певної справи. Основні аспекти принципу територіальності включають: 1) юрисдикційна територія, що чітко визначається, і суд має владу розглядати справи, які відбуваються в цій конкретній адміністративній юрисдикції; 2) визначення судової підсудності – принцип територіальності обмежує підсудність суду визначеною територією, що виключає його компетенцію за її межами; 3) географічні межі судової юрисдикції – суди визначаються конкретними територіями або регіонами, за межами яких їхня влада обмежується; 4) забезпечення доступу – дозволяє забезпечити доступ громадянам до суду, оскільки вони можуть звертатися до суду, розташованого на їхній території. Принцип територіальності спрощує систему судової юрисдикції, надаючи чіткі та обмежені межі компетенції судів у межах конкретних територій.

На цій основі нами пропонується теоретична модель розширення повноважень територіальної юстиції: сприяння локалізованим та доступній судовій системі – Модель розширення можливостей територіального правосуддя (TJEM, *FLAJ* - Territorial Justice Empowerment Model: *Fostering Localized and Accessible Judiciary*) пропонує децентралізований підхід до правосуддя, спрямований на наближення судів до людей і розширення можливостей місцевих громад у вирішенні правових питань.

Ця модель фокусується, по-перше, на: локалізації структури правосуддя шляхом створення регіональних і субрегіональних судів: ці суди розглядатимуть низку цивільних і кримінальних справ, зменшуючи залежність від віддалених центральних судів і покращуючи доступність; посилена спеціалізація судів: суди можуть бути створені для розгляду конкретних типів справ, таких як сімейне право, екологічні спори чи права на землю, забезпечуючи спеціалізовану експертизу та ефективне вирішення; так звані

мобільні судові підрозділи: ці підрозділи можуть відвідувати окремі райони, щоб надавати юридичні послуги на місці та вирішувати незначні спори, зменшуючи витрати на проїзд та затримки для сільських громад, якщо судова система зазнала фрагментації.

2) на розширенні участі громади у механізмі правосуддя (не в самому правосудді). Адже можна заохочувати місцеві процеси посередництва та арбітражу для вирішення незначних суперечок і зменшення навантаження на суди. При цьому так само можливо залучати представників громади до відбору суддів, гарантуючи, що судді знайомі з місцевими потребами та проблемами. Паралельно слід запроваджувати програми правової грамотності: підвищення обізнаності громадськості про законні права та процедури може надати людям можливість ефективно орієнтуватися в системі правосуддя.

Така модель FLAJ передбачає також: 1) системи онлайн-судів: електронне подання документів, керування справами та віртуальні слухання можуть підвищити ефективність, зменшити витрати та підвищити доступність для територіально рознесених громад; 2) платформи правової допомоги: онлайн-платформи можуть зв'язувати людей із правовими ресурсами та підтримкою, особливо в районах, які недостатньо забезпечені; 3) прийняття рішень на основі даних: використання даних про кількість справ, демографічні показники та судові результати може сприяти розподілу ресурсів і підвищити ефективність системи правосуддя.

Варто навести переваги моделі TJEM: інтегрований доступ до правосуддя, наближення судів до людей оптимізує для них пошук правового захисту; підвищення ефективності та оперативності, суди можуть краще реагувати на місцеві потреби та швидше вирішувати справи; підвищена відповідальність громади – опосередкована непряма участь громади в системі правосуддя сприяє розвитку почуття відповідальності; зменшення навантаження на центральні суди; зміцнення верховенства права, адже локалізоване правосуддя сприяє кращому розумінню та повазі до закону в громадах.

Локальні суди – це окремий етап у сфері судової реформи, спрямований на створення більш децентралізованого та доступного правосуддя, що передбачає створення спеціалізованих судових органів на локальному рівні для вирішення різноманітних справ та правозахисних питань. Ми говоримо саме про створення локальної системи, а не трансформацію наявної. Основними цілями такої системи локальних судів виступають: територіальна компетенція (місце реєстрації або помешкання сторін або місцем вчинення правопорушення), спеціалізація та гнучкість (кожен локальний суд має свою сферу спеціалізації, що дозволяє ефективно вирішувати різні категорії справ, включаючи цивільні, кримінальні, адміністративні та справи сімейного права), залучення громади (активне залучення громадські організації та громадян до судових процесів участь у правосудному механізмі), електронне правосуддя (запровадження електронних технологій для подання справ, проведення слухань та забезпечення відкритого доступу до судової інформації), система альтернативного вирішення розгляду справи (розвиток механізмів альтернативного розгляду справи), збалансований судовий корпус (створення збалансованого та репрезентативного складу суду, що враховує специфіку місцевої громади).

Запровадження локальних судів може забезпечити такі очевидні управлінські переваги: максимальна доступність, ефективне вирішення місцевих проблем, збільшення громадської довіри, спеціалізована кваліфікація, зменшення навантаженості судів вищого рівня, забезпечення феномену локальної справедливості, розвиток територіальних громад, формування «локальної» правової культури.

Взагалі, поняття «локальні суди» відображає ідею того, що ці суди є місцевими органами юстиції, що функціонують для розв'язання правових питань, які виникають на конкретному територіальному рівні. У контексті нашого дослідження це поняття підтверджує ідею децентралізації правосуддя.

3.2. Розвиток інституціональної спроможності правосуддя як напрям еволюції ПКП

Важливо систематизувати загальні підходи до визначення інституціональної спроможності правосуддя. Власне, поняття «інституціональна спроможність правосуддя» вказує на здатність інституцій системи правосуддя виконувати свої функції ефективно, незалежно та справедливо. Це охоплює не лише роботу самого суду, але й здатність усієї системи взаємодіяти, адаптуватися до змін, забезпечувати доступність та високу якість правосуддя.

Таблиця 3.2

Основні аспекти інституціональної спроможності правосуддя

№	Характеристика	Зміст
1.	Незалежність	Здатність судових органів працювати незалежно від виконавчої та законодавчої влади
2.	Прозорість	Отримання громадськості адекватної та зрозумілої інформації про судові процеси
3.	Ефективність	Здатність швидко та ефективно розглядати справи без зайвих затримок
4.	справедливість	Забезпечення справедливості та рівноправ'я перед законом
5.	Адаптивність	Можливість системи правосуддя адаптуватися до змін у суспільстві та законодавстві
6.	Доступність	Забезпечення доступності правосуддя для всіх шарів суспільства, незалежно від соціального становища
7.	Компетентність та професіоналізм	Наявність кваліфікованих суддів і персоналу, здатних вирішувати складні правові питання
8.	Забезпечення виконання рішень	інфраструктура та механізми для забезпечення виконання рішень суду
9.	Залучення громадськості	Участь громадськості у судових процесах та відкритий діалог із суспільством.

На думку експертів у галузі правосуддя Сполученого Королівства, в умовах демократії життєво важливо, щоб громадськість і ті, хто виступає перед суддями, вірили в те, що їхні справи будуть вирішені відповідно до закону. Цього можна досягти, лише якщо судді та судова система в цілому будуть незалежними від зовнішнього тиску та один від одного. Для того, щоб судді могли виконувати свої конституційні обов'язки щодо забезпечення справедливого та неупередженого правосуддя, основою їхніх рішень повинні бути виключно відповідні факти та закон [118].

Виконуючи свої судові функції, судді повинні бути вільні від будь-якого неправомірного впливу, такого як тиск з боку окремих сторін у судовому процесі, комерційних інтересів, засобів масової інформації, політиків та власних інтересів. Вони не повинні дозволяти потенційній реакції громадськості чи засобів масової інформації спотворити їхнє прийняття рішень. Однак це не означає неусвідомлення глибоких наслідків, які судові рішення завдають життям людей перед ними, а часто й питанням, що становлять великий інтерес для суспільства в цілому.

У минулому столітті обов'язки суддів у спорах між громадянином і державою зросли разом із зростанням функцій уряду. Відповідальність судової системи захищати громадян від незаконних дій уряду зросла, а разом з цим зросла потреба в тому, щоб судова система була незалежною від уряду.

Практичним прикладом важливості судової незалежності є ситуація, коли до суду потрапляє резонансна справа, яка викликає великий інтерес ЗМІ. Це може бути кримінальний процес над особою, звинуваченою у шокуючому вбивстві, розлучення знаменитостей або виклики законності державної політики. Цілком зрозуміло, що суддя, який розглядає справу, часто перебуває під пильною увагою, а рішення викликають гострі дебати. Це правильно, але не менш важливо, щоб рішення в суді приймалися згідно з законом, а не зумовлювалися зовнішнім тиском.

Судова влада повинна ставитися до всіх представників суспільства однаково і справедливо, ким би вони не були. Судді прагнуть забезпечити, щоб

їхня поведінка, як у суді, так і поза ним, підтримувала та посилювала довіру громадськості, адвокатів та сторін у судовому процесі до їх особистої неупередженості та довіри судової системи. Звідси випливає, що судді повинні, наскільки це розумно, уникати позасудової діяльності, яка може призвести до обґрунтованого побоювання упередженості або призведе до конфлікту інтересів. Це може включати утримання від участі у справі, коли вони мають тісні родинні стосунки зі стороною в судовому процесі, або уникнення участі в політичній партії таким чином, щоб створити вигляд політичної упередженості. Їм також слід уникати участі в публічних демонстраціях, які можуть зменшити їхній авторитет як судді або створити враження упередженості в подальших справах.

Проте для членів суду важливо читати лекції та промови, брати участь у конференціях і семінарах і брати участь у обговоренні питань, що становлять суспільний інтерес у сфері права, відправлення правосуддя та судової системи. Роблячи такі внески, судді будуть особливо обережними, щоб уникнути зв'язування себе з певною організацією, групою чи справою таким чином, щоб створити враження упередженості по відношенню до цієї організації, групи чи справи під час виконання своїх суддівських обов'язків.

Поведінка суддів має ґрунтуватися на принципах чесності та поваги, і може вимагати ставити обов'язки судді вище своїх особистих інтересів. Від суддів очікується: інтелектуальна чесність, повага до закону та дотримання закону, розумне ведення фінансових справ, старанність та уважність у виконанні суддівських обов'язків, розсудливість в особистих стосунках, соціальних контактах і діяльності. Загалом судді мають право користуватися правами і свободами, доступними всім громадянам. Втім, призначення на посаду судді несе з собою обмеження щодо приватної та публічної поведінки судді, але це не означає, що судді повинні повністю утримуватися від громадських справ, оскільки існує великий суспільний інтерес до їх участі. Також необхідно знайти баланс між вимогами суддівської посади та законними вимогами особистого та сімейного життя судді. Втім, судді

повинні визнати, що характер їх посади піддає їх значному контролю та накладає обмеження на їх поведінку, яких інші люди можуть не відчувати. Судді повинні уникати ситуацій, які можуть обґрунтовано знизити повагу до їх посади судді або можуть поставити під сумнів їх неупередженість як суддів, а також повинні уникати ситуацій, які можуть піддати їх звинуваченням у лицемірстві через те, що вони зробили в особистому житті.

Суддя повинен прагнути бути ввічливим, терплячим, толерантним і пунктуальним і повинен поважати гідність усіх. Вони повинні гарантувати, що ніхто в суді не буде підданий будь-якому прояву упередженості чи упередженості на підставах, зазначених у Бангалорському принципі під назвою «рівність», включаючи, але не обмежуючись, «расу, колір шкіри, стать, релігію, національне походження, касту, інвалідність, вік, сімейний стан, сексуальна орієнтація, соціально-економічний статус та інші подібні причини».

Такі елементи інституційної спроможності правосуддя варто виділити у першу чергу. Розвиток судової спроможності досягається за рахунок дотримання стандартів якості, отже механізми забезпечення послідовного застосування законів і високоякісних судових рішень у територіально розосереджених судах є важливими. Так само політика запобігання корупції потребує необхідних і надійних гарантій та заходів прозорості для захисту від корупції та забезпечення цілісності системи правосуддя.

Саме тому запропонована нами вище теоретична модель розширення повноважень територіального правосуддя пропонує раціональний підхід до створення більш доступної, ефективної та чуйної системи правосуддя. Наближаючи суди до людей і розширюючи повноваження місцевих громад, ця модель може сприяти зміцненню верховенства права та сприянню більш справедливому та справедливому суспільству.

Вважаємо, що для досягнення стану інституціонально спроможного правосуддя важливо розробити практичний механізм реалізації ПКП, в основі

буде слід включити спеціальний механізм правосуддя на основі місії судової влади (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Чинники формування ПКП

Джерело: авторська розробка

Сучасний процес державотворення в Україні в сучасних умовах правового режиму воєнного стану зумовлює необхідність дослідження проблем, пов'язаних із здійсненням цілеспрямованої діяльності органів публічної влади на реалізацію функцій демократичної, правової держави, закріплених Конституцією України. Численні зміни у системі органів державної влади у 2014-2023 роках, прийняття законодавчих актів у сфері організації державної влади не призвели до бажаного ефекту в управлінні державними справами. Так, реформа 2016 року (прийняття Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» являє собою єдину законодавчо визначену конституційну реформу в державі з 2014 року, що визначально трансформувала систему судової влади, проте результати та суспільні очікування щодо якої є достатньо суперечливі

Адже метою конституційних змін має виступати саме інституціональна трансформація системи судової влади на основі суспільної потреби у справедливому і неупередженому судочинстві, формуванні інституціонального змісту системи правосуддя (органи судової влади – прокуратура – адвокатура), формування органу інтеграції системи правосуддя – Вищої ради правосуддя, раціоналізації Вищої кваліфікаційної комісії суддів, посилення інституційної спроможності Верховного Суду тощо. Проведення таких системних реформ очевидно, повинно було принести значний публічноуправлінський ефект як у частині забезпечення суспільної довіри до судової влади, так і у сфері функціонування всієї системи державної влади, виступити еталоном планування і проведення державноуправлінських реформ, що забезпечить абсолютну підтримку суспільством напрямів реформ в публічному управлінні. Саме тому варто провести комплексний аналіз сутності сучасного правосуддя в Україні як системного інституту публічного управління. У такому разі варто запозичити досвід Сполученого Королівства.

Стратегію судової різноманітності та інклюзії Сполученого Королівства була оприлюднена у листопаді 2020 року (Judicial Diversity and Inclusion Strategy Update 2022) [118]. У ній визначено цілі та завдання для судової

системи СК на наступні 5 років. Намір полягає в тому, що встановлення цих цілей і вжиття заходів, які містяться в кожній із них, призведуть до суттєвих позитивних змін щодо представництва неповно представлених груп у судовій системі. Стратегія має 4 основні цілі:

- 1) створення середовища, в якому існує більша відповідальність і звітність про прогрес у досягненні різноманітності та інклюзії
- 2) підтримка та створення більш інклюзивної та шанобливої культури та робочого середовища в судовій системі
- 3) підтримка та розвиток кар'єрного потенціалу існуючих суддів
- 4) підтримка кращого розуміння ролей суддів та досягнення більшої різноманітності в групі претендентів на посади суддів

Стратегія судової різноманітності та інклюзії визначає амбіції судової системи щодо досягнення кращої різноманітності, інклюзивності та рівності протягом наступних 5 років. Це стосується всіх суддів судів і трибуналів, неюридичних членів трибуналів і магістратів [118].

У Сполученому Королівстві така стратегія передбачає, що для судової влади різноманітність, інклюзивність і рівність є основоположними для верховенства права та діяльності судді. Громадська довіра до судової влади та її легітимність підтримується судовою системою, яка відображає широкий склад суспільства, якому вона служить. Це також питання справедливості; усі ті, хто має необхідні навички та здібності, повинні мати можливість подати заяву та отримати призначення судді. Різноманітність судової системи визначає завдання досягнення кращої практики, інклюзивності та рівності в судовій системі. Основна мета полягає в тому, щоб збільшити особисту та професійну різноманітність судової системи на всіх рівнях шляхом збільшення кількості кваліфікованих претендентів призначення суддів з різних професій та підтримка їх залучення, збереження і прогрес у судовій системі.

Ми розглядаємо поняття різноманітності з позицій інституціонального забезпечення ПКП. Особисте та професійне розмаїття означає наявність

різноманітних індивідуальних характеристик, досвіду та поглядів у певному контексті, будь то робоче місце, спільнота чи будь-яке інше соціальне середовище. Як особисте, так і професійне різноманіття сприяє створенню багатого та інклюзивного середовища, яке визнає та цінує відмінності між людьми – саме це і складає спроможність правосуддя.

Адже саме правосуддя наповнює змістом конституційну норму статті 24 та 55 Конституції України, відповідно до яких, громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (стаття 24). Права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (стаття 55).

Особиста різноманітність має багато проявів, у тому числі демографічне розмаїття: включає такі характеристики, як вік, стать, етнічна приналежність, раса, сексуальна орієнтація, релігія та інші атрибути, які формують особистість; освіта: відмінності в освітньому досвіді, рівнях освіти та сферах навчання сприяють особистій різноманітності; культурне походження охоплює різні звичаї, традиції, мови та світогляд.

Важливо вказати на професійну різноманітність:, що включає різноманітність професій та відноситься до відмінностей у професіях, службових ролях і галузях, набір навичок і досвід, у тому числі - досвід роботи. Важливість особистої та професійної різноманітності полягає в інновації, креативності. Так само важливим є здатність вирішення проблем, адже різне походження та досвід сприяють більш комплексному та ефективному вирішенню проблем. Так само важливими є підвищена адаптивність, глобальна перспектива, комунікація, включення у процес взаємодії. Таким чином, особисте та професійне розмаїття охоплює широкий спектр

індивідуальних характеристик і досвіду, які, якщо прийняти та ефективно керувати ними, сприяють загальному успіху та багатству групи чи організації.

Варто підтримати позиції сучасних науковців [119-128], що інституціональну спроможність слід розуміти як інституційну спроможність держави як здатність ефективно реалізувати державну владу через функціонування системи публічних інституцій (переважно у форматі взаємодії держави з інституціями громадянського суспільства) на основі принципів легітимності, респонсивності, пропорційності та адаптивності (перелік не є вичерпним). Натомість, інституціональну спроможність держави – як здатність забезпечувати безпеку на загальнонаціональному рівні, гарантувати захист прав окремої людини і громадянина, безпеку суспільства і держави на основі принципів транспарентності, відкритості, партисипативності (перелік не є вичерпним) [129]. Такий підхід є виправданим і для системи правосуддя, що відтворює у межах свого функціонування ці дві парадигмальні категорії. Ми вважаємо. Що інституціональна спроможність правосуддя є поняттям внутрішнього змісту, яке відображає суспільну спрямованість правосуддя, і у той самий час – це фундаментальна категорія ПКП.

Не претендуючи на оригінальність, вважаємо за доцільне запропонувати своє визначення цього поняття. Інституціональна спроможність правосуддя (ІСП) – це міра здатності інституцій системи юстиції виконувати свої функції ефективно, справедливо та незалежно, забезпечуючи надійність, доступність та високий стандарт правосуддя. Це включає в себе незалежність судових органів, ефективність судочинства, прозорість процесів, адаптивність до суспільних змін, а також високий рівень довіри громадськості до системи правосуддя. Інституціональна спроможність правосуддя є ключовим фактором в будівництві правової держави та гарантує справедливість і захист прав громадян.

Варто запропонувати сучасну публічноуправлінську модель забезпечення інституціональної спроможності системи правосуддя.

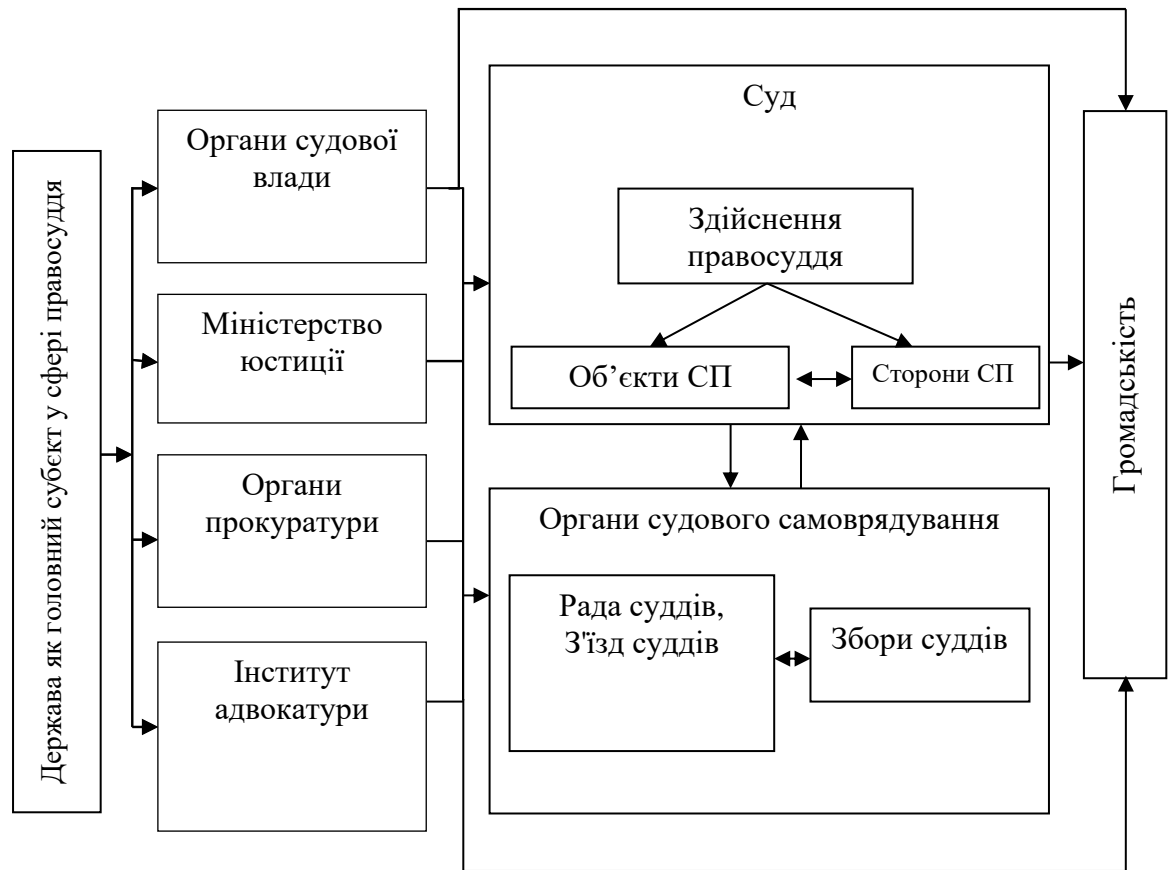

Рис. 3.3. Інституціональна модель правосуддя в контексті принципу спроможності

Джерело: дослідження автора

Інноваційна інституціональна модель правосуддя має на меті трансформувати традиційний підхід до судочинства, впроваджуючи передові технології, ефективні процедури та забезпечуючи високий рівень довіри громадськості. Ось ключові аспекти такої моделі: 1) цифрова інтеграція шляхом використання передових цифрових технологій для забезпечення електронного доступу до судової інформації, е-судочинства та електронного подання документів; 2) аналітика та штучний інтелект (впровадження аналітики та штучного інтелекту для аналізу судової статистики, прогнозування навантаження та покращення прийняття рішень); 3)

транспарентність та звітність (забезпечення високого рівня прозорості та звітності через відкритий доступ до рішень, судової статистики та діяльності суддів); 5) електронне адміністрування (автоматизація судового адміністрування, включаючи призначення слухань, ведення справ та ефективне управління судовими ресурсами); 6) гнучкі процедури (запровадження гнучких та швидких процедур, зокрема для вирішення масових адміністративних питань, забезпечуючи ефективний розгляд справ); 7) участь громадськості (залучення громадськості до судового процесу, через публічні слухання, інтерактивні платформи та консультації); 8) навчання та розвиток (постійна підтримка розвитку професійних навичок суддів та персоналу, враховуючи сучасні тенденції та виклики розвитку суспільних відносин); 9) медіація та альтернативні методи розгляду справ (посилення використання медіації та інших альтернативних методів вирішення спорів для зменшення завантаженості судових систем); 10) інформаційні механізми забезпечення спроможності правосуддя.

Ця інноваційна модель дозволяє судовій системі бути високофункціональною, відкритою та ефективною в сучасному інформаційному та технологічному середовищі.

3.3. Парадигма відновлювального правосуддя в умовах війни та повоєнного відновлення: публічноуправлінський контекст

Сучасне публічне управління належить до центральних інститутів кожної держави. У сучасній науці визначилися дві галузеві науки, що досліджують проблематику публічного управління та публічного адміністрування. Це не можна назвати науковими школами, адже єдності немає і у внутрішньому сенсі.

Так, школа класичного державного (публічного) управління представлена науковцями, визначення публічного управління серед яких є

досить широким. Це, зокрема, публічно-службова школа – Р.Войтович [130] – глобалізація в публічному управлінні, П. Ворона [131] – локальні та регіональні рівні управління, І. Грицяк [132-136] – євроінтеграційна модель публічного управління, Н. Липовська [137-139] – службові відносини і розвиток службово-правових відносин, І. Хожило [140-141] – соціальний аспект публічного управління, соціальні функції, Л. Акімова [142-145] – проблематика інтегрованого управління, виконання рішень судових органів.

Звичайно, що публічне управління має різні функції. Ми вважаємо за доцільне визначити і функцію відновлення, як таку, що визначає сутність інституціональної спроможності правосуддя.

Разом з тим, як ми зазначали у своїх працях [146-153], варто вказати на особливості Дихотомія сучасного управління суспільним розвитком пов'язана із політичною сутністю держави як інституту влади, і водночас, раціоналізацією владних відносин, динамікою політичних процесів, політичними трансформаціями, у тому числі і під впливом зовнішніх чинників. При цьому особливу увагу слід приділяти визначенню ієрархії проявів суто організаційного характеру. Адже організація влади у державі вимагає формування інститутів управління, що поєднують політичну владу і адміністрування (в сучасних умовах частково забезпечується інститутом політичних посад та специфікою формування представницьких органів). Сучасна правова база формування владної вертикалі засвідчує суто політичний характер формування цієї гілки влади, що дає підстави стверджувати факт зрощування адміністрування й політичного управління в Україні. Втім, якщо виходити з функціональних характеристик, адміністрування слід визнати самостійним рівнем управління, в межах якого поєднуються оперативне і тактичне управління, а також виокремлюється демократичний характер публічного управління. Формування базових засад державно-управлінської діяльності в Україні в умовах трансформації наднаціональних, національних, регіональних та самоврядних структур управління виступає важливою складовою процесу демократизації суспільних

відносин, імплементації європейських принципів взаємодії органів влади різних рівнів, інтеграції концептуальних засад організації і розподілу владних повноважень [1]. Важливо також відзначити, що визначення особливих складників розвитку в системі державної влади, конгруентність принципів управління викликає широку дискусію у наукових колах.

Вказуючи на такі особливості, українські дослідники пропонують конкретизувати регулюючий вплив в системі судової влади [154-155; 156-157]. Ми обстоюємо традиційну модель поняття «публічна влада» у контексті функціонування регламентованих законодавством управлінських систем. При цьому очевидним вектором нашого дослідження є розмежування загальних і особливих умов державотворення. Так само, аналізуючи дослідницькі підходи зарубіжних вчених [158-165] щодо принципів адміністрування, ми вважаємо невиправданим імплементацію моделей публічного управління в системі судової влади тих країн, які не провадили публічноуправлінські реформи інституціонального змісту.

Зростання ефективності державно-управлінської діяльності в Україні є можливим через удосконалення форм, методів та механізмів діяльності органів публічної влади на підставі адаптації вітчизняної теорії управління розвитком адміністративно-територіальних утворень відповідно до принципів регіональної політики ЄС та запровадження на національному ґрунті загальноєвропейських традицій врядування у контексті тези «Від «Європи держав» – до «Європи регіонів».

Так, систему публічної адміністрації розглядають як:

- сукупність державних і недержавних суб'єктів публічної влади, ключовими структурними елементами якої є, по-перше, органи виконавчої влади і, по-друге, виконавчі органи місцевого самоврядування);
- апарат управління публічними справами, який займається реалізацією цілей, визначених політичною владою;
- організація, яка здійснює будь-яку державну діяльність і яка не знаходиться під керівництвом ні законодавчої, ні судової влади;

- планована людська діяльність, спрямована на досягнення певних суспільних цілей;
- процес досягнення національних цілей за допомогою публічних організацій;
- організація та діяльність органів і установ, підпорядкованих політичній владі, які забезпечують виконання закону, діють у публічних інтересах і наділені прерогативами публічної влади .

Така диверсифікація напрямів є досить умовною, тим не менше, ми наголошуємо, що формування ПКП є процесом широкого узагальнення всіх чинників і факторів суспільних відносин.

Збройна агресія проти України, окупація частини території, процес деокупації територій Української держави загострили проблему інституційно спроможного справедливого правосуддя. Власне, ми пропонуємо розглянути нашу авторську модель розкриття сутності соціального призначення інституту правосуддя та запропонувати концепцію «справедливого відновлювального правосуддя», яка передбачає формування нової інституціональної платформи реалізації концепту правової держави в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів.

Така концепція побудована на основі підходу Д.Ролза, і в нашій авторській редакції у 2 розділі дисертації розширено зміст цієї концепції за рахунок формалізації як поняття відновного правосуддя, так і особливостей забезпечення правосуддя в умовах відновлення державного суверенітету на деокупованих територіях України. Відповідно до нашої авторської позиції, це комплекс заходів, спрямованих на відновлення діяльності судової системи на цих територіях, забезпечення доступності правосуддя для всіх громадян та захист їхніх прав і свобод. Ці заходи включають у себе: 1) відновлення порушених прав громадян; 2) відновлення діяльності судів, прокуратури, адвокатури та інших інститутів правосуддя; 3) врегулювання питань щодо статусу суддів та інших працівників судової системи, які працювали на цих територіях під час окупації. Відновлення державного суверенітету на

деокупованих територіях України є важливим завданням, яке має бути вирішене для забезпечення верховенства права та захисту прав і свобод громадян.

Варто зважити, по-перше, на загальні характеристики (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Зміна формату діяльності органів судової влади в умовах правового режиму воєнного стану та повоєнного відновлення

Першочерговими заходами запропоновано визначити створення тимчасових судових установ на деокупованих територіях, залучення

міжнародних експертів до розгляду справ, які мають особливу складність, а також розробку та впровадження нових методів та технологій, які сприятимуть ефективнішому розгляду справ (розвиток форм електронного правосуддя). Втім, власне перебудова організаційної діяльності органів судової влади на деокупованих територіях є питанням технічного і регламентного регулювання. Важливою складовою діяльності судової системи виступає результуюча діяльність. Адже органи виконавчої влади, що має вертикально-інтегровану побудову, можуть відновити свою діяльність в режимі відновлення загального територіального механізму управління. У системі правосуддя ситуація є принципово відмінною.

Очевидно, що зміна формату ПКП не може бути досягнута лише на платформі зміни нормативних актів. Потрібна широка програма повоєнного відновлення, і численні публікації почали з'являтися на цю тему ще у 2022 році. Ми виокремлюємо у такому процесі декілька складників.

По-перше, і головне на нашу думку, – розробка концепції «справедливого відновлювального правосуддя (СВП)». Варто вказати, що очевидною проблемою буде здатність національної системи правосуддя працювати в умовах зовнішньоінституціонального відновлення, оскільки очевидно, наші пропозиції щодо розробки моделей правосуддя на засадах врахування місцевих інтересів і участі громадськості матимуть відповідні обмеження. Адже режим «справедливого відновлювального правосуддя» буде функціонувати в дихотомічному зв'язку з моделлю «справедливого правосуддя відновлення суверенітету і засудження колабораціонізму». Це тема іншого дослідження, але ми зауважимо, що наш концепт СВП враховує і суттєві зміни до Кримінального кодексу України в цій частині. Власне, варто формувати концепт СВП на основі конкретних вихідних даних. Зокрема, очевидно, що відновне правосуддя має на меті відшкодувати шкоду, заподіяну злочином, зосереджуючись на потребах потерпілих, відповідальності правопорушників та інтеграції суспільства. Його основи лежать у таких основних принципах: 1) орієнтація на жертву, тобто пріоритезація потреб і

благополуччя жертви, оскільки відновне правосуддя визнає першочергову шкоду, заподіяну жертві, і її право на справедливість, підтримку та право голосу в процесі; 2) розширення можливостей жертв через участь, тобто жертви можуть мати право голосу у відновлювальних втручаннях, таких як конференції чи діалог із правопорушником, що дозволяє їм висловлювати свої потреби та досвід; 3) вирішення проблеми віктимізації за межами юридичних результатів, адже відновне правосуддя визнає емоційну та соціальну шкоду, спричинену злочином, пропонуючи послуги з підтримки жертв і відновні заходи для сприяння зціленню та закриття.

При цьому, якщо вказувати на відповідальність правопорушника, то слід акцентувати на такі моменти: 1) взяття на себе відповідальності за правопорушення, оскільки відновне правосуддя заохочує правопорушників прийняття відповідальності за свої дії та шкоду, яку вони заподіяли, сприяючи розкаянню та розумінню досвіду жертви; 2) реінтеграція шляхом усунення шкоди, отже, правопорушники мають можливість виправити заподіяну шкоду шляхом вибачень, реституції або сприяння суспільству, сприяючи підзвітності та сприяючи позитивним змінам; 3) усунення основних причин злочинності, оскільки відновне правосуддя наголошує на вирішенні основних проблем, які могли сприяти діям правопорушника, таких як бідність, залежність або відсутність підтримки, спрямоване на запобігання майбутнім правопорушенням.

Варто вказати і третій блок проблем - залучення громади. Ми вже зазначали у дисертації, що поновлення відносин у громаді має свої суперечності – відновне правосуддя визнає вплив злочинності на громаду та прагне відновити ці стосунки. Саме тому ми виокремлюємо такі складники: 1) участь громади у відновних процесах через процес участі мешканців спільноти у відновних заходах або мережах підтримки, сприяючи розумінню, зціленню та почуттю спільної відповідальності; 2) побудова соціальної згуртованості: відновне правосуддя може зміцнити зв'язки громади, сприяючи

співпереживанню, прощенню та співпраці у вирішенні проблем злочинності та правосуддя.

І загальна теза, яку варто навести у контексті нашого дисертаційного дослідження – інтегрований підхід до відновлювального правосуддя: 1) правосуддя буде виходити за рамки покарання, очевидно, намагаючись доповнити традиційні підходи до покарання як соціально-правове явище, його сутність, зміст, ознаки, властивості, мету й ефективність окремих видів покарання в запобіганні злочинності, формуючи тим самим суспільний акцент на феномені прийняттого покарання; 2) правосуддя буде сприяти діалогу та комунікації, адже відновні практики заохочують відкрите спілкування між жертвою, правопорушником і громадою, сприяючи розумінню та виховуючи почуття спільної відповідальності за досягнення справедливості; 3) правосуддя забезпечить побудову більш справедливого та мирного суспільства, оскільки відновне правосуддя має на меті створити більш справедливе та мирне суспільство, зосереджуючись на усуненні шкоди, сприянні підзвітності та розширенні можливостей окремих осіб і громад.

Такі завдання мають бути поставлені перед системою правосуддя, і ніхто, окрім правосуддя, в його трактовці за Д.Ролзом, не зможе забезпечити повоєнне відновлення у його інституціональному змісті.

Разом з тим, ми вважаємо за доцільне навести окремі характеристики публічноуправлінського концепту відновлювального правосуддя. Використовуючи матеріали підрозділу 3.1, вважаємо за доцільне навести такі характеристики справедливого відновлювального правосуддя в умовах правового режиму воєнного стану:

Основи справедливого відновлювального правосуддя в умовах воєнного стану включають унікальні виклики та особливості, що враховують специфіку воєнних конфліктів

1) гуманітарний підхід до справедливого відновлення, що враховує потреби та права всіх сторін конфлікту, включаючи цивільне населення;

2) справедливість на спеціальних та (або)окремих умовах, що передбачає пристосування принципів справедливого відновлювального правосуддя до особливих умов воєнного конфлікту, враховуючи військовий контекст та злочини проти міжнародного гуманітарного права (воєнні злочини, військові злочини)

3) врахування травм та посттравматичного стресу;

4) шанс на виправлення;

5) залучення міжнародних гуманітарних організацій та спеціалізованих агентств до впровадження справедливого відновлювального правосуддя;

6) реконструкція та допомога;

7) правова культура та етика

8) збереження культурної ідентичності;

9) гнучкість та диференціація.

Аналіз наведених чинників показує особливу роль відновлюваного правосуддя в системі органів державної влади. Отже, відновлювальне правосуддя – це публічноуправлінський підхід щодо вирішення конфліктів та порушень, що акцентується на відновленні суверенності держави на території та відновленні взаємодії між учасниками таких відносин. Замість традиційних методів покарання, відновлюване правосуддя ставить за мету відшкодування шкоди, вирішення конфліктів та відновлення гармонії у спільноті. Цей підхід висуває ідею відповідальності, виправлення злочинця та покращення стосунків між учасниками.

Варто запропонувати ПКП для режиму відновлення у вигляді публічноуправлінського концепту основи справедливого відновлювального правосуддя включають принципи та підходи, спрямовані на відновлення спільнот та особистісного звільнення через позитивний вплив на злочинців і потерпілих. Фактично такі принципи повторюють політико-правовий підхід, за деякими відмінностями:

1) залучення всіх зацікавлених сторін, включаючи потерпілих, злочинців, адвокатів та представників спільноти, до процесу відновлення;

- 2) справедливість та емпатія;
- 3) відповідальність та призначеність;
- 4) постійна супровідність;
- 5) правосуддя з урахуванням контексту;
- 6) пошук управлінських рішень;
- 7) залучення спільноти;
- 8) професіоналізм та компетентність;
- 9) респонсивність потерпілих;
- 10) визнання потреб потерпілих;
- 11) реабілітація та ресоціалізація

Ці принципи допомагають створити більш справедливу, емпатичну та гуманну систему правосуддя, що сприяє відновленню та утвердженню справедливості.

Проте, аналіз ситуації на деокупованих територіях, і тих, що тимчасово окуповані, показує ще одну площину дослідження ПКП – «справедливе відновлювальне правосуддя в контексті протидії колабораціонізму. Фактично, після Другої світової війни цей феномен проявився наочно вперше. Негативна сторона колабораціонізму в контексті співпраці з окупантами визначається етичними та моральними вагомистю стосунків із зовнішніми силами, які вважаються агресорами або окупантами. У таких ситуаціях визначальна роль правосуддя може бути складною, існуючи в напруженому балансі між реальністю відновлення громадського порядку і принципами моральності чи справедливості. На нашу думку, варто визначити такі особливості функціонування механізму відновлювального правосуддя у площині протидії колабораціонізму:

- 1) моральні дилеми полягають у тому, що колаборація з окупантами може породжувати суспільний конфлікт, оскільки це може сприйматися як підтримка агресора та порушення основних моральних норм;

2) громадяни можуть втратити довіру до колишніх представників урядових структур, які співпрацюють з окупантами, що може призвести до втрати легітимності влади та порушення соціального договору;

3) умови колаборації можуть призводити до відсутності справедливого правосуддя, особливо якщо окупанти втручаються у судові процеси чи контролюють їх через формування «псевдо» судових установ;

4) втрата довіри та легітимності;

5) неналежне покарання;

6) соціальні конфлікти;

7) можлива поляризація суспільства.

Негативні наслідки колаборації можуть визвати розчленування суспільства, зокрема, внаслідок формування антагоністичних груп та зриву соціального ладу та громадського порядку.

Варто також наголосити на особливостях реалізації ПКП в умовах правового режиму воєнного стану. У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» було постановлено ввести в Україні воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року [167-169].

Законом України «Про правовий режим воєнного стану» визначено зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб [167].

З введенням воєнного стану, майже по всій території України органи державної влади почали виконувати вимоги Закону України «Про основи національного спротиву» [171]. Цей Закон визначає правові та організаційні

засади національного спротиву, основи його підготовки та ведення, завдання і повноваження сил безпеки та сил оборони та інших визначених цим Законом суб'єктів з питань підготовки і ведення національного спротиву [170].

Законодавець уточнив, статтю 12². Діяльність судів, органів та установ системи правосуддя в умовах воєнного стану.

1. В умовах правового режиму воєнного стану суди, органи та установи системи правосуддя діють виключно на підставі, в межах повноважень та в спосіб, визначені Конституцією України та законами України.

2. Повноваження судів, органів та установ системи правосуддя, передбачені Конституцією України, в умовах правового режиму воєнного стану не можуть бути обмежені»;

Пунктом 3 Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [169] було визначено що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [167]. Крім того, відповідно до пункту 6 цього Указу обласним, Київській міській державним адміністраціям, органам місцевого самоврядування необхідно утворити ради оборони та забезпечити сприяння військовому командуванню у запровадженні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану [169].

На виконання Закону України «Про правовий режим воєнного стану» для здійснення керівництва у сфері забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, Указом Президента України від 24.02.2022 «Про утворення військових адміністрацій» було утворено обласні військові адміністрації, які разом із їх головами набувають статусу відповідних військових адміністрацій

та начальників цих військових адміністрацій. Крім того, було утворено на базі існуючих районних державних адміністрацій відповідні районні військові адміністрації. У зв'язку з утворенням районних військових адміністрацій відповідні районні державні адміністрації та голови таких адміністрацій набувають статусу відповідних районних військових адміністрацій та начальників таких військових адміністрацій [171].

Органи державної влади України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, громадські об'єднання, а також громадяни зобов'язані сприяти діяльності військового командування та військових адміністрацій у запровадженні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану на відповідній території

Правовий режим воєнного стану визначив особливі умови здійснення правосуддя як у загальноправовому контексті, так і в публічноуправлінському. Адже важливо нині закріпити спеціальні механізми здійснення правосуддя. На нашу думку, слід вести мову про 4-компонентну модель справедливого відновлювального правосуддя, що у правозабезпечувальному контексті публічного управління реалізується шляхом:

1. відновлення порушених прав громадян;
2. відновлення режиму функціонування діяльності органів державної влади;
3. забезпечення громадського порядку і безпеки;
4. відновлення державного суверенітету на деокупованих територіях.

Власне, наша позиція характеризується такими підходами. По-перше, відновлення порушених прав громадян має відбуватися як постійний публічно-правовий процес. Відновлення порушених прав громадян як постійний публічно-правовий процес включає в себе ряд заходів та принципів, спрямованих на відшкодування, реабілітацію та захист прав тих, чиї права були порушені: транспарентність та публічність (процес відновлення повинен бути відкритим і доступним громадськості, що забезпечить публічний нагляд

і сприятиме довірі до системи відновлення). При цьому судовий процес забезпечує громадянам можливість виражати свої позиції та захищати свої права перед незалежним та об'єктивним судом. Так само розробка механізмів компенсації та відшкодування для осіб, чий права були порушені, й це було встановлено судом, що може включати фінансову компенсацію, відновлення репутації, а також інші форми відшкодування.

Активна участь громадян у процесі відновлення включає можливість громадян висловлювати свої думки, брати участь у консультаціях та інших формах демократичного участі. При цьому наш ПКП передбачає захист всіх категорій з урахуванням прав меншин, вразливі групи та осіб із різними потребами, так само включено запобігання майбутнім порушенням прав шляхом розвитку та реалізації ефективних механізмів профілактики та навчання. З цією метою передбачено інформування громадян про їхні права та процеси відновлення, щоб забезпечити активну участь та свідоме вирішення питань відновлення життєдіяльності.

По-друге, відновлення режиму функціонування органів державної влади в умовах післявоєнної відбудови територій є складним і відповідальним процесом. Він передбачає серію стратегічних кроків для відновлення та відновлення структур управління, забезпечення стабільності, верховенства права та розвитку суспільства. Слід визначити такі складники: по-перше, важливість завдання оцінки рівня пошкодження інфраструктури, включно з адміністративними будівлями, засобами зв'язку та іншими критично важливими об'єктами, необхідними для роботи органів державної влади. По-друге, необхідно оперативно забезпечити реконструкцію адміністративних систем, поступове відновлення адміністративних структур і систем, забезпечення їх належної організації та функціональності на засадах визначення правонаступності, документального обліку, архівної справи. По-третє, завдання підготовки та перепідготовки персоналу для апаратів органів влади, у тому числі – судів, з урахуванням можливого звинувачення і необхідності виправдовувального вироку для осіб, що були звинувачені, чи

яким виголошувалася підозра за статтями 111-1, 476-2 та інш., так само і за окремими статтями Розділу 17 Кримінального Кодексу України [172]. Так само, важливо перевірити кваліфікацію та надавати можливості для підготовки та перепідготовки персоналу для адаптації до нових умов і ролей в органах державної влади, у тому числі суддів та працівників. По-четверте, слід забезпечити дотримання принципів і стандартів прав людини протягом усього процесу відновлення, у тому числі, у співпраці з місцевими громадами (враховуючи їхні особливі потреби та проблеми), через створення ефективних комунікаційних механізмів між органами державної влади та населенням для забезпечення взаєморозуміння та довіри.

Специфічними завданнями у цій площині для органів правосуддя виступатимуть: реструктуризація фінансової системи, відновлення господарської діяльності та бюджетні процеси, для забезпечення основних функцій органів влади.

Діяльність органів правосуддя буде зосереджена на судовому контролі, нагляді за звітністю у функціонуванні органів державної влади для зміцнення суспільної довіри. Такий підхід необхідний для сталого відновлення функцій державної влади на післявоєнних деокупованих територіях. Він розглядає взаємозв'язок різних елементів, спрямований на відновлення не лише фізичних структур, але й соціальної структури та систем управління, необхідних для довгострокової стабільності та розвитку.

По-третє, забезпечення органами правосуддя громадського порядку і безпеки на деокупованих територіях включає комплекс заходів, спрямованих на відновлення та зміцнення правопорядку, забезпечення безпеки громадян та стабільності в регіоні. Ключовими елементами цього процесу виступають: 1) відновлення інтегрованої правової системи, проведення реформ національного законодавства для адаптації його до нових реалій та відновлення принципів правової держави; 2) відновлення, реорганізація та зміцнення судових інститутів для забезпечення ефективності та незалежності судової системи, впровадження нових механізмів судової влади, розгляд

доцільності запровадження механізму мобільного правосуддя, а також інституту судових трибуналів 1 інстанції (досвід СК); 4) боротьба з корупцією, реалізація програм та заходів з боротьби з корупцією в судовій системі та правоохоронних органах, реалізація заходів судового контролю; 4) гарантування захисту прав людини та основних свобод через судові рішення та правоохоронну діяльність, відновлення та модернізація системи виконання кримінальних покарань для забезпечення відновлення громадського порядку та безпеки; 5) раціоналізація системи органів юстиції, відновлення територіальних органів Міністерства юстиції у кожному регіоні; 6) здійснення реформ у системі Національної поліції з метою створення ефективної, професійної та надійної правоохоронної системи, запровадження судового контролю за інститутом «поліцейський офіцер громади», як такого що на даний час не визначений Законом України «Про Національну поліцію»; 7) залучення громадськості до моніторингу та звітності про діяльність правоохоронних органів, органів правосуддя, місцевих військових адміністрацій; 8) профілактичні програми для запобігання злочинам та підвищення правової культури, судова ініціатива розробки відомчих правоохоронних програм; 9) ініціатива розробки і запровадження конфліктологічних програм та заходів з примирення та конфліктології для врегулювання конфліктів у регіоні. Ці заходи спрямовані на створення стійкого, справедливого та безпечного суспільства на деокупованих територіях через відновлення та реформування правосуддя та правоохоронних органів.

Публічноуправлінський концепт здійснення правосуддя щодо відновлення державного суверенітету на деокупованих територіях включає в себе комплекс заходів та принципів, які спрямовані на ефективне відновлення правопорядку, законності та довіри до органів влади. Основні елементи цього концепту відтворюють сукупність попередніх завдань, будуть представлені наступним чином: 1) прозорість та залучення громадськості до процесу відновлення суверенітету шляхом визначених Конституцією України

процедур; 2) встановлення стійкого діалогу з різними зацікавленими сторонами, включаючи місцеве населення, міжнародні організації та інші держави теж може бути функцією правосуддя через довіру до інституту; 3) розробка та реалізація інноваційних судових процесів для забезпечення ефективності та справедливості; 4) цифрова трансформація судової системи для підвищення прозорості та ефективності; 5) проведення реформ у законодавстві для адаптації його до нових умов та забезпечення відповідності принципам правової держави; 6) стійкість та постійна оцінка раціональності; 7) запровадження принципів відкритого управління.

Важливо зазначити, що своєрідним нульовим варіантом запровадження ПКП в сучасному вигляді виступив процес революційного інституційного відновлення у 2014 році. 08 квітня 2014 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» [173], задовольнивши вимогу суспільства стосовно проведення перевірок діяльності суддів, які ухвалювали процесуальні рішення у справах, пов'язаних із проведенням масових заходів в процесі політичного протистояння, та у такий спосіб знявши на певний час соціальну напругу. Цей Закон визначає правові та організаційні засади проведення спеціальної перевірки суддів судів загальної юрисдикції (далі - перевірка суддів) як тимчасового посиленого заходу з використанням існуючих процедур розгляду питань про притягнення суддів судів загальної юрисдикції до дисциплінарної відповідальності і звільнення з посади у зв'язку з порушенням присяги з метою підвищення авторитету судової влади України та довіри громадян до судової гілки влади, відновлення законності і справедливості [173].

Ми вважаємо, що у подальшому важливо буде закріпити нормативне визначення поняття «відновлення довіри», тим більше, що термін «довіра» є ключовим у правосудді. Ми пропонуємо визначити таке поняття як: Відновлення довіри до судової влади – це систематичний та метаорієнтований процес, спрямований на відновлення та утримання високого рівня довіри громадян до судової системи держави шляхом впровадження стратегічних

заходів, що сприяють прозорості, доступності і легітимності судової діяльності, забезпечують рівність на основі конституційних принципів, гарантують відновлення порушених прав у судовому процесі.

Публічне управління у процесі відновлення довіри до судової влади – це система стратегічно спрямованих процесів та дій, орієнтованих на активну участь громадськості у формуванні та моніторингу судової діяльності з метою забезпечення відкритості, прозорості та ефективності судових інституцій, адміністративне гарантування судових процедур. Якщо розуміти відновлення як повернення до попереднього стану, то в інституційному змісті такого процесу немає позитивного результату, оскільки важливо формувати систему правосуддя, що відповідає гарантіям на справедливе правосуддя, концептуальну модель справедливості у межах якого запропонував Д.Ролз.

16 вересня 2014 року було прийнято Закон України «Про очищення влади» [174], норми якого стосувалися значної частини представників державного апарату, в тому числі суддів, а також працівників апаратів судів як державних службовців, та у якому було визначено поняття «люстрація» як процес очищення влади, що означає встановлену цим Законом або судовим рішенням заборону окремим фізичним особам обіймати певні посади в органах державної влади та органах місцевого самоврядування.

Загалом ефективність «люстраційних реформ» в Україні на сучасному етапі її розвитку дискусійною, тим більше, що у 2024 році спливає десятирічний термін люстраційного алгоритму,

Прийнятий 12 лютого 2015 року Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд» [175], сформулював ряд доповнень до нормативних актів як забезпечення права. Власне визначення справедливого суду залишилось завданням для дослідників, адже доповнення до численних статей дійсно забезпечували справедливий суд процесуально.

Публічноуправлінський концепт має на меті забезпечити ефективність, прозорість та легітимність процесу відновлення державного суверенітету на

деокупованих територіях через здійснення правосуддя. Тут очевидний зміст терміну «відновлення» визначає повернення до концепту суверенної держави.

Завершує комплекс завдань формалізації ПКП авторський підхід до формування управлінського алгоритму трансформаційна модель відкритості та громадської довіри в судових процесах на деокупованих територіях (модель модель безперервності, доступності та справедливості правосуддя (continuity, accessibility, and fairness Model – CAF).

Модель «Continuity, Accessibility, and Fairness» (CAF) для деокупованих територій спрямована на забезпечення безперервності, доступності та справедливості в судових процесах на деокупованих територіях. Основні принципи моделі включають: 1) безперервність (continuity), що поєднує систему збереження інформації (розробка централізованої електронної системи для зберігання та архівування судових матеріалів, забезпечуючи надійний доступ до історії рішень і справ) та професійний розвиток суддівства (проведення регулярних тренінгів та навчань для суддів з метою оновлення їхніх знань і вмінь, сприяючи безперервному покращенню судової системи.

2) доступність (accessibility), що включає електронну платформу для громадян (створення інтуїтивно зрозумілої електронної платформи, яка дозволяє громадянам подавати справи та слідкувати за ними, забезпечуючи простий та зручний доступ), та мережеві центри послуг (розгортання мережі центрів обслуговування, де громадяни можуть отримувати консультації та допомогу щодо судових питань особисто або за допомогою технологій, за межами власне судового процесу);

3) справедливість (Fairness), що включає механізми перевірки рішень (впровадження систем перевірки судових рішень для забезпечення їх об'єктивності та відповідності правовим стандартам), громадську участь у виборі суддів (розгляд можливостей впровадження громадського голосування або консультацій при призначенні суддів, щоб забезпечити врахування думки громади – як пілотний проект, або при запровадженні судових трибуналів), репрезентативність персоналу судової системи (заохочення диверсифікації

персоналу судової системи для відображення різноманітності суспільства та забезпечення адекватного представлення інтересів громади в органах судової влади).

Модель САФ покликана забезпечити сталість судової системи, зробити її доступною для всіх верств населення та гарантувати високий рівень справедливості на деокупованих територіях.

Разом з тим, метою концепції «відкрите правосуддя» є забезпечення максимальної відкритості, доступності та громадської участі в судових процесах для підвищення довіри громадян до судової системи та забезпечення справедливості. Ключові аспекти мети включають: створення відкритого і прозорого середовища для громадськості, що сприяє високому рівню довіри до роботи судової системи; забезпечення рівного та доступного доступу громадян до судових послуг та інформації, формування режиму прийняття рішень та процесів судової системи об'єктивними та справедливими шляхом публічної експозиції судових засідань та доступу до інформації, залучення громадян до участі у судових процесах, висловлювання думки та взяття участі у формуванні суддівського корпусу, заохочення до вдосконалення роботи інститутів правосуддя шляхом відкритості до конструктивного громадського впливу та ретельного аналізу громадськості, надання громадянам зрозумілої та доступної інформації про судові процеси та рішення з метою створення інформованого суспільства, забезпечення громадського контролю та залучення до обговорення судових рішень для підвищення їх якості та відповідності суспільним цінностям.

Ця концепція спрямована на створення відкритої, прозорої та взаємодіємної судової системи, яка відповідає потребам громадян та сприяє високим стандартам справедливості та правопорядку. Інструментами реалізації цієї концепції визначено:

- 1) публічність судових засідань, що досягається забезпеченням можливості перегляду судових засідань в реальному часі через спеціальні онлайн-платформи чи телевізійні канали, створення та підтримка архіву

відеозаписів судових засідань для подальшого доступу громадськості, електронний доступ до судових матеріалів, розробку та підтримку централізованого онлайн-реєстру для публічного доступу до судових рішень, рішень та інших судових матеріалів; впровадження системи електронної подачі справ та документів, що робить судові процеси більш доступними та ефективними;

2) забезпечення інформаційної прозорості, що досягається публікацією статистичної інформації про роботу судової системи, включаючи терміни розгляду справ, кількість прийнятих та вирішених справ; заохоченням та підтримкою ініціатив громадянського суспільства та неприбуткових організацій щодо підготовки звітів та аналізу роботи судових установ;

3) адаптованою доступністю шляхом формування судових консультативних центрів, перекладом судових матеріалів.

Концепція відкритого правосуддя в умовах повоєнного відновлення є стратегічним підходом до розбудови судової системи, спрямованою на забезпечення максимальної відкритості, прозорості та громадської участі. У контексті повоєнного відновлення ця концепція набуває особливого значення, оскільки створює основу для сталого розвитку та побудови демократичного суспільства.

Головною метою концепції є відновлення довіри громадян до судової системи через створення відкритого середовища, в якому кожен може бути інформованим, висловлювати свою думку та брати участь у формуванні правосуддя. Структурні елементи концепції, такі як публічні трансляції судових засідань, електронний доступ до судових матеріалів та громадська участь, сприяють створенню взаємовідносин між судом і громадянами на основі взаємного довіри та відкритості.

Ключові принципи концепції включають рівноправність, доступність, об'єктивність та ефективність. Шляхом підвищення рівня інформованості громадян, створення механізмів громадської участі та гарантування

прозорості судових рішень, відкрите правосуддя стає не лише гарантом справедливості, але й фундаментом для будівництва стійкого соціуму.

У вигляді комплексного стратегічного напрямку, концепція відкритого правосуддя взаємодіє з іншими аспектами повоєнного відновлення, сприяючи процесу нормалізації та консолідації суспільства. Вона визначає сучасні стандарти взаємодії між судовою системою та громадянами, що сприяє побудові справедливого та здорового соціального середовища.

Таким чином, концепція відкритого правосуддя є необхідним інструментом для формування сучасної та ефективної судової системи в умовах повоєнного відновлення, забезпечуючи збалансований розвиток, гарантуючи права громадян та сприяючи сталому соціальному прогресу

Висновки до розділу 3

1. Процес децентралізації в системі правосуддя в теорії публічного управління та адміністрування може означати передачу влади, функцій і ресурсів з центрального рівня до місцевих органів влади. Цей процес спрямований на забезпечення більшої автономії і відповідальності місцевих органів влади в сфері правосуддя. Основні процеси децентралізації в системі правосуддя включають наступні етапи: по-перше, передача повноважень, коли центральні органи влади передають певні повноваження і компетенції місцевим органам влади в сфері правосуддя (адміністрування судових установ, фінансування судів та інші повноваження); по-друге, фінансова децентралізація, адже одним з основних аспектів децентралізації є передача фінансових ресурсів місцевим органам влади, тобто вони мають більше фінансової автономії і можуть самостійно приймати рішення щодо додаткового фінансування судової системи на місцевому рівні; по-третє, реформи управління, що включає зміну структури і функцій центральних і місцевих органів влади, встановлення нових механізмів управління та контролю, а також надання більшої відповідальності місцевим органам); по-

четверте, і єдине, що може бути взяте до уваги - забезпечення доступу до правосуддя, що включає створення нових судових установ на місцевому рівні, забезпечення доступу до правової допомоги і зменшення витрат на судочинство.

Ідея трансформації системи публічного управління на основі принципу децентралізації полягає у наступному:

1) визначення мети трансформації на основі децентралізації - чітке визначення напрямів розвитку всієї системи суспільних відносин, функціонального спрямування та «ідеологічного» наповнення державотворчих процесів;

2) аналіз базових засад державного управління дозволив визначити декілька блоків проблем справедливого правосуддя. Вже на цьому етапі виникає перший блок проблем: оптимальне співвідношення централізації та децентралізації у побудові структури публічного управління.

2. Підтримано на основі аналізу досвід Сполученого Королівства загальну тенденцію щодо доцільності поступового і поетапного підходу до децентралізації у правосудді дозволяє зменшуючи потенційні ризики, а стандартизовані процедури та технології сприяти узгодженості та прозорості в децентралізованих судах. Вказати на роль квазі-судових органів, або органів судової влади з дискретними повноваженнями. При цьому судова система Сполученого Королівства робить акцент на Бангалорських принципах поведінки суддів, які були схвалені на 59-й сесії Комісії ООН з прав людини в Женеві в квітні 2003 року.

1) На основі проведеного дослідження досвіду Сполученого Королівства ми пропонуємо при розробці засад ПКП виходити з таких засад: 1) формування та впровадження методології територіальності судової системи слід проводити на основі на основі ПКП, при цьому відновлювальне правосуддя забезпечує, по-перше, приведення системи захисту прав і свобод громадян, безпеки держави і суспільства в стабільний, правозабезпечувальний стан; 2) відновлення передбачає, що система правосуддя відновиться до

рівноважного стану, але такий механізм можливий в тих правових системах, що не проводять конституційні реформи. Адже відновити стан інституту правосуддя, який реформується понад 30 років може бути неможливо; з позицій власне відновлювального правосуддя у контексті прав і свобод, захисту суспільних інтересів можливе лише часткове відновлення в умовах правового режиму воєнного стану. Отже мова може йти про відновлення механізму гарантування прав і свобод; 3) відновлювальне правосуддя потребує спеціального нормативного акту на рівні закону, який встановить такий механізм прямими нормами, а не доповненнями окремих статей і пунктів вже існуючих законів.

2) формальна логіка відновлювального правосуддя передбачає відтворення адміністративного режиму правосуддя на деокупованих територіях у повному обсязі, що може бути унеможливлено інституційною декомпозицією системи влади на конкретній території. З метою вирішення проблеми відновлювального правосуддя на основі принципів ПКП важливо визначити спеціальні процедури відновлювального правосуддя, які будуть працювати за принципом територіальності.

3. Принцип територіальності судової системи передбачає, що судова юрисдикція визначається на основі географічної локації та місцезнаходження справи. Це означає, що конкретний суд має компетенцію розглядати справи, які відбуваються в певному територіальному регіоні чи місцевості. Принцип територіальності є одним з ключових принципів судової системи та визначає, який саме суд відповідальний за розгляд певної справи.

Основні аспекти принципу територіальності включають: 1) юрисдикційна територія, що чітко визначається, і суд має владу розглядати справи, які відбуваються в цій конкретній адміністративній юрисдикції; 2) визначення судової підсудності – принцип територіальності обмежує підсудність суду визначеною територією, що виключає його компетенцію за її межами; 3) географічні межі судової юрисдикції – суди визначаються конкретними територіями або регіонами, за межами яких їхня влада

обмежується; 4) забезпечення доступу – дозволяє забезпечити доступ громадянам до суду, оскільки вони можуть звертатися до суду, розташованого на їхній території. Принцип територіальності спрощує систему судової юрисдикції, надаючи чіткі та обмежені межі компетенції судів у межах конкретних територій. На цій основі нами пропонується теоретична модель розширення повноважень територіальної юстиції: сприяння локалізованим та доступній судовій системі – Модель розширення можливостей територіального правосуддя (TJEM, *FLAJ* - Territorial Justice Empowerment Model: *Fostering Localized and Accessible Judiciary*), що пропонує децентралізований підхід до правосуддя, спрямований на наближення судів до людей і розширення можливостей місцевих громад у вирішенні правових питань.

4. У дисертації запропоновано визначити інституціональну спроможність правосуддя (ІСП) як міру здатності інституцій системи юстиції виконувати свої функції ефективно, справедливо та незалежно, забезпечуючи надійність, доступність та високий стандарт правосуддя. Це включає в себе незалежність судових органів, ефективність судочинства, прозорість процесів, адаптивність до суспільних змін, а також високий рівень довіри громадськості до системи правосуддя. Інституціональна спроможність правосуддя є ключовим фактором в будівництві правової держави та гарантує справедливість і захист прав громадян.

5. Правовий режим воєнного стану визначив особливі умови здійснення правосуддя як у загальноправовому контексті, так і в публічноуправлінському. Адже важливо нині закріпити спеціальні механізми здійснення правосуддя. На нашу думку, слід вести мову про чотирьохкомпонентну модель справедливого відновлювального правосуддя, що у правозабезпечувальному контексті публічного управління реалізується шляхом: відновлення порушених прав громадян; відновлення режиму функціонування діяльності органів державної влади; забезпечення

громадського порядку і безпеки; відновлення державного суверенітету на деокупованих територіях.

Основні результати дослідження, що надані у цьому розділі, були опубліковані у фахових наукових виданнях галузі знань «Публічне управління та адміністрування і включені до списку опублікованих праць

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено наукове завдання щодо розробки концептуальних засад публічного управління у сфері правосуддя, здійснено теоретичне узагальнення проблемних питань функціонування системи правосуддя, а також запропоновано авторське визначення сутності, змісту та особливостей функціонування системи правосуддя в умовах децентралізації та правового режиму воєнного стану. За результатами дисертаційної роботи сформульовано такі основні висновки:

1. Охарактеризовано наявні наукові підходи щодо публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя у предметному полі галузі знань «Публічне управління та адміністрування». На цій основі визначено такі основні складові даного концепту: *інституціональна складова*, що формалізована на основі інституціонального підходу і визначена як система діяльності органів державної влади у сфері правосуддя, яка забезпечує реалізацію конституційних принципів правосуддя і передбачає визначення та формування ефективної системи органів та установ, які забезпечують здійснення правосуддя, базується на принципах верховенства права, незалежності судової влади та доступності правосуддя для всіх громадян; *політико-правова складова*, що формалізована на основі імперативу конституційних принципів – поділу державної влади, централізації та децентралізації державної влади, а також конституційній платформі України як незалежної, суверенної, демократичної, правової, соціальної держави; *гуманізаційна складова*, що формалізована конституційними гарантіями прав і свобод людини, у тому числі – у сфері правосуддя, їх непорушністю та обов'язком держави гарантувати права і свободи людини; *інституційна складова*, що формалізована системою державних інституцій у сфері здійснення правосуддя. На цій основі у дисертації запропонована авторське визначення публічноуправлінського концепту у сфері правосуддя як системи

принципів, підходів та методів управління, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування системи правосуддя та забезпечення верховенства права, незалежності судової влади та доступності правосуддя для всіх громадян. Особливі вимоги до правосуддя в умовах децентралізації передбачають формування локальних політико-правових систем забезпечення правосуддя, які матимуть виключно державний зміст діяльності.

2. Проаналізовано дослідницькі підходи щодо формування наукового обґрунтування публічноуправлінського змісту поняття «справедливе правосуддя», й встановлено, що сучасна концепція правосуддя орієнтована на формування інтегрованої системи правосуддя на основі конституційних принципів, при збереженні інституційної автономності її складників, декомпозиції загальних засад правосуддя відповідно до визначення правосуб'єктності інститутів, що формують таку систему (органи судової влади, органи прокуратури, система адвокатури).

Авторська концепція публічноуправлінського змісту поняття «справедливе правосуддя» базується на методологічному підході Д.Ролза (теорія справедливості), й передбачає формування умов здійснення правосуддя на поєднанні двох принципів: по-перше, людина має право на справедливий рівний розподіл основних громадянських і політичних прав і свобод, які необхідні для повної і рівної участі в системі суспільних відносин, й на цьому базується правоохоронна і правореалізаційна складова публічного управління; по-друге, соціальна та економічна диференціація суспільства має бути організована таким чином, щоб конституційні гарантії були досяжні для найменш забезпечених членів суспільства, а також такі гарантії були пов'язані з посадами та званнями, відкритими для всіх на основі рівних можливостей, й на цьому базується правозахисна і правогарантувальна функції публічного управління. Поєднання таких принципів забезпечує публічноуправлінський концепт правосуддя як в умовах децентралізації державної влади, так і при формуванні інтегрованих систем публічного управління.

3. Досліджено взаємовплив правосуддя і публічного адміністрування як суспільних інститутів, які формують публічно-правовий зміст суспільних відносин в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів. Інституціональний зміст правосуддя сфокусовано на поєднанні таких принципів: принцип правової держави (справедливе правосуддя можливе лише в умовах демократичної та правової держави, що гарантує дотримання законів, конституції та принципів правосуддя, а також незалежність судів від впливу політичних, економічних чи інших факторів); принцип доступності та рівності перед законом (відсутність дискримінації); принцип відкритості та прозорості (громадський контроль за системою правосуддя, доступ громадськості до інформації про судові рішення та процеси); принцип незалежності та ефективності (відсутність будь-якого зовнішнього впливу на систему правосуддя); принцип громадської участі через залучення громадськості до судових процесів.

На цій основі запропоновано Нова парадигма справедливого правосуддя, «Equitable Restorative Justice Paradigm» (ERJP), у межах якої вирішується завдання створення справедливого та рівного судового процесу, який не тільки забезпечить покарання порушників закону, але й сприятиме відновленню деформованого стану суспільних відносин та реабілітації всіх сторін захисту та обвинувачення. Ця парадигма підтримує використання відновлювальних практик та принципів, які засновані на співпраці, співучасті та відповідальності. Така парадигма ERJP визнає, що злочини та конфлікти мають більш широкий вплив на суспільство, ніж просто порушення закону. У межах даної парадигми держава прагне до відновлення пошкоджених відносин шляхом активної участі всіх сторін у процесі вирішення конфлікту. Парадигма ERJP також покликана враховувати контекстуальні та культурні особливості суспільства, у якому застосовується відновлювальне правосуддя.

4. У роботі уточнено інституціональні засади конституційної реформи у сфері правосуддя і запропоновано авторську концепцію публічноуправлінського змісту категорії «правовладдя» на основі принципу

пропорційності. Авторська трактовка поняття «правовладдя» закріплена на публічноуправлінському концепті правосуддя (ПКП), й передбачає формування складної адміністративної системи як системи правил і норм, що регулюють суспільні відносини і забезпечують функціонування суспільства. При цьому інститут правовладдя охоплює не тільки органи влади та їх функціонування, але і всю систему національного права, яка визначає правила поведінки людей і встановлює механізми їх забезпечення, при цьому головним суб'єктом виступає держава. Важливим чинником функціонування інституту правовладдя є мінімізація корупції в публічному управлінні. Формальна закріпленість добросовісного правосуддя є невід'ємним складником справедливого правосуддя. При цьому принцип пропорційності виступає не у своїй класичній редакції, а гарантує, що санкції або заходи, які застосовуються проти особи, повинні бути пропорційні до вчиненого нею правопорушення або злочину. Цей принцип передбачає, що міра покарання повинна бути відповідною до важкості і характеру вчиненого злочину, а також враховувати особисті обставини винуватця.

5. З позицій публічного управління: 1) принцип пропорційності вимагає належного розгляду і врахування думки та інтересів громадськості при прийнятті рішень: відповідність рішень суду меті правосуддя: судові рішення повинні бути пропорційними до вчиненого злочину або порушення закону; 2) забезпечення справедливості: принцип пропорційності має на меті забезпечення справедливості в правосудді: рішення суду повинні бути обґрунтованими, об'єктивними і незалежними, адже при вирішенні справи суд повинен дотримуватися принципу пропорційності, щоб уникнути надмірного або непропорційного покарання; 3) захист прав і свобод особи: суди повинні забезпечувати баланс між інтересами суспільства у покаранні злочинців і захистом прав і свобод особи; 4) реабілітація і ресоціалізація: принцип пропорційності також враховує можливість реабілітації та ресоціалізації злочинців; судові рішення повинні враховувати можливість покараного особи повернутися до суспільства і стати корисним членом його.

6. Охарактеризовано політичні умови становлення і розвитку публічноуправлінського концепту правосуддя в умовах децентралізації державної влади в Україні та запровадженні правового режиму воєнного стану. Доведено що формування спеціальних механізмів реалізації публічноуправлінського концепту правосуддя в умовах децентралізації державної влади в Україні та запровадженні правового режиму воєнного стану, які забезпечують правопорядок і законність, є засобом забезпечення демократичних засад правосуддя, при цьому забезпечення децентралізації державної влади в системі правосуддя не встановлено законодавством. У контексті статті 132 Конституції України мова йде про те, що територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади. Саме на цьому базується авторський підхід щодо інституціональної децентралізації в правосудді як можливості забезпечення доступу до правосуддя: передача функцій з організації та надання правової допомоги на місцевий рівень, створення та фінансування правових центрів, сприяння доступності правосуддя для населення. При цьому можлива передача функцій з контролю за виконанням рішень судів до місцевих органів влади, забезпечення ефективності виконавчого провадження та забезпечення виконання судових рішень. У роботі доведено, що запровадження правового режиму воєнного стану посилило централізований публічноуправлінський концепт здійснення правосуддя, й за умови чіткого конституційного регулювання сфери правосуддя принцип децентралізації не може бути визначений як визначальний як для системи правосуддя, так і для публічного управління загалом, а реалізація реформи децентралізації без законодавчого закріплення в законодавчих актах є порушенням ст. 19 Конституції України. За таких обставин система правосуддя забезпечує дотримання конституційних норм в умовах політичних викликів.

7. Розкрито сутність соціального призначення інституту правосуддя та запропоновано концепцію «справедливого відновлювального правосуддя», яка

передбачає формування нової інституціональної платформи реалізації концепту правової держави в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів. Така концепція побудована на основі підходу Д.Ролза, і в нашій авторській редакції розширено зміст цієї концепції за рахунок формалізації як поняття відновного правосуддя, так і особливостей забезпечення правосуддя в умовах відновлення державного суверенітету на деокупованих територіях України. Відповідно до нашої авторської позиції, це комплекс заходів, спрямованих на відновлення діяльності судової системи на цих територіях, забезпечення доступності правосуддя для всіх громадян та захист їхніх прав і свобод. Ці заходи включають у себе: 1) відновлення порушених прав громадян; 2) відновлення діяльності судів, прокуратури, адвокатури та інших інститутів правосуддя; 3) врегулювання питань щодо статусу суддів та інших працівників судової системи, які працювали на цих територіях під час окупації. Відновлення державного суверенітету на деокупованих територіях України є важливим завданням, яке має бути вирішене для забезпечення верховенства права та захисту прав і свобод громадян. Першочерговими заходами запропоновано визначити створення тимчасових судових установ на деокупованих територіях, залучення міжнародних експертів до розгляду справ, які мають особливу складність, а також розробку та впровадження нових методів та технологій, які сприятимуть ефективнішому розгляду справ (розвиток форм електронного правосуддя).

6. Проаналізовано вплив процесу децентралізації влади на функціонування державних інституцій в країнах сталої демократії й на цій основі запропонувати теоретичну концепцію функціонування системи правосуддя в умовах фрагментації системних реформ в умовах правового режиму воєнного стану. На цій основі нами пропонується теоретична модель розширення повноважень територіальної юстиції: сприяння локалізованій та доступній судовій системі – Модель розширення можливостей територіального правосуддя (TJEM, *FLAJ* - Territorial Justice Empowerment Model: *Fostering Localized and Accessible Judiciary*), що пропонує

децентралізований підхід до правосуддя, спрямований на наближення судів до людей і розширення можливостей місцевих громад у вирішенні правових питань.

8. У роботі запропоновано чотирьохкомпонентну теоретичну модель розвитку публічноуправлінського концепту здійснення правосуддя в умовах децентралізації та правового режиму воєнного стану – модель безперервності, доступності та справедливості правосуддя (continuity, accessibility, and fairness Model – CAF). Реалізація даної моделі дозволить уникнути системних проблем публічного управління в особливих умовах державотворення.

9. Формалізовано публічноуправлінський зміст концепції «відкритого правосуддя» («open justice»), що базується на відповідному правовому принципі, і саме в межах публічного управління виступає характеристикою, іманентно властивою для діяльності органів державної влади та інститутів громадянського суспільства в системі правосуддя. Реалізація концепції відкритого правосуддя забезпечує інституціональний зміст правосуддя, формує умови гуманізації правосуддя, гарантує дотримання цільової функції правосуддя – забезпеченні справедливого, законного та ефективного захисту прав і свобод людини та громадянина, а також правопорядку в державі.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Торчинюка Вадима Георгійовича

Статті в наукових закордонних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus

1. Bashtannyk, A. and Lozytska, I. and Torchyniuk, V. and Yukhno, I. and Shvets, K. and Karpa, M. (2021) Features of regulating the activities of state authorities bodies in the conditional changes: on the example of the judicial bodies system authorities. *Ad Alta. Journal of Interdisciplinary research. 2021, Volume 11 (2). P. 60-66.* URL <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/21133>

2. Filippova, V. and Karlova, V. and Shpektorenko, I. and Gaievskaya, L. and Vasiuk, N. and Torchyniuk, V. (2021). Topical issues of the development of legal culture and professional competence of civil servants: the practice of the European Union and ways of improvement in Ukraine. *AD ALTA: Journal of interdisciplinary research (11(2)). pp. 30-37.* URL <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/21136>.

Коллективні монографії

3. Лозицька Ірина Олександрівна, Баштанник Віталій Володимирович, Торчинюк Вадим Георгійович. Технології та особливості впровадження зарубіжного досвіду реформування державного управління / Модернізація системи державного управління та адміністрування в Україні: досвід Латвійської Республіки : Наукова монографія. Рига, Латвія : “Baltija Publishing”, 2023. С. 26-74. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-279-1-2>

Статті в наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії “Б”

4. Торчинюк В. Публічноуправлінська діяльність з позицій системного реформування державної влади (Торчинюк В., Юхно І.). *Публічне управління та місцеве самоврядування*. № 1. С.53-62. Doi: <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2023-1-8>

5. Торчинюк В. Публічноуправлінський концепт здійснення правосуддя в умовах конституційних реформ. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 3. С. 206-210. Doi: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.3.34>

6. Торчинюк В. Розвиток інституціональних засад конституційного реформування в Україні як напрям публічноуправлінської діяльності. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 3. С. 9-12. Doi <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.3.1>

Статті у наукових виданнях інших держав з напрямку, за яким
підготовлено дисертацію

7. Торчинюк В. Сучасне конституційне реформування в Україні: публічноуправлінський аспект. *Slovak international scientific Journal*. 2023. № 70. С. 72-76. Doi: [10.5281./zenodo. 7808744](https://doi.org/10.5281/zenodo.7808744).

Матеріали конференцій

7. Торчинюк В. Європейський цивілізаційний вибір України в контексті здійснення конституційного реформування// Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України : матеріали XX-ї регіон. наук.-практ. конф. 18 трав. 2023 р., м. Дніпро / за заг. ред. Л.Л. Прокопенка. Дніпро : НТУ ДП, 2023. С. 157 – 158.

8. Торчинюк В. Розвиток інституціональних засад реформування в Україні як напрям публічноуправлінської діяльності в умовах повоєнного відновлення/ Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні : матеріали нак.-практ. конф. за міжнар. участю, м. Дніпро, 4

травня 2023 р. / за заг.ред. І.А. Чикаренко; Т.В.Маматової. Дніпро : НТУ «Дніпровська політехніка», 2023. С.209-211.

9. Торчинюк В. Сучасний стан реформування судової влади в контексті конституційних змін: європейський досвід та Україна // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України : матеріали XVII-ї регіон. наук.-практ. конф. 14 трав. 2020 р., м. Дніпро / за заг. ред. Л.Л. Прокопенка. Дніпро : НТУ ДП, 2020. С. 317-319.

10. Торчинюк В. Особливості здійснення судової влади в контексті реформування судової влади в Україні // Правові аспекти публічного управління: теорія та практика / Матеріали XI-ї науково-практичної конференції, 12 грудня 2019 року. ДРІДУ НАДУ. 2019. С. 112-114.

Додаток Б

Довідки про впровадження.

1. Довідка про впровадження від Рівненської обласної військової адміністрації.
2. Довідка про впровадження від Рівненської обласної ради.
3. Довідка про впровадження від Рівненської міської ради.

РІВНЕНСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
РІВНЕНСЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ

Майдан Просвіти, 1, м. Рівне, 33028, тел. (036-2) 26-47-88, факс (036-2) 62-07-85
 E-mail: roda@rv.gov.ua, www.rv.gov.ua Код ЄДРПОУ 13986712

ДОВІДКА

ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
ТОРЧИНЮКА ВАДИМА ГЕОРГІЙОВИЧА
«ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ КОНЦЕПТ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ В
УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ»

Матеріали аналітичних довідок та пропозиції щодо удосконалення управлінської діяльності органів влади на території Рівненської області, підготовлені за результатами дисертаційного дослідження Торчинюка Вадима Георгійовича «Публічно-управлінський концепт здійснення правосуддя в умовах децентралізації влади» на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 – публічне управління і адміністрування використовуються в діяльності Рівненської обласної державної адміністрації, зокрема у процесі виконання Стратегії регіонального розвитку Рівненської області на період до 2027 року, зокрема, у частині виконання Розділу XIII. Стратегічні та операційні цілі, завдання розвитку Рівненської області на період до 2027 року, Стратегічна ціль 1. Розвиток конкурентної економіки Операційна ціль 1.1. Підтримка високотехнологічних виробництв і наукових досліджень, та Плану заходів на 2021-2023 рр. з реалізації Стратегії регіонального розвитку Рівненської області на період до 2027 року.

Наукові результати дисертаційного дослідження, впроваджені у межах виконання Стратегії і Плану заходів, спрямовані на науково-методичний супровід необхідних умов реалізації державноуправлінських реформ в Рівненській області (підготовлено аналітичну довідку та методичні рекомендації), визначення правореалізаційного складника управлінської діяльності як основи реалізації реформ. В.Г. Торчинюком особисто здійснено розробку наукових праць за тематикою формування сучасного правозахисного інституціонального механізму на регіональному рівні.

Результати дисертаційного дослідження В.Г. Торчинюка у вигляді проекту Концепції публічноуправлінської діяльності щодо забезпечення формування регіонального правореалізаційного механізму розглянуті і будуть впроваджені в процесі підготовки нормативно-правових актів органів влади Рівненської області.

Начальник
адміністрації

Віталій КОВАЛЬ

Рівненська обласна військова адміністрація
 №впкх-10221/0/01-71/23 від 03.11.2023 10:37:15

У К Р А Ї Н А
РІВНЕНСЬКА ОБЛАСНА РАДА

Майдан Просвіти, 1, м. Рівне, 33013, тел. (036-2) 695-202, факс (036-2) 62-00-64. E-mail: oblrada@ror.gov.ua

Об.н. 2023 № 02/12 -174/р На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Вадима ТОРЧИНЮКА на тему
«ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ КОНЦЕПТ ЗДІЙСНЕННЯ
ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ»
на здобуття ступеня доктора філософії
(спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»)

Матеріали аналітичних довідок та пропозиції щодо удосконалення управлінської діяльності органів влади на території Рівненської області, підготовлені за результатами дисертаційного дослідження Торчинюка Вадима Георгійовича на тему «Публічно-управлінський концепт здійснення правосуддя в умовах децентралізації влади» на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 – публічне управління і адміністрування були використані в діяльності Рівненської обласної ради (в межах повноважень), зокрема, у процесі розгляду та контролю за виконанням Програми підвищення ефективності виконання повноважень органами виконавчої влади щодо реалізації державної регіональної політики та впровадження реформ у Рівненській області на 2021-2023 роки (розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 16 грудня 2020 року № 782), зокрема, у частині виконання п. 2, з розробки пропозицій щодо підвищення ефективності, прозорості, результативності діяльності органів влади, впровадження реформ у

всіх галузях та сферах діяльності та ефективної реалізації реформ на місцевому рівні.

Наукові результати дисертаційного дослідження, впроваджені у межах вказаної Програми, спрямовані на науково-методичний супровід необхідних умов розвитку Рівненської області (враховуючи аналітичну довідку та методичні рекомендації), визначення правозахисних компонентів управлінської діяльності як складника реалізації регіональних реформ.

Вадимом ТОРЧИНЮКОМ особисто здійснено розробку наукових праць за тематикою інших регіональних цільових програм.

**Перший заступник
голови ради**

Микола КУЧЕРУК

РІВНЕНСЬКА МІСЬКА РАДА

вул. Соборна, 12А, м. Рівне, 33028, тел. (0362) 63-30-00, факс 63-63-82, 26-64-81
e-mail: rivnerada.general@gmail.com, web: rivnerada.gov.ua, код ЄДРПОУ 34847334

03.11.2023 № 08/2347

на № _____

ДОВІДКА

ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТОРЧИНЮКА ВАДИМА ГЕОРГІЙОВИЧА «ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ КОНЦЕПТ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ»

Матеріали аналітичних довідок та пропозиції щодо удосконалення управлінської діяльності органів влади на території Рівненської області, підготовлені за результатами дисертаційного дослідження Торчинюка Вадима Георгійовича «Публічно-управлінський концепт здійснення правосуддя в умовах децентралізації влади» на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 – публічне управління і адміністрування використовуються в діяльності Рівненської обласної ради, зокрема у процесі виконання Програми підвищення ефективності виконання повноважень органами виконавчої влади щодо реалізації державної регіональної політики та впровадження реформ у Рівненській області на 2021-2023 роки (розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 16 грудня 2020 року № 782), зокрема, у частині виконання п. 2, по розробці пропозицій щодо підвищення ефективності, прозорості, результативності діяльності органів влади.

Забезпечення впровадження реформ у всіх галузях та сферах діяльності та ефективної реалізації реформ на місцевому рівні

Наукові результати дисертаційного дослідження, впроваджені у межах виконання Програми, спрямовані на науково-методичний супровід необхідних умов розвитку Рівненської області (підготовлено аналітичну довідку та методичні рекомендації), визначення правозахисної компоненти управлінської діяльності як складника реалізації регіональних реформ, В.Г. Торчинюком особисто здійснено розробку наукових праць за тематикою регіональних цільових програм.

Секретар міської ради

Віктор ШАКИРЗЯН

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баштанник В. Трансформація державного управління в контексті європейських інтеграційних процесів. Дніпро. ДРІДУ НАДУ, 2010. 390 с.
2. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 02 червня 2016 року № 1401. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 28. Ст. 532.
3. Баштанник А. Механізми регулювання діяльності органів державної влади в умовах децентралізації. Дис. канд.н. державного управління, 25.00.02 – механізми державного управління. Львів. рег. інститут державного управління НАДУ. Львів, 2017. 285 с.
4. Лозицька І. Імплементация зарубіжного досвіду в умовах розвитку державотворення та державного управління. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 2. С. 42-49
5. Кудрявцева М.В. Функціонування органів державної влади в умовах децентралізації: особливості наукового аналізу. *Slovak international scientific journal*. 2020. № 44. Vol. 2. С. 50 – 54.
6. Юхно І. В. Інституціональні засади публічноуправлінської діяльності в умовах конституційного реформування. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі публічного управління та адміністрування за спеціальністю 281 – «Публічне управління та адміністрування» – Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Дніпро, 2022. 230 с.
7. Черниш В., Баштанник В. Публічне управління в умовах інституціональних альтерацій в системі державної влади: теоретико-методологічні засади. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. №. 5. С. 7-13.
8. Черниш В. Інституціональні виклики для системи публічного влади в особливих режимах адміністрування. *Slovak international scientific journal*. 2023. № 70. С. 81-85. doi: 10.5281/zenodo.7808851.

9. Акімов О.О. Формування та реалізація повноважень органів державної влади: системогенезний аспект. *Ефективність державного управління*. 2019. Вип. 3(60). С. 71–81.

10. Акімов О.О. Аналіз системогенезу комунікації як складової державно-управлінської діяльності. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua>

11. Баштанник А. Організаційно-правові засади управління в складних адміністративних системах: європейський досвід та Україна. *Право України*. 2007. № 11. С. 153 – 157.

12. Руденко О. Державно-управлінські механізми забезпечення суспільної стабільності. *Державне управління : удосконалення та розвиток*. 2009. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua>. (дата звернення: 11.08.2023).

13. Руденко О. Загальні моделі формування теорії суспільної стабільності. *Актуальні проблеми державного управління*. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2009. № 3 (39). С. 24–31

14. Руденко О. М. Державне управління та державна служба в країнах ЄС в контексті Європейської інтеграції України : навч.-метод. матеріали / упоряд. І. В. Поліщук. Київ : НАДУ, 2013. 68

15. Лахижа М.І. Децентралізація публічного управління: досвід посткомуністичних країн М.І.Лахижа. *Розвиток системи регіонального управління в умовах децентралізації: матеріали наук.-практ. конф. До 20-річчя ОРІДУ НАДУ при Президентові України та з нагоди 5-річчя кафедри регіональної політики та публічного адміністрування*. 29 квітня 2015 р. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2015. С. 49-52

16. Бакуменко В. Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики : монографія Київ. : Вид-во УАДУ, 2000. 328 с.

17. Деякі питання реформування державного управління / Стратегія реформування державного управління на 2022–2025 р.: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 831. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80#Text>.

18. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. №2939 : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>. (дата звернення: 11.09.2023).

19. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 6 грудня 2019 р. № 361: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 11.09.2023).

20. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>. (дата звернення: 11.09.2023).

21. Про запобігання корупції : закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. – URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

22. Помаза-Пономаренко А.Л., Батир Ю.Г., Лопатченко І.М., Шевчук Ю.Р., Чечета К.О., Філенко Д.С. Євроінтеграція України, захист прав її громадян і розвиток туризму як стратегічні напрями державної політики // Вісник Національного університету цивільного захисту України (Серія «Державне управління»). 2020. Вип. 2 (13). URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/11966>. (дата звернення: 11.09.2023)

23. Помаза-Пономаренко А.Л., Микитюк Ю.М. Цифровізація державної політики vs. державна політика цифровізації у сфері правового регулювання : монографія. Харків: НУЦЗ України, 2021. 200 с. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/14203>. (дата звернення: 11.09.2023)

24. Юхно І. Феномен стабільності публічноуправлінської діяльності в умовах системних реформ/ Юхно І., Баштанник В./ *Право та державне управління*. 2021. №2. С. 252-257.

25. Юхно І. Інституціональні засади публічноуправлінських змін в системі судової влади в умовах конституційного реформування. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2021. №4. С. 50-54.

26. Юхно І. Трансформація системи публічного управління в контексті змін до Конституції України: постановка завдання наукового дослідження. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2021. № 5. С. 67-74

27. Кудрявцева М.В. Функціонування органів державної влади в умовах децентралізації: особливості наукового аналізу. *Slovak international scientific journal*. 2020. № 44. Vol. 2 С. 50 – 54.

28. Кудрявцева М., Баштанник В. Реформа децентралізації як сучасний концепт державотворення. *Державне управління та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. 2020. Вип. 2 (42). С. 17 – 24.

29. Кудрявцева М.В. Перезавантаження влади як публічноуправлінський феномен: теоретико-методологічні засади. *Державне управління та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. 2019. Вип. 3 (42). С.6 – 12.

30. Хоміч Ю. Формування та реалізація публічноуправлінської діяльності в системі правоохоронних органів: теоретико-методологічні засади. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2021. №4. С. 45-49.

31. Хоміч Ю. Правоохоронна функція сучасної демократичної держави: публічноуправлінський аспект. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2021. №. 5. С. 87-94.

32. Хоміч Ю. Особливості функціонального спрямування діяльності правоохоронних органів в системі публічного управління *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2021. №. 6. С. 74-79.

33. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 №64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

34. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

35. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 року № 2453-VI. URL: zakon.rada.gov.ua/go/2453-17. (дата звернення: 11.09.2023)

36. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 року №1698-УІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 7-8. Ст. 50.

37. Торчинюк В., Юхно І. Розвиток інституціональних засад конституційного реформування в Україні як напрям публічноуправлінської діяльності. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 3. с. 9-13.

38. Петровський П. Проблема визначення сучасної парадигми державного управління. *Вісник НАДУ*. 2006. № 2. С. 63.

39. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697 . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>. (дата звернення: 11.09.2023).

40. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5096. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>. (дата звернення: 11.09.2023).

41. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-УІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

42. Городовенко В. В. Належна правова процедура як загальновизнаний стандарт функціонування судової влади. URL:http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/adv_2012_5_2.pdf (дата звернення: 11.09.2023).

43. Пушкіна О. Система прав і свобод людини та громадянина в Україні: теоретичні і практичні аспекти забезпечення. Київ: Логос, 2006. 416 с.

44. Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991 року № 1543. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12#Text>. (дата звернення: 11.09.2023).

45. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року «Про запровадження національної системи стійкості»: Указ Президента України від 27 вересня 2021 року № 479. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181>. (дата звернення: 11.09.2023).

46. Баштанник А. Удосконалення організаційно-правового забезпечення механізмів регулювання діяльності органів державної влади у процесі адміністративної реформи. *Аспекти публічного управління*. 2014. № 11-12. С. 71–76/

47. Про затвердження примірного положення про Центра надання адміністративних послуг: Постанова Кабінету Міністрів від 20 лютого 2013 року № 118. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-2013-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 11.09.2023).

48. Про утворення та ліквідацію районів: Постанова Верховної Ради України від 17 липня 2020 року № 807. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text>. (дата звернення: 11.09.2023).

49. В Україні залишиться 213 окружних судів замість 663 місцевих. URL: <https://su.arbitr.gov.ua/sud1809/pres-centr/news/1184194>. (дата звернення: 11.09.2023)

50. Проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» від 01 липня 2017 року № 2217 (включений до порядку денного 21.02.2017 № 1852-VIII) – URL: <http://w1.c1/rada.gov.ua>. (дата звернення: 11.09.2023).

51. Сачко М. В. Теоретико-методологічні засади функціонування органів державної влади в умовах децентралізації. Дисертація на здобуття наукового

ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.01 – теорія та історія державного управління. Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Дніпро, 2021.

52. Баймуратов М. О. Модифікації державного суверенітету в умовах європейської інтеграції в контексті взаємовідносин Європейського Союзу з державами-членами : монографія. Суми : Унів. книга, 2013. 300 с.

53. Борденюк В. Децентралізація державної влади і місцеве самоврядування: поняття, суть та форми (види). *Право України*. 2005. № 1. С. 21 – 25.

54. Кудрявцева М. (М.Сачко) Особливості організації діяльності органів державної влади в умовах реформи децентралізації // *Slovak international scientific journal*. 2020. № 45. Vol. 3. С. 53 – 57.

55. *The Federalist. A Commentary on the Constitution of the United States*. New York: The modern Library, 2000. P. 393.

56. Ege R. Rawls's justice theory and its relations to the concept of merit goods. 2010, *The European Journal of the History of Economic Thought*. URL https://www.academia.edu/24499490/Rawlss_justice_theory_and_its_relations_to_the_concept_of_merit_goods.

57. Tillmann F. From Rawls to a worldwide Welfare System. URL: https://www.academia.edu/35750933/From_Rawls_to_a_worldwide_Welfare_System/.

58. Bradford W. Rawlsian Justice and Preferences Over Work by. URL: https://www.academia.edu/73518462/Rawlsian_Justice_and_Preferences_Over_Work_by/

59. Димова О. Модернізація українського суспільства в контексті теорії справедливості Джона Ролза. *Науковий журнал «Політикус»*. 2020. №3. С. 19–23/

60. Farelly C. Dualism, Incentives and the Demands of Rawlsian Justice. 2005, *Canadian Journal of Political Science/Revue canadienne de science politique*.

URL:

https://www.academia.edu/10459387/Dualism_Incentives_and_the_Demands_of_Rawlsian_Justice. (дата звернення: 11.09.2023)

61. Robert Nozick and His Critics. Edited by Louis P. Pojman and Robert Westmoreland. Oxford: Rowman & Littlefield, 2002.

62. R.G. Peffer, *Marxism, Morality, and Social Justice*, Princeton University Press, 1990, p. 404.

63. Козаков В. М. Соціально-ціннісні засади державного управління в Україні. Київ : Вид-во НАДУ, 2007. 284 с.

64. Новак-Каляєва Л. Взаємообумовленість державного управління та прав людини в сучасних політичних та інституційних процесах. Державне управління та місцеве самоврядування. 2013. № 3. С. 60–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2013_3_10. (дата звернення: 11.09.2023)

65. Петровський П. М. Забезпечення прав і свобод людини – основний тренд модернізації публічного управління. Ефективність державного управління. 2015. Вип. 43. С. 13–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2015_43_3. (дата звернення: 11.09.2023).

66. Пушкар О. Роль органів державного управління у забезпеченні конституційних прав і свобод громадян у контексті європейських традицій публічного врядування. *Державне управління та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. 2009. Вип. 1 (1). С. 35-43.

67. Пушкар О. Реалізація конституційних прав і свобод громадян у контексті демократизації публічного управління в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. 2010. Вип. 3 С. 54-61.

68. Пушкар О. Реалізація європейських стандартів публічного управління щодо забезпечення прав людини та напрями їх упровадження в Україні *Публічне адміністрування: теорія та практика* : ел. зб. наук. пр. 2010. – 1(3). URL : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Patp/2010_1/. – 7 с.

69. Пушкіна О. В. Невід’ємні права людини у контексті розвитку доктрини природного права. *Юрид. Україна*. 2005. № 6. С. 12 – 18.

70. Пушкіна О. Інститути громадянського суспільства і захист прав людини в Україні. *Право України*. 2010. № 7. С. 51 – 58.

71. Пушкіна О. В. Система прав і свобод людини та громадянина в Україні: теоретичні і практичні аспекти забезпечення Київ: Логос, 2006. 416 с.

72. Сердюк В. В. Судова влада та її місце в теорії поділу влади. *Вісник Академії адвокатури України*. 2006. № 5. С. 38-46.

73. Новак-Каляєва Л. М. Деякі аспекти дослідження проблем захисту прав людини в теорії та практиці державного управління. *Актуальні проблеми державного управління*. 2011. Вип. 2 (46). С. 16 – 19.

74. Битяк Ю.П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади: монграфія. Харків, Право, 2005. 304 с.

75. Anti-Corruption Policy under the Conditions of Overcoming the Consequences of the Coronavirus Pandemic. Anatolii Novak, Vitalii Bashtannyk, Zoriana Buryk, Oksana Parkhomenko-Kutsevil, Mykola Andriyenko *Systematic Reviews in Pharmacy*. 2020; 11(10): 911-916. (Scopus)

76. Information and Analytical Support of Anti-Corruption Policy. Anatolii Novak, Vitalii Bashtannyk and others. *International Journal of Computer Science & Network Security*. Volume 21 Issue 3 / Pages.134-140 / 2021 (WoS).

77. Bashtannyk, V., та Novak, A., та Tkachenko, I., та Terska, S., . (2022) Anti-corruption as a component of state policy. *Ad Alta: Journal of interdisciplinary research*, 12(1), XXV, 79-87. (WoS).

78. Novak A., Bashtannyk V. The national anti-corruption policy in the context of transformation of public administration in Ukraine. The institutionalization of public relation in the fights against corruption: The experience of countries of Eastern and Western legal tradition (universal theoretical framework for relevant anti-corruption law of Ukraine: Collective monograph. Vol. 2. Tallinn: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019, P. 72-87.

79. Новак А. Національна антикорупційна політика: теоретико-методологічні засади формування та реалізації : монографія. Дніпро : Моноліт, 2018. 360 с.

80. Про санкції: Закон України від 14 серпня 2014 року № 1644. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text>. (дата звернення: 11.09.2023)

81. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України № 1699-VII від 14 жовтня 2014 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>. (дата звернення: 11.09.2023).

82. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2021-2025 роки: Закон України № 2322 20 червня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>. (дата звернення: 11.09.2023).

83. Новак А. Формування та реалізація національної антикорупційної політики в контексті сучасної теорії державного управління. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології права. № 1. 2020. с. 20-25.

84. Міжнародна організація Антикорупційна ініціатива (EUACI). URL: <https://uaci.eu/ua/>. (дата звернення: 11.09.2023)

85. Керівні положення ГРМЕ щодо проведення оцінки доброчесності, знань та практичних навичок кандидатів на посади суддів Вищого антикорупційного суду. URL: <https://dejure.foundation/library/kerivni-polozhennia-grme-z-ocinky-kandydativ-do-antykorsudu> (дата звернення: 11.09.2023).

86. Баштанник О. Функціонування інституту громадських рад у форматі дослідницької стратегії нового інституціоналізму політичної науки. Регіональні студії. 2022. № 2. С. 40-45.

87. Запобігання корупції : навч. посіб. за заг. ред. В.В. Баштанника, Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2020. 226 с.

88. Новак А. Адміністративно-правові засади реалізації національної антикорупційної політики в Україні: особливості нормативного забезпечення *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. № 5. С.111-118.

89. Новак А. Реалізація функції держави у процесі формування національної антикорупційної політики. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 1 (36). С. 31-36.

90. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». Київ : ТОВ «Софія», 2012. 128 с.

91. Оржель О. Європеїзація систем публічного адміністрування країн Центральної та Східної Європи у контексті підготовки до членства в ЄС *Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України*. 2010. № 2. С. 22-30.

92. Оржель О. Ю. Європейське врядування як чинник згуртування Європейського Союзу: теоретико-методологічні засади : Київ : НАДУ, 2012. 236 с.

93. Приходченко Л. Адаптація світових моделей реформування публічного управління до вітчизняних реалій. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2015. Вип. 2. С. 118-122.

94. Солових В. П. «GOOD GOVERNANCE» як одна із сучасних моделей державного управління. *Наук. вісн. Акад. муніцип. упр. Серія : Управління*. 2010. Вип. 1. С. 112-120.

95. Солових В. П. Новий публічний менеджмент як одна із моделей організації системи державного управління . *Державне будівництво*. 2009. № 2. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2009_2_7. (дата звернення: 11.09.2023).

96. Романюк С. А. Децентралізація: теорія та практика застосування: монографія. Київ : НАДУ, 2018. 216 с.

97. Секторальна децентралізація в Україні: стан реалізації, проблемні питання та шляхи їх вирішення : аналіт. зап.. Нац. ін-т стратег. дослідж. – URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-09/sector_decent-3424a.pdf. (дата звернення 10.10.2022).

98. Гацуля О.М. Напрями державноуправлінських реформ в умовах інституціональної кризи: галузевий аспект. *Danish Scientific Journal*. 2020. № 42. С. 25 – 28.

99. Гацуля О.М. Реалізація державноуправлінських реформ в сучасній Україні: галузевий аспект. *Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. праць*. 2020. Вип. 4 (44). С. 17 – 24

100. Колодій О. М. Досвід децентралізації у Франції *Вчені зап. Таврійс. нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського. Сер. Державне управління*. 2018. Т. 29 (68), № 1. С. 195-199.

101. Лозицька І.О. Зарубіжний досвід адміністративного реформування: організаційні та інституціональні засади теоретичного аналізу. *Наук. вісн. Академії муніципального управління: зб. наук. пр., Серія «Управління»*. Київ: АМУ. 2016. Вип. 4. С. 161–168.

102. Савчин М. В. Порівняльне конституційне право: навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 328 с.

103. Bernard P. Decentralisation and deconcentration (The French Experience) Paris : SIGMA, 2005. 10 p. URL : <http://www.sigmaweb.org/dataoecd/27/58/35675310.pdf>.

104. Kulesza M. Methods and Techniques of Managing Decentralization Reforms in the CEE Countries: The Polish Experience . *Mastering Decentralization and Public Administration Reforms in Central and Eastern Europe* [Budapest : OSI/LGI, 2002. P. 189-214.

105. Велика Хартія Вольностей. Переклад англ. URL: <https://maysterni.com/publication.php?id=107962>

106. Зіллер Ж. Політико-адміністративні системи країн ЄС : монографія. Київ: Основи, 1996. 420 с.

107. Elliot Catherine. *English legal system sourcebook*. Edinburgh : Pearson Education Limited, 2006. 354 p.

108. Каглянчук І.В. Зарубіжний досвід функціонування судових систем та його виконання при реформуванні судової системи України. *Науковий*

вісник Ужгородського національного університету: Серія: Право. 2013. Вип. 21. Т. 1. Ч.2. С. 45-49.

109. Назаров І.В. Судові системи країн Європейського Союзу та України: порівняльно-правовий аналіз: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.10 / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Харків, 2011. 469 с.

110. About the judiciary. URL: <https://www.judiciary.uk/about-the-judiciary>. (дата звернення: 11.09.2023)

111. Structure of Courts and Tribunals System. URL: <https://www.judiciary.uk/structure-of-courts-and-tribunals-system>. (дата звернення: 11.09.2023)

112. Who a the judiciary? URL: <https://www.judiciary.uk/about-the-judiciary/who-are-the-judiciary>.

113. Авер'янов В. Б. Державне управління. Європейські стандарти. Досвід та адміністративне право : монографія Київ : Юстініан, 2007. 288 с.

114. Безверхнюк Т. М. Європейські стандарти врядування на регіональному рівні : монографія. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2008. 328 с.

115. Бутирська Т.О. Теоретико-методологічні засади державотворення в Україні : автореф. дис... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.01; Національна академія держ. управління при Президентові України. Київ, 2009. 36 с.

116. Стадниченко Т.О. Удосконалення публічно-управлінських відносин в Україні в контексті впровадження європейських стандартів демократичного врядування. *Державне управління та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. 2015. Вип. 3 (1). С. 72–81.

117. Стрельцов В. Ю. Формування та розвиток концепції європейського врядування. Актуальні проблеми державного управління. 2009. № 1. С. 377-384.

118. Judicial Diversity and Inclusion Strategy Update 2022. URL: https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2023/01/14.173_JO_Diversity_and_Inclusion_Updates_DRAFT_FINAL.pdf. (дата звернення: 11.09.2023)

119. Helman G.B., Ratner S.R. Saving Failed States. URL: <https://foreignpolicy.com/2010/06/15/saving-failed-states/>
120. Багінський А. Крихкі держави в умовах кризових ситуацій. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* 2022. Вип. 3(55). С. 29-35.
121. Інституційна спроможність уряду до проведення європейської інтеграції. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3776072-institucijna-spromoznist-uradu-do-provedenna-evropejskoi-integracii.html>
122. Інституційні зміни політичної системи сучасної України: оцінка стану та напрями оптимізації: аналіт. доповідь / заг. ред. Г. І. Зеленько. Київ, 2014. 164 с.
123. Кармазіна М. Методологічні проблеми дослідження інституту президентства: досвід західних науковців зламу століть. *Гуманітарні студії: історія та педагогіка.* 2022. № 3. С. 24-40.
124. Кононенко Н. Легітимність влади: чинники детермінації у повоєнній Україні. *Political Studies.* 2023. № 1(5). С. 68-86.
125. Корнієнко О.: Дослідницька служба ВРУ здійснює підвищення інституційної спроможності Парламенту. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Top-novyna/235709.html>
126. Савчин М. Інституційна спроможність під час і після війни. URL: <https://zbruc.eu/node/116584>
127. Савчин М. Конституціоналізм і війна. *Український часопис конституційного права.* № 2. 2022. URL: <https://www.constjournal.com/pub/2-2022/konstytutsionalizm-viina>. (дата звернення: 11.09.2023)
128. Савчин М. Юридичні інструменти забезпечення національних інтересів та міжнародне співробітництво у сфері економіки. *Український часопис конституційного права.* № 4. 2021. URL: <https://www.constjournal.com/pub/4-2021/yurydychni-instrumenty-zabezpechennia-natsionalnykh-interesiv-mizhnarodne/>. (дата звернення: 11.09.2023)

129. Баштанник О.В. Концептуальні засади визначення феномену спроможності в сучасній методології державного управління. Публічне управління та місцеве самоврядування. 2023. № 2. С. 10-18. URL: <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/public/article/view/309>. (дата звернення: 11.09.2023).
130. Войтович Р. Регіоналізація як обернена форма глобалізації та її вплив на систему державного управління. Вісн. НАДУ. 2007. № 2. С. 15 – 25.
131. Ворона П.В. Особливості місцевого самоврядування Франції на прикладі регіональних адміністративно-територіальних одиниць департаментів: досвід для України : *Державне будівництво* . 2008. № 2 URL:<http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeBu/2008-2/doc/5/13.pdf>. (дата звернення: 11.09.2023)
132. Грицяк І. А. Європейське управління: теоретико-методологічні засади Київ. : К.І.С., 2006. 398 с.
133. Грицяк І. А. Право та інституції Європейського Союзу : навч. Посіб. Київ : К.І.С., 2004. 260 с.
134. Грицяк І. А. Європейське управління: теоретико-методологічні засади : монографія. Київ : К. І.С., 2006. 398 с.
135. Грицяк І. А. Публічне управління в Україні: становлення за європейськими стандартами *Вісник Академії митної служби України*. Серія : Державне управління. 2010. № 2. С. 5-11.
136. Грицяк І. А. Розвиток європейського управління в контексті впливу на державне управління в Україні : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.01. Київ, 2006. 30 с
137. Karpa M., Akimova L., Akimov O., Serohina N., Oleshko O., Lipovska N. Public administration as a systemic phenomenon in society. *Journal of interdisciplinary research*. 2021.11. p. 56 – 63.
138. Gaievska L., Kveliashvili I., Lipovska N., Ieroshkina O., Niema O., Kokhalyk K. Theoretical foundations of innovation in public administration. *Ad Alta. Journal of interdisciplinary research*. 2021. 6-10. URL:

http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110117/papers/A_01.pdf (дата звернення: 11.09.2023)

139. Липовська Н. А., Хожило І.І. (2023) Особливості функціонування судів присяжних в системі публічного управління в Україні. *Публічне управління та регіональний розвиток*.

140. Хожило І.І., Полякова О.С. Сучасний стан функціонування системи правової освіти в Україні: публічно-управлінський аспект. *Наукові перспективи*. 2021. 2(8). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/163/> (дата звернення: 11.09.2023).

141. Хожило І.І. (2023). Стратегія державної безпеки та імператив соціального захисту населення в умовах війни: регіональний аспект / *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022.№ 6. URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/331>

142. Акімова, Л. М., Акімов, О. О. (2023). Механізми удосконалення процедури виконання рішень Європейського Суду з прав людини в Україні: державно-управлінський аспект. *Актуальні питання у сучасній науці* (5(11)). С. 102-111. <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/4668>. (дата звернення: 11.09.2023)

143. Акімова, Л. М., Акімов, О. О. (2023) Правова свідомість та культура виконання рішень Європейського Суду з прав людини серед представників державних органів влади, суддів, юристів та громадськості в Україні. *Наукові перспективи*. (5(35)). С. 134-144. <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/4869>. (дата звернення: 11.09.2023)

144. Акімова, Л. М., Акімов, О. О. (2023). Правові основи діяльності інституту уповноваженого у справах Європейського Суду з прав людини щодо виконання рішень Європейського Суду з прав людини як елемент асоціації України та Європейського Союзу. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. (34(73)). С. 1-7. <https://pubadm.vernadskyjournals.in.ua/34-73-2>. (дата звернення: 11.09.2023)

145. Акімова Л. М. Акімов, О. О. (2023). Дослідження ролі та функції державних органів влади України у виконанні рішень Європейського суду з прав людини. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Випуск № 2. С. 21-26.

146. Filippova, V. and Karlova, V. and Shpektorenko, I. and Gaievskaya, L. and Vasiuk, N. and Torchyniuk, V. (2021). Topical issues of the development of legal culture and professional competence of civil servants: the practice of the European Union and ways of improvement in Ukraine. *AD ALTA: Journal of interdisciplinary research* (11(2)). pp. 30-37. URL <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/21136> (дата звернення: 11.09.2023)

147. Лозицька Ірина Олександрівна, Баштанник Віталій Володимирович, Торчинюк Вадим Георгійович. Технології та особливості впровадження зарубіжного досвіду реформування державного управління / Модернізація системи державного управління та адміністрування в Україні: досвід Латвійської Республіки : Наукова монографія. Рига, Латвія : “Baltija Publishing”, 2023. С. 26-74. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-279-1-2> (дата звернення: 11.09.2023).

148. Торчинюк В. Публічноуправлінська діяльність з позицій системного реформування державної влади (Торчинюк В., Юхно І.). *Публічне управління та місцеве самоврядування*. № 1. С.53-62.

149. Торчинюк В. Публічноуправлінський концепт здійснення правосуддя в умовах конституційних реформ. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 3. С. 206-210.

150. Торчинюк В. Розвиток інституціональних засад конституційного реформування в Україні як напрям публічноуправлінської діяльності. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 3. С. 9-12.

151. Торчинюк В. Сучасне конституційне реформування в Україні: публічноуправлінський аспект. *Slovak international scientific Journal*. 2023. № 70. С. 72-76.

152. Торчинюк В. Європейський цивілізаційний вибір України в контексті здійснення конституційного реформування. Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України : матеріали ХХ-ї регіон. наук.-практ. конф. 18 трав. 2023 р., Дніпро : НТУ ДП, 2023. С. 157 – 158.

153. Торчинюк В. Розвиток інституціональних засад реформування в Україні як напрям публічноуправлінської діяльності в умовах повоєнного відновлення/ Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, м. Дніпро, 4 травня 2023 р. / за заг.ред. І.А. Чикаренко; Т.В.Маматової. Дніпро : НТУ «Дніпровська політехніка», 2023. С.209-211

154. Баштанник А.Г. Удосконалення механізмів регулювання діяльності органів судової влади в контексті зарубіжного досвіду правових реформ. Наук. вісн. АМУ : зб. наук. пр. 2016. Вип. 1. С. 47–55.

155. Баштанник А.Г. Теоретико-методологічні засади функціонування механізмів регулювання діяльності органів державної влади. *Visegrad Journal of human rights*. 2016. № 4. Ч. 2. С. 64–69.

156. Баштанник А.Г. Напрями трансформації національної системи судової влади в умовах політичної реформи в Україні / Проблеми трансформації системи державного управління в умовах політичної реформи в Україні : матер. наук.-практ. конф. за міжнар.участю, Київ, 31 трав. 2006 р. : У 2 т. / за заг. ред. О. Оболенського, В. Князева. Київ : Вид-во НАДУ, 2006. Т.1. С. 105–106.

157. Баштанник А. Реформування понятійного апарату адміністративного права України в контексті адаптації національного законодавства України до правової системи ЄС. Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України : матеріали 4-ї рег. наук.-практ. конф. 17 трав. 2007 р. / за заг. ред. Л. Прокопенка. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2007. С. 196–199.

158. Blondel, J. *Comparative Government*. Harvester, Prentice Hall, 1995.

418 p.

159. Wallace H. EU Enlargement: A Neglected Subject // Cowles M., Smith M. The State of the European Union: Risks, Reform, Resistance and Revival. – Oxford : Oxford University Press, 2000. Vol. 5. P. 149 – 164.

160. Wallace H. Policy-making in the European Union Oxford: Oxford University Press, 1998. 510 p.

161. Hoffmann S. Obstinate or Obsolete? The Fate of the Nation State and the Case of Western Europe // Nelsen B., Stubb A. The European Union. Readings on the Theory and Practice of European Integration. London: Macmillan Press LTD, 1998. -2nd Ed.-P. 157 – 172..

162. Milward Alan S. The European Rescue of the Nation State. London : Routledge. 2000. 453 p.

163. Moravcsik A. Preferences and Power in the European Community. A Liberal Intergovernmentalist Approach. *Journal of Common Market Studies*. 1993. Vol.31. №4. P. 482 – 498.

164. Nugent N. The Government and politics of the European Union London: The Macmillan Press, 1995. 472 p.

165. Wollmann H. Local Government Reforms in Great Britain, Sweden, Germany and France: Between Multi-Function and Single-Purpose Organisations *Local Government Studies*, 2004. Vol. 30. № 4. P. 639–665.

166. Панкевич О. Правова держава і соціальна держава: діалектична єдність їхніх суперечностей / О. Панкевич // Молода Українська держава на межі тисячоліть: погляд в історичне майбутнє демократичної, правової держави Україна: зб. наук. пр. Львів : Львів. ін-т внутрішніх справ, 2001. С. 182 – 186.

167. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 №389-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>. (дата звернення: 11.09.2023)

168. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 №794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>. (дата

звернення: 11.09.2023)

169. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 №64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>. (дата звернення: 11.09.2023)

170. Про основи національного спротиву: Закон України від 10.12.2015 № 1702-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>. (дата звернення: 11.09.2023).

171. Про утворення військових адміністрацій: Указ Президента України від 24.02.2022 № 68/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text>. (дата звернення: 11.09.2023)

172. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (зі змінами станом на 01.10.2023).

173. Про відновлення довіри до судової влади: Закон України від 8 квітня 2014 року № 1178. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-18#Text>. (дата звернення: 11.09.2023).

174. Про очищення влади: Закон України від 16 вересня 2014 року № 1682. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18#Text>. (дата звернення: 11.09.2023)

175. Про право на справедливий суд: Закон від 12 лютого 2015 року № 192. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19#Text>. (дата звернення: 11.09.2023).